

Charles Bettelheim

Kulturrevolution & industriell organisering i Kina

Översättning (från franska): Mats Svensson
Svensk utgåva: 1973

För en kritisk recension av denna bok, se [Bettelheim & den proletära demokratin i Kina](#) av Björn Erik Rosin

Innehåll

Förord	1
I. Pekings allmänna konfektionsfabrik	4
1. Politiken före kulturrevolutionen i Pekings allmänna konfektionsfabrik	5
2. Massorganisationerna i produktionsenheterna	7
I. Arbetarstyregrupperna	8
II. Röda gardena	13
III. Revolutionskommittén	15
IV. Partikommittén	16
II. Industrins planering	21
1. De olika egendomsformerna i industrin	21
I. Statsegendom och kollektiv egendom	21
II. "Gatufabrikerna"	22
2. Styrelseformerna i den statliga industrisektorn	23
I. Styrelsen på tre nivåer (Exemplet Shanghai)	23
II. Den kinesiska decentraliseringen	23
III. Begreppet "enad plan"	24
IV. Planeringen av produktionen och konsumtionsmedlens fördelning. De statliga handelsorganen. Undersökningarna av konsumenternas behov	25
V. Den kinesiska planeringens särdrag	26
3. Förberedandet av den enade planen	26
I. Planarbetet i en fabrik: exemplet Pekings allmänna konfektionsfabrik	26
II. Planarbetet i provinsen Liaoning	27
III. Femårsplanerna	30
IV. Tillämpandet av planen tar hänsyn till hela landets intressen	30
4. Förbindelserna mellan produktionsenheterna	31
I. Några påpekanden om problemet med planerade priser	31
II. Den socialistiska samverkan	32
III. Omvandlingarna i den samhälleliga arbetsdelningen	34
1. Ledande uppgifter och verkställande uppgifter	34
I. Minoritetsstyre eller majoritetsstyre	34
II. Den sovjetiska erfarenheten av fabrikernas styrelse	36
2. Intellectuellt arbete och kroppsarbete	38
1. Mot den kapitalistiska arbetsdelningens gradvisa försvinnande	38

II. Kampen för arbetarnas kollektiva bemästrande av vetenskapen och tekniken	39
3. Mot en socialistisk utveckling av produktivkrafterna	41
I. Den föregående ackumulationen är inte längre den avgörande faktorn	41
II. De små och medelstora företagens roll.....	42
III. Exempel på landsbygdens industriella utveckling. Den månghundraåriga motsättningen mellan stad och landsbygd dör bort.....	43
IV. Revolutioneringen av produktionsförhållandena	46
Efterskrift	53
I. Ideologisk klasskamp eller personkamp	55
II. Den abstrakta kampen mot egoismen eller kampen för de revolutionära omvandlingarna	56
III. Yttersta vänstern och kampen mot de irrationella förordningarna.....	58
IV. Yttersta vänstern och löneproblemet.....	59
V. Yttersta vänstern och massornas tillägnande av den revolutionära ideologin.....	60
VI. Yttersta vänstern och empirismen och spontanismen	62
VII. Dogmatismens och spontanismens enhet	63
VIII. Yttersta vänsterns tillfälliga framgångar och slutliga nederlag.....	63

Förord

Målet med denna bok¹ är inte att ”redovisa” alla de förändringar av skilda slag som genomförts eller håller på att genomföras i detta väldiga land Kina. Att vilja skriva en sådan bok skulle vara meningslöst för en utländsk besökare.

Det eftersträfvade målet är ett helt annat. Det är fråga om en ansträngning att blottlägga några teoretiska slutsatser beträffande betydelsen av de förändringar som ägt rum i de kinesiska fabriker till följd av kulturrevolutionen. De förändringar som behandlas på de sidor som följer fick jag beskriva för mig 1971 under mina besök på ett antal fabriker. Betydelsen av dessa förändringar bekräftas av de många artiklar som publicerats i Kina och som är viktiga såväl ur faktasynpunkt som med tanke på de politiska riktlinjer som de ger uttryck för.

I skrivandet av denna bok har jag framför allt använt mig av en del av det material som samlades ihop under min vistelse i Kina i augusti och september 1971. Den stödjer sig vidare på observationer som gjorts under tidigare besök² och på de skriftliga eller muntliga redogörelser som många utländska resenärer, arbetare, bönder, ekonomer, sociologer osv. framlagt vid återkomsten från sina besök i Kina den senaste tiden.

På de sidor som följer behandlar jag huvudsakligen förändringar i industriföretagens styrelse och i arbetsdelningen inom företagen. I mina ögon är nämligen dessa förändringar av utomordentlig betydelse. Men även om kulturrevolutionen gett ett aldrig tidigare skådat uppsving åt de förändringar som jag här talar om får man för den skull inte dra slutsatsen att de började uppträda först med den eller att det är de enda som ägt rum under de senaste åren.

Flera saker måste här understrykas. Först och främst blev de ifrågavarande förändringarna möjliga först genom nederlaget för den borgerliga politiska linje³ som företräddes av Liu Shao-chi och vars förespråkare i praktiken mer eller mindre hade ifrågasatt förändringar av det slag som genomfördes under kulturrevolutionen och påbörjades i det Stora språnget framåt 1958.

Å andra sidan går dessa förändringar hand i hand med en ideologisk revolution som själv markerar början till en förändring av sederna och bruken och som ger allt fastare gestalt åt en ny proletär moral.⁴

För övrigt hade den kinesiska landsbygden upplevt betydande förändringar alltifrån 1958 då folkkommunerna skapades, förändringar som fullföljdes och fördjupades under kulturrevolutionen. Också här medgav kulturrevolutionen att, efter de försök som gjorts mellan 1960

¹ Denna bok har redigerats med utgångspunkt från anteckningar förda av två studeranden (som begärt att deras namn inte skulle nämnas) under några föredrag som Charles Bettelheim höll inom ramen för sitt seminarium vid École Pratique des Hautes Études 1971-1972.

För att komplettera sina anteckningar har dessa studeranden använt en del av det material som Charles Bettelheim hemfört från sin resa i Kina i augusti och september 1971, samt texten från en konferens han gav i Paris i november 1971. De har åtagit sig ansvaret för planeringen och redigeringen av en del av boken.

² 1958, 1964 och 1967.

³ I kommunistpartierna kallar man en politisk linje "borgerlig" som objektivt motsätter sig möjliga förändringar som skulle medge att begränsa utrymmet för de borgerliga elementen i den ekonomiska basen och i överbyggnaden. När en sådan linjes handlande är förhärskande har man att göra med ett konsoliderande (som skulle ha kunnat undvikas) av de kapitalistiska formerna för företagsstyrelsen och för arbetsdelningen, samt av borgerlighetens ställningar. Denna klass utgörs inte bara av de gamla kapitalisterna, jordägarna, osv., utan också av de kadrer, tekniker och administratörer som tar sina uppdrag i anspråk för att hålla produktions- och investeringsmedlens användning undan arbetarnas kollektiva kontroll.

⁴ Jfr härom den artikel jag publicerat i *Le Monde diplomatique*, november 1971.

och 1966 av företrädarna för Liu Shao-chis linje att begränsa räckvidden av de ekonomiska och sociala förändringar som genomfördes på landsbygden under det Stora språnget framåt, återuppta en socialistisk offensiv i en aldrig tidigare skådad omfattning, framför allt i fråga om landsbygdens industrialisering. Redan nu har denna offensiv på allvar börjat förändra livet i de kinesiska byarna. Också här ifrågasätter kulturrevolutionen den tusenåriga arbetsdelningen och närmare bestämt uppdelningen mellan städer och landsbygd, en uppdelning som legat till grund för delningen i samhällsklasser.

Således utgör den proletära kulturrevolutionen en ideologisk och politisk kamp som genom att krossa de gamla sociala förhållandena och bygga upp nya får tydliga verkningar på den ekonomiska basen och på överbyggnaden.

Själva växlingarna i den kamp som utvecklades under kulturrevolutionen visar hur mycket utgången är avhängig på en gång av massrörelsen och av att en revolutionär ledning ger denna rörelse en riktig inriktning.

I varje skede av kulturrevolutionen måste företrädarna för Mao Tse-tungs revolutionära linje bedriva ett ofantligt diskussionsarbete. Sålunda tog det i början av kulturrevolutionen flera månader innan arbetarna reste sig mot de gamla styrelsemetoderna, mot den gamla arbetsdelningen och mot de oförbättrliga försvararna av de rådande förhållandena i fabriker.⁵ Först så småningom, efter diskussioner och förklaringar, framträdde för deras ögon de hinder som de gamla förhållandena lade i vägen för framåtskridandet på den socialistiska vägen.

Senare, när det gällde att bygga upp nya förhållanden, hade arbetarna ofta olika meningar om hur man skulle tolka den revolutionära linjens paroller. Det tog månader och år av diskussion och kamp för att den enighetskulle uppnås som var en oundgänglig förutsättning för kulturrevolutionens framgång.⁶

Genom diskussionen och kampen, i vilken miljoner och åter miljoner arbetare och de bredaste massor deltog, öppnades en ny väg i striden för socialismen. En erfarenhet utan motstycke gjordes beträffande förändringen av de sociala förhållandena. Det är en avgörande och beständig landvinning (lika avgörande och beständig som all vetenskaplig eller social erfarenhet som avslöjar nya processer eller nya objektiva lagar).

Kort uttryckt är den tes som här hävdas att den proletära kulturrevolutionen utgör en vändpunkt av största historiska betydelse därför att den ”avslöjade” (i den bemärkelse Marx använde detta ord i fråga om Pariskommunen) en av klasskampens väsentliga former i byggandet av socialismen. Som bekant underströk Marx Pariskommunens betydelse när han sade:

”Arbetarnas klasskamp har tack vare Kommunen inträtt i en ny fas. Vilket dess omedelbara resultat än blir har en ny utgångspunkt av världshistorisk betydelse nåtts.” (Brev till Kugelmann, april 1871).

Och nu några ord för att förklara bokens indelning.

En första del avser att visa de väsentliga aspekterna av de förändringar som ägt rum i industri-

⁵ Under min vistelse i Kina 1967 var de drag som kännetecknar denna etapp av kulturrevolutionen alltjämt framträdande. Sålunda förklarade medlemmarna i revolutionskommittén på flera fabriker för mig att de i början av kulturrevolutionen trodde att den endast skulle beröra den bokliga bildningen och konsten och att de t.o.m. hade sett misstänksamt på dem som kritiserade förhållandena på deras fabrik. Först så småningom förstod de att den rådande situationen måste förändras om den skulle leda framåt på vägen till socialismen.

⁶ I fråga om kulturrevolutionens första skede kan man framför allt konsultera Jean Daubiers bok, *Historie de la Revolution culturelle prolétarienne en Chine*, Maspero, Paris 1970. I efterskriften till den här boken ska jag gå in på frågan om yttersta vänstern och vad dess ingripande innebar.

företagens styrelse och i arbetsdelningen inom dessa företag.⁷ Denna första del upptas i huvudsak av en sammanfattning av de samtal jag haft med medlemmarna i revolutionskommittén i Pekings allmänna konfektionsfabrik. Det är en ”mönsterfabrik” när det gäller dessa förändringar. Man återfinner dem i växlande grader i andra fabriker som jag besökt och i dem som varit på tal både i den kinesiska pressen och i de reseskildringar jag talade om ovan. De motsvarar därför huvudströmningen i kulturrevolutionen som förespråkarna för den revolutionära linjen kämpat för under hela dess förlopp. Denna strömning understöds fortfarande av Kinas kommunistiska partis agerande, paroller och direktiv.

En andra, tämligen begränsad del av boken ägnas åt planeringen. Endast de ledande politiska principerna för den kinesiska planeringen har angetts. I sina huvudlinjer var dessa principer i verket redan före kulturrevolutionen, men tidigare hindrades de ofta i sin tillämpning av den ”centraliserande” strömning som Liu Shao-chis linje understödde. Den nya impuls som sedan dess getts till att verkställa dessa principer och att samtidigt hålla fast vid samordningen syftar till att ge de lokala och provinsiella myndigheterna största möjliga initiativ och gör det möjligt för arbetarna att i stor utsträckning delta i beslutsfattandet vid utarbetandet av planen.

I den tredje delen försöker jag utreda betydelsen av de principer och de perspektiv som huvudströmningen i den kinesiska revolutionen bragt i dagen och som syftar till att efterhand upphäva åtskillnaden mellan verkställande och ledande uppgifter, mellan kroppsarbete och intellektuellt arbete och den månghundraåriga uppdelningen mellan städer och landsbygd. Det är den väg som utstakats av Marx och Engels

I den fjärde delen framlägger jag med utgångspunkt från de politiska principer som verkställts under kulturrevolutionen vissa teoretiska slutsatser beträffande revolutioneringen av de sociala produktionsförhållandena.

Charles Bettelheim

Paris, januari 1973

⁷ De institutionella formerna för företagsstyrelsen och modaliteterna för omvandlingen i arbetsdelningen har naturligtvis inte förblivit oförändrade sedan 1971, men denna bok syftar inte till att följa de pågående förändringarna. För att bara ta ett exempel tycks man orientera sig mot att ersätta arbetarrepresentanternas församling med organ av facklig typ, men det är bara ett perspektiv. Hur som helst får man aldrig glömma att ett av de utmärkande dragen för Kinas kommunistiska partis politik är att fortlöpande dra lärdomar av erfarenheten och följaktligen att låta skilda initiativ utvecklas innan man allmänt förespråkar den ena eller andra organisationsformen. Således kan man nästan vara säker på att just i detta ögonblick nya organisationsformer håller på att prövas som senare kommer att få allmän utbredning.

I. Pekings allmänna konfektionsfabrik

Fabriken ligger i själva Peking. Den grundades 1952. 1971 sysselsatte den 3 400 personer, varav 60 % kvinnor.

Produktionen är mångskiftande, från tyger (bomullstyger och syntetiska material) till färdiga produkter (tröjor, jackor ...). Den årliga färdiga produktionen uppgår till 20 miljoner plagg.

Fabriken arbetar för den inhemska marknaden och för export (länder i Sydostasien, Mellanöstern, Afrika och Östeuropa).

Den är indelad i tre huvudavdelningar: vävavdelning, blekningsavdelning och sömnadsavdelning. Dessutom har den hjälpavdelningar, däribland en allmän mekanisk verkstad där maskiner repareras och bearbetas, samt tillhörande serviceinrättningar såsom en krubba där barnen kan lämnas under en vecka och en kantin där familjerna kan intaga de tre måltiderna.

Arbetarnas levnads- och arbetsvillkor inom Pekings allmänna konfektionsfabrik framställdes av två arbeterskor och av vice ordföranden i revolutionskommittén:

”Vi ägnar särskild uppmärksamhet åt arbetsvillkoren under det kinesiska kommunistpartiets ledning. Man måste ta vara på arbetskraften och på människornas initiativ.

”På det gamla samhällets tid var det helt annorlunda. Kapitalisterna brydde sig inte om sådana här saker.

”I avdelningarna finns luftkonditionering som gör det möjligt att hålla en jämn temperatur. Kring maskinerna finns skyddsanordningar för arbetarna, så att de inte löper någon risk. Trots det har det hänt att man inte fäst tillräckligt avseende vid detta, vilket har gett upphov till några olyckstillbud, men de är mycket sällsynta. Det finns några anläggningar som inte är tillförlitliga och som måste bytas ut. I vissa avdelningar är värmen mycket hög, t.ex. vid torkrummet. De som arbetar där får ett särskilt påslag, äter mer kött och har fler raster ... Men det viktigaste är att försöka sänka värmen. Den höga temperaturen i torkrummet är nödvändig, men man gör allt för att minska olägenheterna runtomkring. Ni har sett vagnar med is, det är en av åtgärderna för att sänka värmen. Efter arbetet kan man ta ett bad.”

”I sömnadsavdelningen har man tretti minuters vila för måltiderna på åtta timmars arbete per dag. Dessutom tar man två pauser om femton minuter som ägnas åt fysiska övningar för att undvika yrkesskador. I dessa övningar ingår militära övningar för att alla ska vara beredda i händelse av imperialistisk invasion.”

”Det finns ett hälsocentrum i vår fabrik och 'barfotaläkare'¹ i varje avdelning. Läkarna som arbetar i fabriken ska varje dag gå rond i de olika avdelningarna. På så sätt behöver arbetarna inte så ofta konsultera en läkare på annat håll. Om det inte går att bota de sjuka i vår fabrik kan man omedelbart skicka dem till sjukhus. Det finns ett sjukhus mitt emot fabriken och ett annat här i kvarteret. Läkbesök och medicin är kostnadsfria. Under tiden de är sjuka får arbetarna sin vanliga lön.”

”Märk väl säger vi inte att vi gjort tillräckligt för att förbättra arbetsvillkoren. Vi måste göra ännu fler ansträngningar, ty det finns alltid nya problem att lösa. Världen förändras ständigt och nya motsättningar uppstår.”

¹ Utöver de läkare som utbildas i de medicinska skolorna finns det mer än en miljon läkare som genomgått en kortare utbildning (ofta utifrån en begynnelsepraktik, t.ex. som sjukvårdare). Dessa "barfotaläkare" fortsätter att delta i produktionen, men ägnar en del av sin tid åt förebyggandet av sjukdomar och löpande läkarvård. (Benämningen "barfotaläkare" kommer sig av att bönderna i södra Kina där man framför allt odlar ris har för vana att arbeta barfota på risfälten.) När ett problem övergår "barfotaläkarens" kompetens, remitterar han den sjuke till ett specialiserat centrum där personalen är mer kvalificerad. Det är ett exempel på hur de kinesiska massorna själva tar itu med att lösa sina problem.

”Kvinnorna har en extra vilodag per månad. Från och med sjunde månaden arbetar de havande kvinnorna sju timmar per dag i stället för åtta. När arbetet är särskilt besvärligt, t.ex. vid symaskinerna som sköts med pedaler, arbetar de havande kvinnorna bara under de sex första månaderna av graviditeten. Om särskilda svårigheter uppstår kan man efter läkarundersökning byta arbete. Efter nedkomsten åtnjuter de för en normal förlossning 56 dagars vila med samma lön. Vid svårare förlossning har de 70 dagars ledighet. Under barnets första levnadsår, när mödrarna ammar, har de två extra raster om tretti minuter för att dia barnet och en under de följande sex månaderna. Amningen upphör när barnet är arton månader gammalt. Från arton månader till sju år lämnas barnen till ett barnhem där de kan stanna dygnet runt och då besöker de sina familjer bara en gång i veckan. Men om mammorna inte vill lämna dem där hela tiden behöver de bara lämna dem på morgonen eller på kvällen. Det finns i alla fall tillräckligt med plats för alla barn. Vi vet inte exakt hur många spädbarn mellan 56 dagar och tre år det finns. Barnen mellan tre och sju år, det vill säga förskolebarnen, är något över två hundra.”

”Arbetarnas genomsnittslön i vår fabrik är 54 yuan per månad, högst 102 och lägst 30.² Minimiutgifterna per person och månad är ungefär 12 yuan. Om inte alla familjemedlemmarna kan få dessa 12 yuan erhåller de ett bidrag. När arbetarna går i pension får de 60 % av sin lön.”

I de mer eller mindre viktiga fabriker finns det olika former av universitet eller skolor där arbetarna kan förvärva kunskaper av olika slag och ta nya ansvar. Utbildningens längd varierar efter dess natur. Till exempel tar det två år för en arbetare med en viss erfarenhet att bli ingenjör. Man bekämpar tanken på ”yrkesframgång” och söker ersätta den med viljan att ”tjäna folket”, det vill säga att vara till nytta för kollektivet.³ Idag medför de nya politiska ansvarsuppdragen ingen löneförändring. Lönespridningen är alltjämt under diskussion. Problemet kan inte regleras med en gång, ty man måste först genom undersökningar komma fram till hur lönepolitiken för närvarande bör utformas, och när denna politik väl bestämts krävs det diskussion och övertygelse för att inte fatta beslut över huvudet på dem som inte är ”folkets fiender”.

1. Politiken före kulturrevolutionen i Pekings allmänna konfektionsfabrik

Vice ordföranden i fabriken redogör för fabriken nuvarande inriktning. Han understryker parollen att ”hålla politiken i fast ledning” och sätter den i motsats till de riktlinjer som följdes före kulturrevolutionen:

”Ordförande Mao har slagit fast att man inom industrin bör lära av Taching⁴ och tillämpa Anshan-

² Här är några löneexempel från andra fabriker.

I Peking var arbetarnas genomsnittslöner i det petrokemiska komplexet, i Textilfabriken Nr 2 och på byggnadsplatserna 1972 60 yuan, och de varierade från 35/40 till 90/102 yuan mellan fabriker.

I Textilfabriken nådde ingenjörerna, teknikerna och kadrerna ungefär 150 yuan.

I Chengyang var lönerna vid samma tid i medeltal 65 yuan; Tunga maskinfabriken (från 35 till 114).

I Transformatorfabriken var medeltalet 1971 63 (från 33 till 104 yuan). Teknikerna i denna fabrik börjar med 32 yuan om de kommer från grundskolan, med 46 om de kommer från en högskola. Tre tekniker av 453 har så mycket som 225 yuan (det är äldre tekniker som fått behålla den lön de hade förr). Medeltalet för teknikerna är 61 yuan därför att många av dem är unga.

I Shanghai, i Plastmaterialfabriken nr 3 är medeltalet 65 (från 40 till 100). Teknikerna har från 50 till 110 yuan och lärlingarna från 18 till 23 beroende på hur länge de varit anställda.

I distriktsfabriker är medellönerna något lägre.

I distriktet Kangtung är arbetarnas löner i två fabriker i medeltal 45 yuan (den lägsta 32,5, den högsta 100).

³ Denna idé är grundläggande i Kina. Den innebär en djupgående ideologisk omvandling. Som vi ska se kommer den in såväl i massorganisationerna, i partikommittéerna, osv., som i förhållandena mellan fabriker, i planeringen, osv.

⁴ Exemplet Taching visar i praktiken hur ”politiken i ledningen” omvandlar produktionsförhållandena. Taching är ett oljefält som började exploateras 1960 när de sovjetiska leveranserna upphörde. Man måste på kort tid kraftigt öka utnyttjandet av de kinesiska resurserna. Detta krävde en utomordentlig insats från arbetarnas sida, eftersom Kina berövats all borrhningsmateriel. Arbetarna i Taching arbetade inte i syfte att erhålla ytterligare premier, utan för att tjäna folket och revolutionen. Det blev en masskamp. Oljeteknikerna hade inte ledningen, utan förbands och integrerades

författningen. Att tillämpa Anshanförfattningen innebär att alltid hålla politiken i fast ledning, starta kraftiga massrörelser, stärka partiets politiska ledning och tillämpa systemet med de två deltagandena, kadrens deltagande i det produktiva arbetet och arbetarnas deltagande i styrelsen, reformera irrationella lagar och förordningar, förverkliga tre-i-ett-kombinationen mellan kadrer (i Kina betyder 'kadrer' politiska kadrer), tekniker och arbetare och med kraft genomföra en teknisk revolution. Detta är grundtankarna i Anshanförfattningen.”

”Före kulturrevolutionen höll vi mycket litet politiken i ledningen.”

Vice ordföranden i revolutionskommittén förklarar att förr hölls ekonomin i ledningen i fabriken, vilket innebär att man satte produktionen främst, tillämpade ett system av materiella stimuli (premier) och att specialisterna och experterna tenderade att leda fabriken och prioriterade tekniken, pengarna och profiten.

Systemet med ”de två deltagandena” existerade bara i teorin. Även om det var känt till sin princip alltsedan Anshanförfattningen (1960) tystades det ned. Det vann spridning bland arbetarna först under kulturrevolutionen, då det under deras inflytande började tillämpas mer och mer allmänt. Nu ser arbetarna till att kaderna verkligen deltar i produktionen, och kaderna och teknikerna erkänner att detta deltagande är rättvist och outhärligt.

”Före kulturrevolutionen var jag vicedirektör för den här fabriken, och jag tillämpade denna revisionistiska linje. Jag förstod inte vad det innebar att hålla den proletära politiken i ledningen. Jag förstod inte att det fanns två högkvarter inom partiet. Jag sysselsatte mig med produktionen och tekniken. Jag krävde att arbetarna skulle arbeta i produktionen: produktion, produktion och åter produktion. Om arbetarna inte kunde uppfylla planen, delade man ut materiella stimuli, premier. Förr fanns det 28 sorters premier: månadspremier, kvartalspremier, årspremier, premier för dem som överskred de uppställda normerna kvalitetspremier ... Det fanns också premier för dem som arbetade lugnt, utan att tänka på annat, utan att tänka på att flytta. Man hade lockat hit arbetare från Shanghai som alltid tänkte på sitt hemland. Därför gav man dem premier för att de skulle vara lugna och stanna på platsen.”

Före kulturrevolutionen fanns dessutom åtskillnaden mellan arbetarna och ledningen. Den huvudsakliga bedömningsgrunden var det tekniska kunnandet. Arbetarna kunde alltså inte kontrollera ledningen⁵ och ledningen hade föga kontakter med dem. Vissa partikadrer hade samma inställning och följden blev en förslappning av banden mellan arbetarna och det kinesiska kommunistpartiet.

Partikommittén i fabriken ägnade sig inte åt att bygga upp och stärka partiets ledande roll. I själva verket ägnade man sig endast åt produktionen. Arbetarna kallade den förre partikommittésekreteraren i fabriken ”produktionssekreterare”.

”Före kulturrevolutionens stora framstöt förstod jag inte vad 'kulturrevolution' innebar. Jag trodde att det bara berörde de kulturella miljöerna, undervisningen.”

”Ju mer vi hamnade på ståndpunkter som stod i motsättning till folkmassorna, desto mer riktade de kritik mot oss i form av *dazibao*⁶ som de klistrade upp på väggarna.”

Den linje som tidigare hade följts i fabriken var huvudsakligen en revisionistisk linje som

med arbetarlagan. Problemen undersöktes dagligen gemensamt och lösningarna kunde därför överskrida den snävt tekniska synpunkten. Nya utvinningsmetoder sattes i verket, med resultatet att Kina idag enligt de internationella borrhingsnormerna innehar världsrekordet. Produktionen av råolja fortsätter att öka med ungefär 30 % per år. Sålunda är Kina med tanke på sina behov helt självförsörjande med olja. Taching är för den kinesiska industrin motsvarigheten till vad Tachai är för jordbruket, det visar den socialistiska vägen till industrialiseringen.

⁵ Direktören för fabriken utsågs av den centrala förvaltningen. Han hade betydande makt och kunde fatta beslut på egen hand.

⁶ Handskrivna väggtidningar i vilka folkmassorna uttrycker sin kritik.

betonade produktionen, premierna och experternas och teknikens roll. I denna fabrik liksom i andra hade denna linje tillåtit element som är fientliga mot socialismen att infiltrera på ansvarsposter. Dessa element kunde elimineras tack vare kulturrevolutionen, det vill säga genom arbetarnas ingripande under ledning av kinesiska kommunistpartiets centrala ledning. Under kulturrevolutionen störtades den gamla partikommittén i fabriken och en ny kommitté grundades i juni 1969. Överhuvudtaget medförde kulturrevolutionen en djupgående förändring i fabrikenas struktur och funktionssätt.

Pekings allmänna konfektionsfabrik är den säregna bilden av denna allmänna förändring. Dess historia under kulturrevolutionens lopp ger väsentliga drag av dessa förändringar.

I produktionsenheterna var kulturrevolutionens syfte att korrigera kadrernas roll och arbete, att förändra fabriksledningens stil och att utveckla en socialistisk inställning i det dagliga livet, det vill säga en proletär moral grundad på en proletär världsåskådning (i familjelivet, i produktionen ...). I centrum av denna världsåskådning står viljan att ge revolutionens helhetsintressen företräde framför de individuella och särskilda intressena.

Stora framgångar på vägen mot att förverkliga dessa syften uppnåddes genom folkmassornas tillägnande av de revolutionära idéerna. Denna rörelse innebär studium av Marx, Lenins och Mao Tse-tungs grundläggande skrifter i nära förbindelse med praktiken. Den förutsätter också aktiva diskussioner och kollektiva studier. Denna aktivitet utövas inom och utom fabriken (t.ex. i familjerna). Dessa kollektiva diskussioner antar många olika former. Huvudaxlarna är ansträngningen att förstå marxismen och att bekämpa revisionismen och dess ideologiska konsekvenser.

En av aspekterna av denna aktivitet var massornas kritikrörelse mot de av fabrikenas kadrer som begått misstag, inte i syfte att eliminera dem⁷, trots allvarliga misstag, utan för att hjälpa dem att dra lärdom av sina misstag och att antaga de revolutionära idéerna och den revolutionära linjen. Under denna kritikrörelse underströks att målet inte var att bestraffa, utan att uppfostra så många som möjligt. Till följd av denna rörelse genomfördes djupgående förändringar i de dagliga förhållandena mellan arbetarna och kadrerna och i idéerna. Sådana resultat uppnåddes tack vare kinesiska kommunistpartiets enande av massornas handlande. Partiets ingripande antog en allmän karaktär. Det påverkade arbetarnas aktivitet till och med i de fall då — som i den här fabriken — de lokala partiorganisationerna tillfälligt åsidosattes.

2. Massorganisationerna i produktionsenheterna

Nya massorganisationer bildades under kulturrevolutionen. Understödda och ledda av centralkommitténs resolutioner modifierades och enades de efterhand. 1971 är dessa organisationer i Pekings allmänna konfektionsfabrik arbetarstyregrupperna, de röda garderna och revolutionskommittéerna. De skapades när partikommittén i fabriken upplöstes.

Liknande organisationer (även om de ibland bär annorlunda namn) har bildats eller håller på att bildas i många kinesiska fabriker. Pekings allmänna konfektionsfabrik är en mönsterfabrik vad beträffar de nya styrelseförhållandena.

⁷ De gamla kadrer som återfått sina poster har fått det genom massorna. En del av dem lär sedan de kritiserats ha föredragit att inte återta sin post. Detta har till stor del sin förklaring i det faktum att kritiken under yttersta vänsterns inflytande utsträcktes till kadrer som bara gjort obetydliga misstag och understundom antog våldsamma former (till och med misshandel förekom). Sådana metoder hjälpte inte kadrerna att korrigera sin praktik i enlighet med Kinas kommunistiska partis centralkommittés direktiv, utan avskräckte dem och gjorde dem benägna att nöja sig med ett arbete som innebar minsta möjliga politiska ansvar (se härom efterskriften).

I. Arbetarstyregrupperna

Arbetarstyregrupperna och deras funktionssätt framställs av arbeterskan Lie Chou-Hsia, medlem av Pekingfabrikens revolutionskommitté.

Hon förklarar att massorna under kulturrevolutionen inte bara förkastade den revisionistiska linjen, de var också inblandade i kampen. Efter studium och tillämpning av Mao Tse-tungs tänkande krävde de att få delta i styrelsen, vilket står i överensstämmelse med Anshan-författningen.

Arbetarna gjorde sin första erfarenhet av deltagande i styrelsen innan den nya partikommittén bildades på revolutionskommitténs ansvar. Efter att ha prövats i en avdelning utsträcktes det till hela fabriken i februari 1969.

Denna erfarenhet gällde eliminerandet av ”irrationella förordningar” som tidigare tvingats fram av den gamla ledningen (”Irrationella förordningar” kallar man sådana förordningar om arbetets organisation, om disciplinen, osv., som återspeglar en brist på tillit till arbetarnas initiativ och därför tenderar att vidmakthålla kapitalistiska förhållanden.)

Varje förordning blev föremål för en massdiskussion. Processen pågår alltjämt, men en mängd förordningar har redan avskaffats, vilket gjort det möjligt att avsevärt reducera fabriken administrativa personal.

Inrättandet av arbetarstyregrupperna och deras kontroll över kadreerna gav upphov till en verklig klasskamp. Först gjordes invändningar mot själva principen att inrätta sådana grupper, både från vissa medlemmar av den gamla ledarstaben och från vissa arbetare. Den vanligaste invändningen bestod i att säga att det redan fanns eller att det snart skulle återbildas en partikommitté, parti-celler och en revolutionskommitté i fabriken, varför en del förklarade att arbetarstyregrupperna var överflödiga. En medlem av revolutionskommittén understryker att dessa invändningar genast togs upp av klassfienderna.

”Dessa insåg att i och med bildandet av sådana arbetarstyre-grupper skulle det finnas representanter för flera hundra aktiva personer. 'De förstod att det på så sätt skulle finnas en mängd arbetare som övervakade deras omstörtande verksamheter.' Man kan alltså säga att dessa gruppers aktiviteter ägde rum inom ramen för kampen mellan de två vägarna, de två klasserna och de två linjerna.”

Valet av arbetarstyregrupperna

Valet anordnas av arbetarna i laget eller i avdelningen och sker endast på deras ansvar. Ledningen befattar sig endast med principen för bildandet av arbetarstyregrupper. Medlemmarna av dessa grupper väljs på olika nivåer, i fabriken, i avdelningen och i laget (grupperna organiseras på dessa tre nivåer). De har alltså en fast bas bland arbetarna. För att bli vald till medlem av en arbetarstyregrupp måste man ta aktiv del i studiet och tillämpandet av marxismen-leninismen-Mao Tse-tungs tänkande, man måste ha en viss erfarenhet och företräda massorna. I Pekings allmänna konfektionsfabrik hålls val varje år, men de gamla medlemmarna kan omväljas om arbetarna har förtroende för dem. Det är arbetarna som förbereder valet. Efter en serie diskussioner gör de upp listan över kandidaterna.

Arbetarstyregrupperna består av erfarna arbetare, som spelar den viktigaste rollen, äldre kadrer som återvänt till basen och unga intellektuella. Alla medlemmar arbetar i produktionen, de är inte permanent betalda och de arbetar minst en timma mer per dag för att fylla sina uppgifter (möten, hembesök hos arbetare ...).

Arbetsstyregruppernas roll

Arbetsstyregruppernas roll innebär mer av orientering, kontroll, prövning, ideologiskt arbete, korrigerande av arbetsstilen osv, än av styrelse i egentlig mening, en uppgift som i stället tillfaller revolutionskommittén.⁸ Liksom revolutionskommittén är arbetsstyregrupperna underställda partikommitténs ideologiska och politiska ledning.

De har fem uppgifter:

1. Det ideologiska och politiska arbetet;
2. Arbetet i produktionen och med den tekniska revolutionen.
3. De finansiella och materiella angelägenheterna (kontroll av inköspriser, ingripande i investeringarna ...);
4. Säkerheten i arbetet;
5. Välfärden och det dagliga livet.

De tjänar som förbindelselänk mellan fabriken ledande organ och folkmassorna. De kontrollerar de ledande organens, de olika partimedlemmarnas och de administrativa serviceinrättningarnas verksamhet.

De politiska problemen ställs i förgrunden.

Arbeterskan Lie förklarar:

”Sedan grupperna bildades hjälper man inte bara varandra och är kamratliga, man hjälper också partimedlemmarna. Förr trodde man att partimedlemmarna bara var drivande krafter och inte också revolutionens måltavlor. I verkligheten finns det ett levande tänkande bland folkmassorna och man bör anordna diskussioner med partimedlemmarna för att dessa ska dra nytta av arbetarnas hjälp på det ideologiska planet. Innan var det få kamrater som hjälpte partimedlemmarna, men sedan arbetsstyregrupperna bildades har situationen förändrats. Folkmassorna tar initiativet att gå till partimedlemmarna för att underlätta partiets ideologiska revolutionering.”

Den ideologiska revolutioneringen⁹ av partimedlemmarna tack vare folkmassornas initiativ och arbetsstyregruppernas ingripande är av avgörande betydelse.

Denna aktivitet tenderar att krossa den myt som gör varje partimedlem till någon sorts innehavare av marxismen-leninismen och av den proletära ideologin. En sådan myt ställer varje partimedlem över massorna och gör det möjligt för honom att kritisera dem samtidigt som han själv förblir skyddad för deras kritik.

Kulturrevolutionen har bidragit till att krossa denna myt. I princip är det väsentligen kadreerna och de ansvariga som kan underkastas en offentlig kritik, medan den ideologiska revolutioneringen av vanliga arbetare bör komma framför allt som en följd av kollektivt studium av marxismen-leninismen och genom samtal, privat och i familjerna. Det politiska arbetet med den ideologiska revolutioneringen begränsar sig alltså inte längre till kadreerna. Som en medlem av revolutionskommittén i konfektionsfabriken uttrycker det: ”För närvarande sysslar alla med politiskt arbete.”

Utvecklandet av detta arbete innebär att det blir allt svårare för kadreerna att ställa sig själva över arbetarna, och möjligheterna till en utveckling på den Kapitalistiska vägen blir mer beskurna.

Arbetsstyregrupperna bör hjälpa och bistå ledningen, det vill säga formulera förslag på alla

⁸ Arbetsstyregrupperna har alltså ingenting att göra med det jugoslaviska självstyret. Deras mål är inte att uppnå största möjliga profit och lönsamhet, utan framför allt att tjäna folkets intressen.

⁹ Det vill säga den rörelse som syftar till en radikal omvandling av praktiken och idéerna genom att befria dem från den borgerliga ideologins börda.

områden (de fem uppgifterna), diskutera dem i avdelningarna och inom lagen, väcka arbetarnas initiativ och centralisera deras idéer, hjälpa revolutionskommittén och formulera kritik.

De säkerställer en förbindelse mellan ledningen och arbetarna genom att få de senare att diskutera ledningens förslag och beslut och genom att föra arbetarnas talan inför den. Sålunda upprättas en förbindelse ”uppifrån och ned och nedifrån och upp”.¹⁰ Kritiken från basen betraktas som viktigast. Den hjälper ledningen att korrigera sin arbetsstil och gör det möjligt att utöva kontroll över kadreerna, över deras beslut och över tillämpningen av dem. Denna kontroll och denna hjälp genomförs med utgångspunkt från kollektiva bedömningar.

Arbetsstyregrupperna sysslar också med förhållandena mellan fabriken arbetare och arbetare i andra fabriker. Kontakter förekommer ofta mellan grupper från olika produktionsenheter.

I Pekings allmänna konfektionsfabrik sysslar grupperna med problem som rör förbättringen av produktionens kvalitet. Det finns ingen kvalitetskontrollör inom fabriken, men en självkontroll. Varje arbetare kontrollerar sitt eget arbete, varje arbetslag det som det levererar till de andra lagen. Arbetarna söker tillsammans finna orsakerna till eventuella brister.

Arbetsstyregrupperna har även till uppgift att förbereda planen på fabriksnivå. Arbetarna rådföras i flera omgångar innan fabriksplanen slutgiltigt fastställs. Det är fråga om en konkret granskning av planförslaget, vad det innebär för varje avdelning, för varje arbetslag. Denna rådföring sker i så små grupper av arbetare som möjligt för att var och en verkligen ska säga sin mening om planens utformning, om vad den innebär för var och en och om hur den kan förbättras (produktion, kvalitet, antalet produkter, osv.). Via arbetsstyregrupperna upprättas ett ömsesidigt utbyte mellan arbetarna och de ledande organen. På så vis granskas hela planen i flera omgångar innan den slutgiltigt antas på basis av de olika arbetslagens och avdelningarnas gemensamma arbete.

Arbetsstyregrupperna kontrollerar och kan kritisera det sätt på vilket inköspriserna fastställs i deras fabrik och kan, om det finns anledning, få dem korrigerade (priserna är planerade och bestäms av utomstående organ, men dessa tar hänsyn till de inköspriser som beräknas av varje fabrik efter enhetliga normer).

Arbetsstyregrupperna företar tillsammans med arbetarna och tre-i-ett-grupperna (kadrer, tekniker och arbetare) en ingående granskning av de innovationer och renoveringar som skulle kunna göras för att reducera investeringsbehoven. I Pekings allmänna konfektionsfabrik liksom i många andra kinesiska fabriker reduceras ofta de från början i planförslaget förutsedda investeringarna sedan de olika berörda avdelningarna och den allmänna mekaniska verkstaden granskat problemet.¹¹

Principen att ”utvecklas med egna krafter” har mycket stor verkan på ackumulationskraven:

”I vår fabrik, förklarar en medlem av revolutionskommittén, har i enlighet med ordförande Maos lära organiserats en tre-i-ett-grupp för att förverkliga den tekniska revolutionen. Det är en specialiserad grupp, men i stor utsträckning mobiliserar man massorna till att delta i denna rörelse. Ty man kan inte enbart räkna med denna specialiserade grupp som i alla fall består av ett litet antal personer.”

”Målsättningarna för den tekniska revolutionen läggs fram av de olika avdelningarna i syfte att

¹⁰ Samma tur och retursystem ”uppifrån och ner och nerifrån och upp” som i utarbetandet av planen har inrättats mellan fabriken och de olika specialinstanserna (jfr andra delen).

¹¹ I nästan alla kinesiska fabriker finns allmänna mekaniska verkstäder som spelar mycket stor roll. Genom dem kan man reparera och bearbeta materien och införa innovationer i själva fabriken. I landsbygdskommunerna är allmänna mekaniska verkstaden alltid en av de första som byggs och den står i ständig förbindelse med fabriken på platsen.

förbättra kvaliteten, höja arbetets produktivitet, garantera säkerheten och minska stressen i arbetet. I allmänhet är det på dessa områden som de tekniska innovationerna sätts in. Man kommer på så sätt att kunna uppfinna nya råmaterial, nya tekniker, nya teknologier, nya anläggningar och nya metoder.”

”Vissa förändringar har också gjort att vi kan förbättra arbetets kvalitet och göra det mindre besvärligt. T.ex. gjordes i början allting för hand i färgnings- och tryckningsavdelningen. Denna avdelning utvecklades litet i taget, men ännu saknar vi anläggningar. De som ni såg i morse och som färgar och trycker en hel rulle jersey har gjorts med hjälp av gamla anläggningar som vi fått från en annan fabrik. Experterna och specialisterna hade alltid förklarat att det var omöjligt att färga och trycka jersey på båda sidorna med den här typen av maskin. Arbetarna sade: ’Varför inte? Man kan väl i alla fall försöka.’ Efter kulturrevolutionen lade de fram förslag och efter försök blev det möjligt att trycka i två färger. Men det finns problem kvar att lösa.”

”I symaskinsavdelningen finns maskiner som medger att på en gång skära till och sy fast ärmarna på jackorna. Det behövs bara en person per maskin och denna nya teknik utgör ett framsteg. Arbetet är emellertid mycket hårt, ty arbeterskorna måste på en gång hålla tyget med händerna och sköta pedalerna med fötterna, och det åtta timmar om dagen med all sin uppmärksamhet på helspänn. Arbetskor påpekade då att ’denna bättre teknik är egentligen inte bättre’, ty de får aldrig vila på dessa maskiner. Problemet undersöktes tillsammans med dem på några maskiner. Först lyckades man ändra dem genom att ta bort pedalerna. Men det fanns andra problem, man måste bland annat kapa trådarna mellan plaggen för att skilja dem åt. Där kunde man återigen genom en innovation finna en lösning och nu formas och staplas plaggen automatiskt, och man behöver bara lägga ned tyget och hålla det med händerna. Om denna anläggning infördes överallt skulle både lärotiden, som på de gamla maskinerna med pedaler är minst sex månader, och arbetsintensiteten minska betydligt.”

”Man eftersträvar alltid det som ger mest fördelar och föranleder minst slöseri. Dessa tekniska innovationer är ett mycket viktigt medel för att utveckla industrin.”

”Allt detta är viktiga anordningar som vi behöver ägna mer tid åt. Det är värt mödan att lägga ned två eller till och med fem år för att skapa en bra anläggning. Det viktigaste är att arbetarna mobiliseras och att de själva är med på att innovationen är nödvändig, ty arbetarklassen måste befria sig själv.”

I Pekings allmänna konfektionsfabrik och i många andra kinesiska fabriker är de innovationer som realiserats tack vare ett massarbete ibland på en hög teknologisk nivå. I viss utsträckning har de gjorts på platsen, men i Kina är fabriken inte en sluten värld och de blir sedan föremål för en ofantlig omsättning mellan fabrikerna som uppmuntras av arbetarstyregrupperna.

Arbetsstyregruppernas verksamhetsmetod

Arbetsstyregrupperna ska redogöra för sitt arbete under möten och i diskussioner med alla arbetarna i de berörda avdelningarna eller lagen, ta vara på deras kritik och se till att deras idéer utvecklas. Här liksom vid förberedandet av planen företar man, när en avdelning består av alltför många arbetare, en rad möten i smärre grupper för att alla ska kunna yttra sig. En medlem av revolutionskommittén understryker att i fabriken kan man inte vid något tillfälle eller på någon nivå fatta beslut utan att rådfråga arbetarna. Han tillägger:

”Man får inte be de ledande kadreerna att fatta beslut själva, för då skulle t.o.m. de nya kadreerna kunna gå fram på den gamla vägen.”

Medlemmarna av arbetsstyregrupperna deltar i particellernas möten på motsvarande nivåer (laget, avdelningen och fabriken).¹² Dessa möten hålls i själva fabriken. Arbetsstyregrupperna har själva regelbundna möten: en gång i månaden på fabriksnivå, var femtonde dag i avdelningen och varje dag i arbetslagen. De dagliga mötena är till för att lösa problem som uppstått under dagens lopp och en förteckning görs upp varje kväll. Det kan röra förhållandena till kadreerna,

¹² Partiet håller också enskilda möten för att behandla sina egna problem.

politiska problem eller problem i det dagliga livet (bostäder, flyttning, personliga problem och familjeproblem ...).

Ledningen för fabriken eller avdelningen deltar inte i dessa gruppers möten därför att man vill bevara arbetarnas initiativ och undvika att arbetarstyregrupperna förvandlas till administrativa hjulverk.

Arbetarstyregrupperna organiserar även studiet av Marx, Lenins och Mao Tse-tungs grundläggande verk. Deras roll är att kontrollera och ta initiativ, de ska hjälpa partikommittén och revolutionskommittén att lösa politiska och ideologiska problem. Men grupperna är massorgan och bör alltså ställas under ledning av partiet, vars ideologiskt orienterande roll är avgörande. Problem som kan uppstå mellan partiet och arbetarstyregrupperna bör regleras genom diskussioner; partiets ledning är *politisk*, inte administrativ. Denna ledning, som innehas av partikommittén eller av en cell, sker med deltagande av arbetarstyregrupperna genom gemensamma möten, detta för att det inte ska fattas några beslut över huvudena på dem som de i första hand berör. Sådana beslut som fattats utan att massorna deltagit i deras utarbetande skulle nämligen kunna vara olämpliga. Det är emellertid inte gruppernas ansvariga som vidarebefordrar de fattade besluten till avdelningen eller till laget, utan sekreteraren i particellen eller de ansvariga i den administrativa ledningen på de olika avdelningarna.

”Utvecklandet av arbetarstyregruppernas aktivitet, understryker kamrat Lie, har flera fördelar: arbetarna kan till fullo sätta sitt initiativ i verket, utveckla sin intelligens och sin visdom, utbilda sig i den kollektiva ledningen av ett socialistiskt företag och samtidigt utbilda baskadrer.”

”Vice ordförande Lin Piao har sagt att vår politik är en masspolitik, en demokratisk politik. Styrelsen är alltså inte bara några få personers sak, utan alla bör delta i den. Arbetarstyregruppernas aktiviteter återspeglar till punkt och pricka verkställandet av denna paroll. Alla sysslar alltså med politiskt och ideologiskt arbete.”¹³

”Vi befinner oss bara i ett försöksskede. Aktiviteterna har inspirerats av Anshanförfattningen. Inriktningen är riktig. Vad beträffar de konkreta metoderna får man se ...”¹⁴

Arbetarstyregruppernas plats i kampen mot revisionismen

Den roll som arbetarstyregrupperna fått i Pekings allmänna konfektionsfabrik kan i andra fabriker fyllas av liknande organisationer med ett annat namn. De står ibland under ledning av arbetarkongressen (vald av fabriken arbetare). Detta organ spelar i stort sett samma roll som de gamla fackföreningarna som ofta försvann under kulturrevolutionen eftersom de inte var massornas språkrör, utan byråkratiska organ vilkas medlemmar var förbundna med fabriksledningen, mot vilken de alltså inte längre riktade någon kritik.¹⁵ Under dessa förhållanden försökte de fackliga förtroendemännen, när missnöje uppstod bland arbetarna, dämpa missnöjesyttringarna eller tillfälligt lugna ned dem genom att splittra arbetarklassen, i stället för att gå till roten med det hela och genomföra revolutionen.

I motsats till de gamla fackliga ledarna är medlemmarna av arbetarstyregrupperna eller av de permanenta kongresskommittéerna omedelbara producenter och verksamma i produktionslivet,

¹³ När jag besökte fabriken i augusti 1971 hade redan betydande framgångar vunnits i kampen mot yttersta vänstern (jfr efterskriften), men att den i ledningen hade höga ledare, i synnerhet Lin Piao, var inte känt. Man bör emellertid lägga märke till att Lin Piao namn nämndes blott undantagsvis i de samtal jag hade.

¹⁴ Arbetarstyregrupperna höll alltså på att bildas under sommaren 1971 när enkäten gjordes.

¹⁵ Före kulturrevolutionen hade ”byråkratiseringen” angripit de flesta massorganisationerna (ungdomen, kvinnorna, osv.) och sedan mer eller mindre upphörde deras aktivitet, åtminstone på det nationella planet. Problemet med att omstrukturera sådana organisationer och bestämma under vilka villkor de kan återuppta sin aktivitet under massornas effektiva kontroll diskuteras idag mycket.

varför de är mindre benägna att skilja sig från arbetarna och att solidarisera sig med fabriksledningen om den skulle slå in på den revisionistiska vägen.

Det föregående innebär emellertid inte att bildandet av arbetarstyregrupperna eller arbetarkongresserna utgör en ”absolut garanti” mot ”ekonomismen”, revisionismen och överhuvudtaget mot en inriktning som står i motsättning till det socialistiska uppbyggets krav. Också dessa organ kan råka under inflytande av den borgerliga ideologin och därmed bli oförmögna att bidra till den ideologiska revolutioneringen. Det är just därför dessa grupper i likhet med de andra massorganisationerna måste underställas den proletära diktaturens och dess verktygs, det kommunistiska partiets ideologiska och politiska ledning.

Då man aldrig har någon garanti för att arbetarstyregruppernas eller de andra massorganisationernas ideologi är revolutionär uppstår ständigt problemet att ideologiskt revolutionera dem. Så här har man tacklat problemet i Pekings allmänna konfektionsfabrik.

Man trycker i fabriken huvudsakligen på följande punkter: medlemmarna av arbetarstyregrupperna bör personligen revolutionera sig ideologiskt genom studium och tillämpning av marxismen-leninismen-Mao Tse-tungs tänkande, de bör stanna kvar i produktionen, de bör underkasta sig folkmassornas kritik och sist men inte minst bör deras *ideologiska ledning* tryggas genom partikommittén, som själv är underställd arbetarnas kontroll. Massornas ständiga kontroll är en av de punkter som mest betonas:

”Inom arbetarstyregrupperna äger kampanjer för korrigerande av arbetsstilen rum regelbundet i fabriken och i avdelningen. Det är en omöjlig sak att arbetarna inte formulerar kritik: när man arbetar finns det alltid påpekanden att göra. För att snabbt rätta till misstagen bör man energiskt och regelbundet driva kampanjer för att korrigera arbetsstilen. Ibland anför arbetarna ganska hård kritik. När kritiken är riktig accepterar man den. När den inte är alldeles riktig lyssnar man tålmodigt och om den inte svarar mot verkligheten anser man likväl att det är uppmuntrande.” (Det betyder nämligen att massorna tycker att de kritiserade medlemmarna kan bättra sig och att de inte tvekar att säga sin mening.)

Arbetarstyregrupperna utgör alltså en av de organisationsformer som gör det möjligt för arbetarna att genom en faktisk praktik tillägna sig marxismen-leninismen-Mao Tse-tungs tänkande och därigenom också att utöva en kontroll över kadreerna och ledarna i enlighet med det socialistiska uppbyggets krav.

II. Röda gardena

Röda gardena är inte i egentlig mening en massorganisation, utan en form av individuellt deltagande i styrelseaktiviteterna.

I Pekings allmänna konfektionsfabrik inrättades organisationen i slutet av 1968, alltså före arbetarstyregrupperna.¹⁶

Valet till röda gardena sker individuellt, vilket innebär att det inte äger rum på grundval av någon lista. Arbetarna diskuterar varje kandidatur under hänsynstagande till kandidaternas ideologiska nivå.

”En kamrat som ligger efter på det ideologiska planet kan inte bli rödgardist. En av gardenas väsentliga uppgifter är nämligen att propagera ordförande Maos tänkande och att fånga upp massornas levande idéer. Hur kan man göra detta arbete för de andra om man själv ligger efter på det ideologiska planet?”

¹⁶ De informationer som inhämtats under studieresor 1972 tycks ge vid handen att den ”individuella” formen av deltagande, representerad av de röda gardena, var en övergångsform som inte utvecklades och som nu mer och mer ger plats åt kollektiva former. Denna anmärkning ger anledning att än en gång understryka den ”experimentella” och följaktligen rörliga och mångskiftande karaktären hos de organisationsformer som beskrivs här.

Röda gardena bildar inte beständiga grupper som håller regelbundna möten. De bildar inte en ”grupp”, deras ansvar inför arbetarna är personligt. Deras ideologiska och politiska arbete är så mycket större som de är fler än medlemmarna i arbetarstyregrupperna. De senare måste alltid ha valts till rödgardister, medan det omvända förhållandet inte är nödvändigt.

Det finns en nära förbindelse mellan röda gardenas och arbetarstyregruppernas aktivitet. Röda gardena har nämligen bland annat till uppgift att kontrollera dessa grupper. De ska samla upp arbetarnas synpunkter, deras kritik och deras åsikter om arbetarstyregruppernas sätt att fungera, om revolutionskommittén och om partikommittén för att dessa organ inte ska avskiljas från massorna.

De hjälper således till med fabriken ideologiska revolutionering, bistår ledningen för varje avdelning i att organisera studiegrupper och spelar en betydande roll när det gäller att analysera massornas idéer och att på platsen vederlägga revisionistiska idéer.

När vi nu visat vilken viktig roll arbetarstyregrupperna och röda garderna spelar i den ideologiska revolutioneringen, kan det vara lämpligt att ge några konkreta exempel på deras aktiviteter sådana de ter sig i Pekings allmänna konfektionsfabrik.

Det första exemplet gäller en ung förman som alltmer gjort produktionen till sin huvudsakliga sysselsättning och som inte längre talade om annat. Denna inställning skapade missnöje i avdelningen. Arbetarna förebrådde honom för att han inte längre höll politiken i ledningen. Avdelningens olika arbetsgrupper samlades och efter diskussion beslöt man att rikta kritik mot förmannen. En medlem av arbetarstyregruppen gick då till en hytt där det fanns en högtalare för att hela avdelningen skulle höra och meddelade all kritik som arbetsgrupperna kommit fram till under diskussionerna.

Förmannens första reaktion när han på detta sätt ifrågasattes var att tillbakavisa kritiken. Han skämdes och dessutom tyckte han att det var orättvist att kritisera honom offentligt i stället för i en privat diskussion.

”Arbetarna kom då och diskuterade med honom och förklarade för honom att dessa privata diskussioner redan hade ägt rum, men att han aldrig hade reagerat på dem och att det därför var nödvändigt att öppna en offentlig debatt. Sedan undersökte röda gardena och arbetarstyregrupperna problemen tillsammans med honom. I det de grundade sig på parollen att 'genomföra revolutionen och befrämja produktionen' företog de ett ingående och tålmodigt arbete med att höja hans politiska medvetenhetsnivå för att han skulle kunna acceptera kritiken och ändra sig.”

Det andra exemplet gäller sekreteraren i particellen i en avdelning. Arbetarstyregruppen fann att denna kaders inställning inte var riktig. Innan de gick till honom rådfrågade arbetargruppens medlemmar avdelningens arbete och gjorde tillsammans med dem bokslut över hans inställning. Ett av resultaten av detta bokslut sammanfattades i en bildformel där förtroendemannen förebråddes för att ha fyra ansikten:

”1) Ett leende vid hyllningar; 2) ett alldeles rött ansikte när man kritiserar honom; 3) ett missbelåtet ansikte vid svårigheter och 4) ett ansikte som är bortvänt från massorna.”

Denna sammanfattande översikt åtföljdes av en förteckning över några konkreta och tydliga kritikpunkter.

Kadern blev först överrumplad och förstod inte vad kritiken ville säga. Sammanfattningsvis (diskussionerna kan sträcka sig över flera dagar) försökte han förklara att man förebrådde honom hans personliga egenskaper som han ”hade efter sin mor” och att han inte kunde rå för dem. Arbetarna ”lät honom förstå att det inte var fråga om hans personliga egenskaper, utan om hans

världsåskådning och att den borde korrigeras”, att han borde gå med på att diskutera för att se hur hans arbetsstil kunde omvandlas och att han inte fick tro att han inte kunde ändra sig. All kritik undersöktes och diskuterades, och så småningom korrigerade denna kader sitt förhållande till massorna. Arbetarna gjorde upp ett nytt bokslut:

”Förtroendemansens fyra ansikten förvandlades till fyra kamper: vid hyllningar kämpar han mot sitt högmod, vid kritik kämpar han mot sitt missnöje, vid svårigheter kämpar han mot sin modlöshet och när hans sätt att leda avlägsnar honom från folkmassorna kämpar han mot sin byråkrati.”

Kritiken som arbetarna riktar mot kadre kan också ta formen av *dazibao*, direkt eller indirekt ifrågasättande av en förtroedeman eller inlagor överlämnade av en delegation. Kritiken är alltid organiserad, det är inte enskilda initiativ utan kollektiva beslut som i allmänhet vilar på ett bokslut över den ifrågasatta kadrens aktivitet. Kritiken gäller konkreta fakta som man förbinder med marxismen-leninismens grundläggande principer. Det förekommer offentlig kritik av kadrer, men den är inte obligatorisk. Det är massorna som kollektivt beslutar om det är nödvändigt eller inte.¹⁷

III. Revolutionskommittén¹⁸

Revolutionskommittén är ett administrativt organ som står under fabriken partikommittés politiska ledning. Den ska övervaka det konkreta tillämpandet av den beslutade politiken. Vice ordföranden i revolutionskommittén förklarar:

”Ibland sysslar vi alltför mycket med administrativa detaljer. Tonvikten läggs inte på det politiska och ideologiska arbetet. När vi började vårt arbete i revolutionskommittén t.ex. stretade vi emot och skötte hela tiden och överallt ledningen per telefon. Massorna sade till oss att det inte gick för sig. Under diskussionen som följde sade massornas representanter till mig att det viktigaste arbetet var det ideologiska, och det var en god lärdom. Från det ögonblicket ändrade jag min arbetsstil och jag tänkte mer på hela situationen i fabriken.”

Revolutionskommittén har ansvaret för förhållandena mellan fabriken och för förhållandena till planorganen. Den ska övervaka planens genomförande.¹⁹ Det slutgiltiga beslutet om åtagandena rörande planen eller gentemot andra fabriker fattas formellt av ordföranden i revolutionskommittén²⁰ som bär hela ansvaret (t.ex. leveranstiden). Men dessa beslut i sin tur fattas först sedan arbetarna frågats till råds. Det är det som kineserna kallar ”många initiativ, ett ansvar”.

Revolutionskommittén är ett valt organ. Arbetarna avgör hur många medlemmar den ska ha. De gör upp en lista som omfattar fler kandidater än valbara medlemmar. Efter en diskussionsprocess går samtliga arbetare i fabriken till den slutliga röstningen.

Revolutionskommittéerna i de fabriker jag besökt är till stor del sammansatta av arbetare som fortfarande deltar i produktionen på samma poster som tidigare och med samma lön.

Revolutionskommittén i Pekings allmänna konfektionsfabrik har 21 medlemmar. Den konstituerades på grundval av trei-ett-kombinationen mellan representanterna för folkmassorna, kadre och Folkets befrielsearmé och på grundval av tredjedelsalliansen i åldershänseende

¹⁷ I princip finns det däremot inte någon offentlig kritik för vanliga arbetare, utan privata diskussioner. Dessa diskussioner äger företrädesvis rum i arbetarens familj hellre än i avdelningen, detta för att inte ställa honom i en obehaglig situation och ifrågasätta honom inför de andra arbetarna.

¹⁸ Revolutionskommittéerna uppstod under loppet av den kamp som fördes mot de revisionistiska ledningarna i vissa fabriker vid en tidpunkt då partikommittéerna på fabriksnivå var satta ur spel. I början sade man att det var provisoriska organ. Under flera år nämndes revolutionskommittéernas provisoriska karaktär vid ytterst få tillfällen. Sedan någon tid tillbaka tycks man allt oftare erinra om den.

¹⁹ Som vi ska se i andra delen är planen ett resultat av politiska helhetsbeslut.

²⁰ Sedan kulturrevolutionen finns det inte längre någon fabriksdirektör. Ledningen innehas av ordföranden och vice ordföranden i revolutionskommittén. Ordföranden är ansvarig inför alla högre myndigheter.

mellan unga, medelålders och äldre medlemmar. Av kommitténs 21 medlemmar är bara två kvinnor. Denna underrepresentation är ett arv från det förflutna och som en av medlemmarna i kommittén förklarar:

”Vid nästa val måste vi uppmärksamma detta, för som ordförande Mao har sagt, 'kvinnorna bär upp halva himlen’ ”.

Det är revolutionskommittén som ger sin tillåtelse att anställa nya arbetare²¹ (rörelserna från den ena fabriken till den andra är på det hela taget mycket begränsade, ty en fabrik är någonting mycket mer än en arbetarenhet, det är en plats för det kollektiva livet).

Revolutionskommittén och de båda organ som fungerar hos den (arbetsgruppen för produktionen och ideologiska och politiska arbetsgruppen) ska var tredje månad avlägga rapport inför arbetarstyregrupperna. Denna rapport analyserar de problem och svårigheter som uppstått. Den granskas inom arbetarstyregrupperna som framlägger kritik och förslag efter rådfrågning av arbetarna.

IV. Partikommittén

I Pekings allmänna konfektionsfabrik liksom i andra kinesiska fabriker ersattes den existerande partikommittén under kulturrevolutionen av en ny kommitté som bildades på grundval av de direktiv som antogs av Kinas kommunistiska partis IX:e kongress.

Partirensningen (1966-1969)

Bildandet av partikommittén i Pekings allmänna konfektionsfabrik kan betraktas som typiskt.

Mellan 1966 och 1969 fanns det ingen kommitté. Man måste rensa upp i partiet, utesluta medlemmar som slagit in på den kapitalistiska vägen och skapa betingelser som gjorde det möjligt att hjälpa de gamla medlemmarna att omvandlas. Med massornas hjälp grep man sig alltså först och främst an med upprensningen inom partileden. Detta arbete åtföljdes av en ”revolutionär kampanj för levande studium av ordförande Maos verk” genom vilken en revolutionär kärna kunde bildas.

Målet för rensningen var att uppnå en klar åtskillnad mellan sanna partimedlemmar och sådana som i själva verket var dolda fiender. Denna rensning kunde genomföras tack vare en diskussions- och kritikrörelse bland arbetarna inriktad på ledarnas praktik och den gemensamma undersökningen av deras misstag, av deras världsåskådning, osv.

Denna rörelse pågick under hela kulturrevolutionen. I början försiggick den med deltagande av olika massorgan som alla åberopade sig på Maos tänkande, men som i själva verket hade olika linjer.

Ett av de väsentliga momenten i denna rörelse var den ”stora alliansen”, det vill säga ansträngningen att ena de olika massorganisationerna. I en del fabriker lyckades man inte klara av uppgiften och medlemmar av Folkets befrielsearmé (F.B.A.) kom till arbetarnas hjälp som politiska instruktörer.

Efterhand förverkligades den ”stora alliansen”. Nästa steg var ”tre-i-ett-kombinationen” det vill säga utnämmandet av en revolutionär kärna bestående av representanter för massorganisationerna, vissa av massorna ”övervakade” kadrer och medlemmar av F.B.A. som provisoriskt fungerade som en ledande grupp.

Över hela landet vägledades partirensningsprocessen av Kinas kommunistiska partis ledning. Ledningen bestämde vilken praktik som skulle betraktas som riktig, medan *Röda fanan*²² gav

²¹ I Kina förekommer, till skillnad från i Sovjetunionen, inte arbetsböcker.

²² *Röda fanan* är Kinas kommunistiska partis teoretiska månadsorgan och utges av centralkommittén.

konkreta exempel och allmänna direktiv. Detta arbete vilade huvudsakligen på verksamhetsberättelser och massundersökningar. Undersökningarna skulle redovisa varje medlems förutvarande praktik, och arbetarna gick ofta och gjorde undersökningar i de landsbygdsområden eller i de fabriker från vilka de berörda medlemmarna kom.²³

När detta arbete fullgjorts och partimedlemmarna utsatts för massornas kritik förändrades förhållandena mellan dem och arbetarna. Valet av den nya kommittén skedde alltså i varje produktionsenhet på grundval av ett rensat parti.

Valet av partikommittéerna

För att genomföra detta val bad man först massorna diskutera hur många medlemmar kommittén skulle ha (antalet varierar från fabrik till fabrik) och göra upp en kandidatlista. I Pekings allmänna konfektionsfabrik omfattade listan ett fyrtital personer varav tjugosju skulle väljas.

Ett verkligt massurval ägde rum på grundval av en öppen diskussion för att bestämma vilka tjugosju medlemmar som bäst motsvarande arbetarnas syn på hur partikommittén borde vara sammansatt.

Dessa diskussioner och arbetet med att konsolidera massornas åsikter om de olika kandidaterna ombesörjdes av ”tre-i-ett-kombinationens” revolutionära kärna. Denna process omfattade i nu nämnd ordning en demokratisk diskussion, en konsolidering och därefter en ny diskussion med folkmassorna. Allt som allt genomfördes ”fyra diskussioner och tre konsolideringar”. Efter den sista konsolideringen hölls ett möte med alla partimedlemmarna och förtroendemännen i partikommittén valdes. Endast partimedlemmarna deltog i denna sista röstning. Upprättandet av listan är inte bara en personfråga. Den grundas också på vissa kriterier: kommittén måste innehålla representanter för de olika delarna av fabriken, alla cellsekreterare på avdelningsnivå, representanter för arbetarna²⁴, och principen om ”åldersgruppernas tredjedelsallians” (unga medelålders och äldre kämpar) måste hållas.

Kvinnoproblemet är också en aktuell fråga för partikommittén i Allmänna konfektionsfabriken. Kriteriet om deras deltagande har inte tillräckligt framhävts. Partikommittén omfattar nämligen bara fem kvinnor medan kvinnorna utgör 60 % av fabriken arbetare. En självkritik har gjorts i frågan och nästa partikommitté ska korrigeras i detta hänseende. Om detta problem finns allmänna direktiv från centralkommittén.

För att återvända till ledningens och styrelsens organisation i Pekings allmänna konfektionsfabrik kan man säga att denna organisation — som man återfinner mer eller mindre i de flesta fabriker — motsvarar följande schema:

Ett organ som står för fabriken politiska ledning, partikommittén, stödjer sig på en revolutionskommitté och på arbetarstyregrupper. Revolutionskommittén har en tredelad sammansättning, styrelsegrupperna består uteslutande av arbetare.

Förutom partikommittén, som står för den övergripande ledningen, har partiet celler i avdelningarna och i arbetslagen. I varje fabrik organiserar revolutionskommittén verkställandet av den revolutionära linjen så som den konkretiseras av partikommittén. Styrelsen av fabriken som tillfaller revolutionskommittén framstår således som en av formerna för tillämpningen av den politiska linjen.

²³ Som vi ska se i efterskriften gjorde yttersta vänstern ofta sådana undersökningar till ett medel för personstrider till förfång för den ideologiska kampen.

²⁴ Den sistnämnda punkten respekterades inte riktigt före kulturrevolutionen.

Det finns ofta en partiell överlappning mellan ansvarsuppdragen i partikommittén och i revolutionskommittén.²⁵ I Pekings allmänna konfektionsfabrik t.ex. är huvuddelen av medlemmarna i partikommittén också medlemmar i revolutionskommittén. Vice ordföranden i revolutionskommittén är vicesekreterare i partikommittén. Sekreteraren i partikommittén är likaledes ordförande i revolutionskommittén.

Arbetsstyregrupperna bistår partikommittén och revolutionskommittén. De tjänar som bro och förbindelselänk mellan dessa ledande och styrande organ och massorna. De kontrollerar såväl partikommitténs och revolutionskommitténs som administrationens och partimedlemmarnas aktivitet.

Överhuvudtaget har kulturrevolutionen medfört relativt betydande förändringar i Kinas kommunistiska partis sammansättning i hela landet. Undersökningen av omfattningen av dessa förändringar var inte avslutad under sommaren 1971.

Resultaten från en mindre undersökning som omfattar 1 119 fabriker i Shanghairegionen²⁶ ger emellertid en ungefärlig uppskattning av denna omfattning. Efter partiets konsolidering²⁷ är av 4 532 ledande medlemmar av partikommittéerna i dessa fabriker bara 37 % gamla ledare. Merparten av de nya partikommittémedlemmarna är arbetare som redan ganska länge varit medlemmar i partiet. Det har klart visat sig att det före kulturrevolutionen fanns mycket få arbetare i partikommittéerna. Till övervägande delen är de nya kadre antingen produkter av kulturrevolutionens massrörelse eller gamla partimedlemmar som förut inte hade ledarfunktioner.

En sådan förnyelse av partikommittéerna innebär inte att de som eliminerats betraktas som dåliga element. De flesta av dem har idag andra uppdrag och deras eliminerande från partikommittéerna beror till en del på att man vill förnya kommittéerna och ta in nya kämpar.

De unga medlemmarna utgör 10 % av partikommittéerna i de undersökta fabriker. Med unga medlemmar avses på en gång de som är under tretti och de nyanslutna medlemmarna oberoende av ålder.

På partikommittéernas nivå har det varit få uteslutningar. Endast 1,2 % av de gamla medlemmarna har eliminerats i de 1 119 fabriker. Straffsanktioner förekommer inte: om en kämpe har begått allvarliga misstag utesluts han; om han bara visat oförmåga och inte begått några allvarliga misstag ber man honom att dra sig tillbaka från partiet.

De kadre som av massorna inte betraktats som mäktiga sin uppgift, men som inte begått några allvarliga fel, kan på deras begäran engageras i en omskolningsprocess, antingen genom att återgå till basen eller genom att gå i en "sjunde maj skola".²⁸

²⁵ Enligt resultaten från en mindre undersökning som gjort i Shanghai är 70 % av medlemmarna i partikommittéerna samtidigt medlemmar i revolutionskommittéerna på fabriksnivå, och 49 % av medlemmarna i revolutionskommittéerna är partimedlemmar.

²⁶ Shanghairegionen utgör ett stads- och landsbygdsområde med omkring 10,7 miljoner invånare, varav 5,8 i stads-kärnan.

²⁷ Konsolideringen är skild från rensningen, eftersom den består i en ändring av ansvarsuppdragen och inte i ett eliminerande.

²⁸ "Sjunde maj-skolorna" är också nya produktionsenheter som ställts på fötter av kadre. Tydligt förekommer det ingen rangordning i dessa skolor. De skapas helt av de första som kommer dit, det finns ingenting från början, inte ens byggnader. Arbetsvillkoren är hårda. De kadre som kommer först bygger sig tak över huvudet, odlar upp jorden, gräver brunnar ... De saknar ofta erfarenhet och inhämtar råd av bönderna i folkkommunerna i närheten. Steg för steg byggs skolan upp. Den kan innefatta verkstäder och t.o.m. små fabriker. Arbetstiden delas mellan produktivt arbete (i regel på morgonen) och studier och diskussioner av marxism-leninismens och Mao Tse-tungs skrifter. Den ideologiska revolutionering som Sjunde maj-skolorna medger är särskilt viktig för de kadre som vanligtvis inte

Att omskolas betraktas som en heder. Tiden för omskolningen varierar.

Det är inget tvång på att gå i en Sjunde maj-skola. Endast de kämpar som begär det får gå där. Vilken kader som helst kan, även om han inte begått något misstag, begära att få genomgå dessa skolor såvida hans kommitté anser det lämpligt och om hans frånvaro inte vållar problem för det pågående arbetet i fabriken. Massorna rådfrågas också härom och först sedan partikommittén i fabriken och i provinsen, arbetarna och revolutionskommittén för Sjunde maj-skolan kommit överens om det får kadern fara dit. Hans vistelse kan vara från sex månader till ett eller två år. Han kan emellertid återkallas innan dess om man behöver honom.

Omskolningen av kadernarna genom produktivt arbete fanns före kulturrevolutionen. Det nya med Sjunde maj-skolorna är att det förutom omskolningen genom kroppsarbete görs ett intensivt ideologiskt arbete och att de båda aspekterna är nära förbundna med varandra.

I själva verket är de reella förändringar som maktorganen undergått djupare än någon siffra kan ge en föreställning om. En del av dem som idag är medlemmar av olika maktorgan och som redan tidigare var det står nämligen inte på samma politiska linje som förut. En inte föraktlig andel av dessa medlemmar har underkastats massornas kritik, vilket fått dem att göra självkritik och att omskapa sin världsåskådning. Här som annorstädes har man bemödat sig om att följa Mao Tse-tungs direktiv: ”När man bygger ett socialistiskt samhälle måste alla omvandlas.” Ett sådant krav rör för övrigt både unga och gamla kadrer.

Det är just genom att beakta djupet av de förändringar som ägt rum sedan 1966 som man kan förstå den djupa innebörden av de omvandlingar som åstadkommit i styrelsen.

De nya organisationsformer som uppstått genom kulturrevolutionen har inte tillkommit över en natt, de är resultatet av en ideologisk klasskamp som spänner över flera år. De har kunnat ta gestalt först efter ett ofantligt ideologiskt arbete genom vilket massorna har kunnat enas. Inte ens under sådana förhållanden är det alltid en lätt sak att inrätta nya organisationstyper.

Vad beträffar arbetarstyregrupperna t.ex. är diskussionerna inte avslutade, och det finns olika former av arbetarrepresentation. De motsvarar emellertid samma allmänna inriktning: det gäller att finna de organisationsformer för massorna som gör det möjligt för dem att på bästa sätt delta i fabriken samtliga aktiviteter och utöva sin kontroll. Detta har gjort det möjligt att massivt skära ner den gamla förvaltningsapparaten genom att förenkla gången i mellanhavandena inom fabriken. Sålunda kan nu många problem åtgärdas direkt ända nere på avdelningsnivå.

Under diskussionerna understryks ofta ett problem och det är risken för att en brytning ska uppstå mellan massorganisationerna och massorna själva. Efter en tid dyker nämligen faran upp att också medlemmar i arbetarstyregrupperna eller valda representanter i det ena eller andra organet lösgör sig från de andra arbetarna. För att komma till rätta med denna fara trycker man på vissa idéer: medlemmarna i arbetarstyre-grupperna och i andra liknande organisationer bör ständigt bemöda sig om sin personliga ideologiska omvandling, de bör gå i spetsen för studiet av marxismen-leninismen, Mao Tse-tungs tänkande, de bör fortsätta att arbeta i produktionen och deras aktivitet bör ständigt underkastas massornas kritiska granskning. För att medlemmarna av dessa organisationer en gång fått arbetarnas förtroende är det inte säkert att de alltid kommer att följa den rätta vägen. Bokslutet över deras aktiviteter bör alltså göras upp regelbundet.²⁹

Den viktigaste kontrollen är den som kommer ”nedifrån”, men den bör kompletteras med en

befinner sig på produktionsställena (t.ex. de som arbetar inom förvaltningen).

²⁹ Medlemmarna i arbetarstyregrupperna och i revolutionskommittéerna kan fråntas sina uppdrag på arbetarnas begäran.

kontroll ”ovanifrån”, huvudsakligen den av partikommittén utövade politiska kontrollen.

Problemet med massorganisationernas oavbrutna ideologiska revolutionering ställs alltså hela tiden. Man försmår alla illusioner som manar till tro på undergörande organisationsformler när det gäller att undvika att återvända till den borgerliga vägen.

II. Industrins planering

1. De olika egendomsformerna i industrin

I. Statsegendom och kollektiv egendom

I Kina finns två former av samhällelig egendom, statsegendom och kollektiv egendom (den som tillhör ett begränsat arbetarkollektiv, t.ex. en produktionsbrigad).

I Shanghairegionen t.ex. (den omfattar förutom den egentliga staden också de stora ytterområdena), finns det omkring 9 800 företag och produktionsenheter, varav 3 200 är statsföretag och 6 600 kollektiva företag.

När det gäller styrelsen uppdelar sig företagen i tre kategorier:

1. De större företagen, som styrs ”av staten”, det vill säga de lyder under ”statliga” myndigheter, såsom centralregeringen eller de offentliga myndigheterna i en provins eller i en region. Den ”statliga styrelsen” kan alltså vara decentraliserad (se nästa sida).

2. De mindre företagen i städerna, som styrs på nivån av en ”gata” eller ett ”kvarter”, i regel under den därtill svarande revolutionskommitténs ledning.

(Dessa båda kategorier av företag tjänar befolkningens, industrins och exportens behov.)

3. De industriföretag som fungerar på distriktens, folkkommunernas och produktionsbrigadernas nivå. Dessa företag tjänar framför allt jordbruket, men också vissa fabriker i städerna (det senare mycket sekundärt).

I städerna finns de kollektivt ägda fabrikerna och produktionsenheterna på ”gatans” nivå. Enheterna styrs inom ramen för ett bostadsområde eller en gata. I ytterområdena finns denna kollektiva egendom i huvudsak på folkkommunernas och brigadernas nivå.¹

De kollektiva företagen är små eller medelstora, företag. De är till antalet fler än de statliga fabrikerna, men deras produktionsvärde är mycket lägre. De levererar nämligen endast 4 % av industrins produktionsvärde, medan statsegendomen står för 96 %.

Sedan 1957 och framför allt sedan kulturrevolutionen har den allmänna inriktningen varit att decentralisera företagens styrelse genom att anförtro de lokala myndigheterna styrelsen av allt fler produktionsenheter för att ge det lokala initiativet fritt utlopp. Det sammanlagda producerade värdet med denna styrelse har i Shanghai utvecklats på följande sätt: 1957 härrörde nästan hälften eller 46 % av industrins produktionsvärde från företag som direkt lydde under centralregeringen. 1970 kommer endast 6,8 % av industrins produktionsvärde från företag som lyder under centralregeringen, medan 93,2 % härrör från lokalt styrda företag.

Denna strävan till decentralisering är ett resultat av vad kineserna kallar ”kampen mot centralstyrelsens diktatur”. Målet för denna kamp är att befrämja det ”dubbla initiativet”, det vill säga på en gång från centralregeringens och de lokala myndigheternas sida.

Beträffande företagens storlek skiljer man mellan stora, medelstora och små företag. De båda sistnämnda kategorierna bidrar med huvuddelen av produktionen.

¹ 1971 tillhörde 3 800 industriföretag i Shanghairegionen folkkommunerna eller produktionsbrigaderna (kollektiv egendom) och 1 000 styrdes av distriktet. Dessa tre sorters företag sysselsatte 280 000 personer. Det totala antalet industriarbetare i Shanghairegionen var 2 560 000.

I Shanghai är endast 90 av de 3 200 statsföretagen stora (de flesta av dessa 90 företag har mer än 3 000 arbetare), 300 medelstora och 2 810 små företag.

Åtskillnaden mellan stora, medelstora och små företag är inte enbart numerisk, ty skiljelinjen mellan kategorierna beror på produktionens art. I den mekaniska industrin t.ex. betraktas ett företag som stort om det sysselsätter mer än 1 000 arbetare. I textilindustrin däremot betraktas ett företag som stort bara om det sysselsätter mer än 3 000 arbetare.

Den procentuella andelen av produktionsvärdet efter företagens storlek är: stora företag, 27,5 %; medelstora, 24,5 %; små, 47 % av den totala produktionen.²

Skapandet av folkkommunerna var utgångspunkt för en betydande utveckling av de kollektiva egendomsformerna inom industrin.

II. "Gatufabrikerna"

"Gatufabrikerna" är kollektiva företag som byggts upp på initiativ av invånarna i ett kvarter eller på en gata. De står under överinseende av kvarterets eller gatans revolutionskommitté. De kom till framför allt i samband med Stora språnget framåt, men kulturrevolutionen gav dem ett betydande uppsving.

Dessa fabriker representerar en ny form av industriell utveckling och en strävan att spränga de tidigare formerna. Det gör det bland annat möjligt för kvinnorna att gå ut i samhällsarbetet. Nästan alla dessa företag har skapats på hemmafruarnas initiativ.³ Det grundläggande skälet till att de inlemmats i produktionen är framför allt politiskt. De flesta kunde klara sitt hushåll på mannens lön. De har alltså inte börjat arbeta bara för att få ytterligare lön, utan av viljan att delta i produktionen.⁴

Gatufabrikerna innefattar flera typer av produktion:

- a) De tjänar ortsbolkningens omedelbara behov (lagning av kläder, sömnad, tvättning, reparationer av skilda slag). På så sätt underlättar de arbetet i hemmet och gör det möjligt för allt fler hemmafruar att gå in i produktionen.
- b) De tillgodoser även mer omfattande behov: finmekanik, tillverkning av transistorapparater, osv.

För dessa företag finns inga statliga investeringar, och allt skapas med de medel som finns att tillgå (utnyttjande av spill, gamla maskiner, och självfinansiering).

För närvarande arbetar de små kollektiva företagen i städerna i huvudsak för lokala behov. Men de arbetar också för att tillgodose mer omfattande industriella behov och ibland för export. I folkkommunerna eller i distrikten arbetar de små företagen främst för jordbrukets behov (utsäde, jordbruksredskap och maskiner, smärre transportmedel, osv.) och någon gång för andra fabrikers behov.

Om en av dessa fabriker växer utöver en viss storlek blir de statsegendom. Denna övergång betraktas som bekräftelsen på att det som företagets har lyckats. Fabriken innefattas då direkt i statsplanen. T.ex. har en textilfabrik i Shanghai som arbetade med bomullsavfall till slut blivit statlig fabrik.

² Siffrorna är från 1970. 1971 var andelarna 30 %, 26 % resp. 44 %.

³ 1971 arbetade omkring 200 000 personer i denna typ av företag i staden Shanghai.

⁴ Om gatufabrikernas och kvartersfabrikernas samhälleliga, ideologiska och politiska roll, se Claudie Broyelle, *La Moitié du ciel*, Denoël-Gonthier, Paris, 1973.

Den kinesiska ekonomiska politiken lägger stor vikt vid att utveckla små och medelstora företag. Kinas industriella utveckling stödjer sig i stor utsträckning på sådana företag. Detta bör inte betraktas som enbart en ekonomisk nödvändighet, utan också som ett politiskt val. En av de största politiska fördelarna med dessa små och medelstora företag ligger i det faktum att arbetarstyregrupperna lättare utvecklas i dem än i de stora komplexa företagen, som är mer präglade av det kapitalistiska produktions sättet och av dess jätteskala. Den nuvarande politiska inriktning syftar just till att bryta eller att begränsa denna jätteskala för att inrätta produktionsenheter som kan kontrolleras av arbetarna.

2. Styrelseformerna i den statliga industrisektorn

I. Styrelsen på tre nivåer (Exemplet Shanghai)

Basnivån för styrelsen utgörs av själva fabriker. I Shanghai lyder de under två typer av organ: industribyråerna och specialkompanierna.

Industribyråerna specialiserar sig på att samordna de olika produktionsenheter som levererar samma kategori av produkter. Det finns nio byråer i Shanghai: järnindustri, metallindustri, textil och hantverk, elektrisk och mekanisk industri, elektronik och telekommunikationer, lätt industri, elektrisk energi, byggnadsindustri (huvudsakligen fabriker och bostäder, men även skolor, sjukhus, osv.). Varje byrå har från fall till fall ledningen för några tiotal eller några hundratal fabriker (upp till 300 å 600 fabriker).

Specialkompanierna står under industribyråernas kontroll. Deras ansvarssektor är mer begränsad: tillverkning av traktorer, medicin, osv. Det finns ett hundratal specialkompanier i Shanghai. De flesta produktionsenheterna är anslutna till industribyråerna genom dessa kompaniers förmedling. Emellertid är vissa mycket viktiga fabriker direkt anslutna till sina motsvarande byråer.

Byråerna och kompanierna utövar en enad ledning av företagen på det ekonomiska och politiska planet. Denna ledning rör planeringen. Byråerna och kompanierna ingriper i utarbetandet, samordnandet och i fastställandet av planen samt i dess verkställande.

II. Den kinesiska decentraliseringen

För de företag som står direkt under centralregeringen (de är mycket få) tjänar de respektive ministerierna som mellanled. För att planeringen ska bli enhetlig på provinsnivå omfattar planen för varje provins också de företag som lyder under centralregeringen. Dessa är inga främmande kroppar för provinsen och får på en gång hjälp av centralregeringen och av revolutionskommittén i provinsen både med planeringen av produktionen och med fördelning av produkterna.

De lokala myndigheterna (provinser, distrikt eller regioner) spelar för närvarande en betydande roll i planeringen och i styrelsen. Denna decentralisering gör det möjligt för provinsen eller regionen att organisera en mycket intimare samverkan mellan de olika produktionsenheterna inom sitt område. Styrelsen på provinsnivå präglas av den allmänna idén att varje provins ska ha en relativt självständig industriell utveckling. Detta möjliggör en mer harmonisk utveckling eftersom en mängd sinsemellan kompletterande produktioner därigenom inrättas. Det stimulerar också innovationerna och sökandet efter råvarukällor på provinsnivå.

Styrelsen i provinserna syftar till att samordna produktionsenheternas olika verksamheter och inte till att krossa deras initiativ. Den sista tiden har Kina genomfört en kamp mot centraliseringen, som var ett led i Liu Shao-chis linje. I en del provinser, särskilt i norr, hade organisationer av trustkaraktär inrättats vilka eliminerades under kulturrevolutionen.

Den kinesiska decentraliseringen skiljer sig alltså radikalt från den man kan iaktta i Sovjetunionen och i de europeiska "folkdemokratierna" (utveckling av företagsföreningarnas roll, minskat antal planerade kontrollsiffror, osv.). Först och främst är det politiska sammanhanget annorlunda. I dagens sovjetiska decentralisering är det företagsledarna som skaffar sig mer och mer makt och inte arbetarna. Denna decentralisering består i själva verket i en ny maktfördelning inom en statsbourgeois. Ur ekonomisk synvinkel kombineras den i Sovjetunionen med en allt slappare prisplanering och med profitens allt större roll.

I Kina, däremot, är decentraliseringen ett medel för arbetarna att kollektivt behärska sina existensvillkor. I Kina planeras priserna och profiten sätts inte i högsätet. Den kinesiska planeringen skiljer sig alltså från den sovjetiska också till själva metoderna.

Decentraliseringen förklarar den kinesiska ekonomins utomordentliga dynamik och den överallt konstaterade nedskärningen av förvaltningsapparaten till ett minimum. Denna decentralisering är för övrigt en av förutsättningarna för utvecklingen av de socialistiska styrelseformerna, av arbetarnas deltagande i styrelsen. En sådan decentralisering kombineras effektivt med en ekonomisk plan förutsatt att varje företag sätter allmänintressena så som man själv ser dem och så som de konkretiseras genom planen framför sina egna intressen. Om detta ideologiska villkor inte föreligger är ingen decentralisering förenlig med planeringen. Då måste man inskränka sig till att ge tvångsmässiga och detaljerade order och binda sig vid att byråkratiskt försäkra sig om att den realiserar. Man vet vad det ger.

III. Begreppet "enad plan"

För denna typ av plan som inte är administrativt centraliserad använder kineserna uttrycket "enad planering". Detta enande är framför allt politiskt och inbegriper i stor utsträckning massornas initiativ, ty dess roll är att ena dessa initiativ och att medverka till deras utveckling.

Den enade planen är förbunden med verkställandet av de principer som arbetarna utgår från vid förberedandet av planen och i styrelsen. På alla nivåer och i alla produktionsenheter är grundprinciperna följande: att hålla politiken i fast ledning, det vill säga att inte sätta företagets egenintresse framför kollektivets och den kinesiska revolutionens intresse, att stödja sig på massornas initiativ, att i största möjliga utsträckning utvecklas med egna krafter, att "ta jordbruket som bas och industrin som huvudfaktor", att "förbereda sig mot krig och mot naturkatastrofer och göra allt för folket", att följa den allmänna linjen för byggandet av socialismen och tillämpa kriterierna "kvantitet, snabbhet, kvalitet, sparsamhet", att "gå på två ben"⁵ och att "företräda traditionella och moderna metoder". Vid utarbetandet av planen på alla nivåer tar man också hänsyn till de konkreta (kvantitativa och kvalitativa) riktlinjer som görs upp för de olika industrierna i enlighet med den allmänna politiska linjen och med en balanserad global utveckling.

Uttrycket "enad plan" innebär enandet av produktionsenheternas olika planer för att komma fram till en mängd på olika nivåer förbundna planer: utvecklingsplan för hela Kina, provinsplaner, lokala planer.

Vissa produkter som kallas "huvudprodukter" planeras direkt på nationell nivå, t.ex. de stora råvarorna (kol, stål, osv.). När det gäller andra mindre betydelsefulla produktioner utarbetas planen på provinsnivå (cement, möbler, osv.). Slutligen när det gäller sådana varor vilkas produktion är så utspridd att det skulle vara meningslöst med en centralplan, utarbetas planen på

⁵ Att "gå på två ben" innebär att bygga både mycket enkla och moderna, små och stora fabriker, och att använda avancerad eller traditionell teknik.

distriktsnivå (åkerbruksredskap, bruksvaror, osv.). Således ingår de kollektiva företagens produktion, som till övervägande delen är avsedd att konsumeras på orten, i distriktets plan.

Den landsomfattande planen berör främst de företag som lyder direkt under centralregeringen. Det som är avsett för export ingår också i centralplanen. I Kina finns det ett monopol på utrikeshandeln. Det är statliga organ som handhar import och export och de ska sköta kontakterna med de berörda produktionsenheterna. Det finns få uppgifter om det tekniska förberedandet av planen för utrikeshandeln. Däremot är de allmänna politiska riktlinjerna kända: att inte vara alltför mycket beroende av den ena eller andra importen, att föra en biståndspolitik gentemot vissa länder och att öka och sprida antalet länder med vilka man handlar.

Den landsomfattande planen upprepar inte i detalj alla de provinssiella och lokala planerna, men den tar de olika provinsernas huvudsakliga behov med i beräkningen. T.ex. när det gäller cement ger centralregeringens plan de provinser som producerar för mycket anvisningar om hur mycket de bör leverera för att tillgodose de andra provinsernas behov. Detta krav är innefattat i provinsplanen som har att förutse två delar: den egna provinsens och de andra provinsernas cementbehov.

Inte ens beträffande fördelningen av "huvudprodukterna" lägger sig de statliga fördelningsorganen i detalj i hur varje provins eller varje distrikt använder de råvaror som de fått sig tilldelade.

Inom varje provins tillämpas samma förfarande för varje distrikt som får anvisningar om de behov som de måste täcka åt andra distrikt. På detta sätt förbinds de olika nivåerna på ett smidigt sätt och inte genom abstrakta, stela och byråkratiska föreskrifter.

Begreppet "enad plan" är ett fundamentalt uttryck för kampen mot förvaltningscentralismen. Det gäller att skapa de betingelser som ger de direkta producenterna möjlighet att reellt kontrollera produktionsmedlen, och inte att beröva dem denna kontroll i en annan form än marknaden medels beslut fattade av centrala byråer. Den "enade planeringen" är en integrerande del i den socialistiska vägen.

IV. Planeringen av produktionen och konsumtionsmedlens fördelning. De statliga handelsorganen. Undersökningarna av konsumenternas behov.

Planeringen av produktionen av konsumtionsmedel sker väsentligen på distrikts- eller provinsnivå. Statsplanen och planerna för de olika produktionsenheterna gäller inte enbart produktionen, utan också produkternas fördelning. Konsumtionsmedlen förmedlas alltid genom de statliga handelsorganen som spelar en väsentlig roll i samordningen och utarbetandet av planerna som gäller dem. Dessa organ har också en mycket viktig kontrollfunktion. De företräder konsumenterna gentemot företagen (för att komma på det klara med konsumenternas önskemål äger möten rum mellan företagen och handelsorganen) och övervakar noggrant vilka behov som kommer till uttryck. Produktionsenheterna gör själva, tack vare sina undersökningsgrupper, ansträngningar för att hålla sig underrättade om befolkningens behov. Dessa undersökningar görs i samarbete med och med hjälp av de statliga handelsorganen. För att bedöma den exakta mängden olika produkter befolkningen behöver, utför de statliga handelsorganen de nödiga beräkningarna och tar därvid framför allt hänsyn till lagrens omloppshastighet, den dagliga avsättningen, osv.

De undersökningar som görs bland konsumenterna tjänar till att förbereda produktionsenheternas planer. Men dessa planer går inte i detalj in på alla möjliga varianter av en och samma produkt. Beräkningen av de olika varianterna sker i den löpande styrelsen.

När det gäller nya produkter provas prototyper för att fråga köparna till råds och på så sätt bestämma vad de har för önskemål (den ena eller andra skotypen t.ex.). Kvantiteterna beräknas av de statliga handelsorganen och justeringar äger rum under årets lopp.

När det gäller redan tillverkade produkter gör produktionsenheterna också undersökningar på själva försäljningsställena, i familjerna och på arbetsplatserna för att få reda på vilka ändringar man önskar.

Här är ett exempel på hur en produkt ändrades efter undersökning på arbetsplatserna. I en fabrik tillverkade man en viss sorts gummirockar för folkkommunerna. När fabriken arbetare kom till en kommun för att arbeta och göra undersökningar höll man på med omplaneringen på risfälten. De märkte att rocken släpade i gytjan när de stod hukade. Efter diskussion med bönderna ändrade de gummirockarna medels ett knappsystem så att plaggets framflikar kunde fästas upp under arbetet i risfälten.

V. Den kinesiska planeringens särdrag

Metoden för utarbetandet av planen (tur och retur från basen till toppen) utmynnar i gemensamt fattade beslut. Sista ordet ligger hos partiet, men då angelägenheterna väsentligen avklaras genom diskussioner är de motsättningar som kan finnas kvar sekundära.

Den kinesiska planeringen har alltså sina särdrag. Planen syftar till att så mycket som möjligt stödja sig på massorna, det är inte uteslutande en sak för ”experter”. Det är en politisk sak. Planen förenar de från partiet utgående politiska riktlinjerna (allmän linje och konkreta direktiv) med massornas initiativ. Genom den mobiliserar man på effektivast möjliga sätt alla försök till innovationer och man strävar att inte slösa bort vad arbetarna producerat. Den centrala förvaltningens roll i utarbetandet av planen och sedan i dess verkställande är tämligen begränsad, men den är viktig för allt som har med realiserandet av den allmänna jämvikten att göra. Denna typ av planering syftar till att utveckla produktivkrafter som vilar på de förenade arbetarna, till att verkställa en socialistisk samverkan.

Den samhälleliga arbetarens enhet måste utvecklas på grundval av politiken och ideologin. Denna enhet medger att ställa i utsikt att de varuförhållanden som alltjämt består senare ska elimineras och nya socialistiska samhällsförhållanden uppstå. Denna process är direkt förbunden med den ideologiska revolutionering som genomförs genom den klasskamp som utspelar sig under ledning av Kinas kommunistiska parti.

Det arbete som läggs ned i produktionen kan således bli ett direkt och reellt samhälleligt arbete, det kan efterhand upphöra att vara ett arbete som utförs uteslutande eller huvudsakligen för en lön och det kan väsentligen utföras för att tillgodose de samhälleliga behoven. Uppfattningen om den ”enade planen” med utgångspunkt från basen tjänar en sådan omvandling.

3. Förberedandet av den enade planen

I. Planarbetet i en fabrik: exemplet Pekings allmänna konfektionsfabrik

Planerna förbereds genom diskussioner nedifrån och upp och uppifrån och ned. Staten (i det här fallet centralregeringens planeringskommitté) ger några allmänna anvisningar till de 17 olika byråerna i Pekingregionen, t.ex. till textilbyrån. Denna ger de olika fabriken grova anvisningar. Anvisningarna har karaktären av rådgivande normer. De uppställs preliminärt av centralregeringen, regionen och textilbyrån efter samråd med handelsdepartementen. De tjänar som ett första utkast till förslag med utgångspunkt från basen, det vill säga från varje fabrik.

Pekings allmänna konfektionsfabrik t.ex. har en produktionskapacitet av 20 miljoner plagg. De ursprungliga anvisningarna (som redovisar denna kapacitet och de olika produkter som fabriken kan leverera) diskuteras av arbetarna. Dessa diskussioner medger att ta hänsyn till fabriken anläggningar, innovationerna och massornas skapande initiativ.

Samtidigt sänder handelsdepartementen ut grupper till fabriken för att lämna upplysningar av skilda slag, t.ex. om marknadssituationen för jackor: hur mycket som behövs, vilka storlekar, vilket material, bomull, nylon, vilket snitt, rund krage; långa ärmar, korta ärmar, osv.

Fabriken arbetare och anställda å sin sida beger sig till lagren och försäljningsställena för att direkt samla upp kundernas åsikter. Efter en lång rad diskussioner i avdelningarna görs ett förslag till textilbyrå i Pekingregionen.

För produkter som är avsedda för export utarbetar det berörda departementet förslag som massorna också diskuterar och fabriken framlägger i sin tur motförslag. Planeringsorganet gör de beräkningar som är nödvändiga för den allmänna jämvikten och fastställer de slutgiltiga anvisningarna i samråd med fabriken. Sedan meddelas planeringsorganets beslut till fabriken.

Det finns en årsplan för industrin som i sin tur kan indelas i planer för tre månader och för en månad. Månads- och kvartalsplanerna kan ändras alltefter marknadens behov. Om det är nödvändigt kan produktionens årliga målsättningar ändras i synnerhet för att undvika att fabriken levererar onödiga produkter. Sådana beslut tillkommer planeringsorganet att fatta. Inom fabriken är det produktionsgruppen under revolutionskommittén som konkret befattar sig med fastställandet av årsplanen.

Planen för Pekings allmänna konfektionsfabrik gäller i första hand ett år, men fabriken gör också förslag till femårsplanerna.

Några av de viktigaste normerna för planförberedelsen är: totalvärde, huvudproduktionens kvantitet, inköspriser, profit, arbetsproduktivitet, kvalitet samt mängden och mångfalden produkter. Det finns också normer beträffande arbetskraften, råvarorna, osv. Under planens verkställande görs ett bokslut över alla dessa olika punkter upp regelbundet.

Planen och boksluten gäller inte bara vilka mål som ska uppnås och vilka normer som ska iakttas, utan också vilka åtgärder som ska vidtas. Hur ska man genomföra de olika uppgifterna? Vilka ändringar bör göras i anläggningarna, i maskinerna, i leveranserna och i råvarulagren? Man söker i största möjliga mån lösa svårigheterna på platsen genom kampanjer för teknisk revolutionering för att på så vis spara på råvaror, förbättra anläggningarna, öka produktiviteten och förbättra kvaliteten.

II. Planarbetet i provinsen Liaoning

Provinen Liaoning har en befolkning av 28 miljoner invånare. Två tredjedelar lever på landsbygden och en tredjedel i städer. Det finns omkring 2 400 000 arbetare i provinsen.

Förr dominerade den tunga industrin stort. Nu har industriproduktionen breddats såväl i de industrigrenar som fanns förut som i de nya grenarna i enlighet med det grundläggande direktivet att varje provins bör ha en relativt självständig utveckling. Provinen har numera en mångsidig industriproduktion (järnindustri, mekanisk industri, kol, olja, elektricitet, kemisk industri, elektronisk industri, textilindustri, beklädnadsindustri, skoindustri, möbelindustri, osv.).

Jordbruket har också utvecklats och breddats. Industriproduktionen står för 90 % av det totala produktionsvärdet i provinen, jordbruksproduktionen för 10 %.

Om detta förklarar en medlem av Liaonings revolutionskommitté:

”Provinsens nuvarande jordbruksproduktion skulle kunna räcka för oss. I Chenyangregionen, där stadsbefolkningens procentuella andel är störst i provinsen — 60 % mot 40 % landsbygdsbefolkning —, är produktionen av spannmål och grönsaker tillräcklig. Förr måste man varje år importera 800 miljoner *jin*⁶ spannmål. Efter två års ansträngningar hade vi förra året lyckats bli självförsörjande på det kvantitativa planet. Vad beträffar grönsakerna var det förr nödvändigt att importera från Kanton och från en provins i norr. Sedan förra året producerar vi tillräckligt mycket för att bidra till stadsbefolkningens behov och vi kan t o m. exportera en del. Grönsaksproduktionen har ökat till 1 miljard 500 miljoner *jin*. Fakta har visat att vi trots den stora stadsbefolkningen kunde producera vad spannmål och grönsaker vi behöver och samtidigt utnyttja den industriella potentialen.”

Beträffande planen påpekar samma medlem:

”På planeringens område befinner vi oss för närvarande i kamp-kritik-omvandlingens skede.”

”Liu Shao-chis revisionistiska linje, som innebar att sätta profiten i högsätet, att utnyttja materiella belöningar, att låta experterna dominera, och att följa efter utlandet håller på att vederläggas.”

”I fabrikenas produktion bör vi inte uteslutande ta hänsyn till profiten, vi bör framför allt ta hänsyn till landets ekonomiska behov.”

”För att öka produktionen bör vi främst lita till det politiska och ideologiska arbetet så att vi arbetar för revolutionen och för att tjäna folket och inte för materiella belöningar. När det gäller att förverkliga planen lutar vi till trippelalliansen mellan arbetare, tekniker och kadrer och inte till ett litet antal specialister.”

Planarbetet sker i flera etapper. Först ges allmänna riktlinjer som återspeglar bedömningarna av de samhällsliga behoven. Dessa riktlinjer består inte i exakta siffror, utan ger de olika produktionsenheterna rang- och storleksordningar. Ett första planarbete äger rum i varje produktionsenhet. Detta arbete vilar på principen att ”mobilisera folkmassorna”. En punkt understryks ofta: man måste vara realistisk, hålla en tillräcklig marginal och förutse hinder. Man måste på en gång vara djärv och blygsam.

Decentralisering, men samordnad samverkan mellan de olika fabrikenas och mellan de olika provinserna

För att bestämma vissa av konsumenternas eller nyttjarnas behov anställer arbetarna undersökningar. T.ex. kommer arbetarna i en jordbruksmaskinfabrik och gör undersökningar i folkkommunerna för att få bättre kännedom om deras maskinbehov. Om flera fabriker berörs av samma produktion samlas representanter för de olika fabrikenas för att se hur man på rättvisast möjliga sätt ska fördela produktionen av den ena eller andra typen av produkter mellan sig.

Resultaten från undersökningarna och sammanträdena diskuteras inom varje fabrik i revolutionskommittén, i arbetarstyre-grupperna och i trippelalliansens kommittéer.

Planförslagen sammanställs och diskuteras på en samordnande nivå. Denna nivå är olika alltefter vilka produkter det är fråga om och efter var de konsumeras. De instanser som kan delta i dessa diskussioner är distriktets revolutionskommitté, provinsens revolutionskommitté och i fråga om de stora industrierna centralregeringen.

De berörda politiska och administrativa instanserna går igenom och samordnar förslagen och gör upp balansen mellan resurser och behov. På så sätt kommer man fram till ett planförslag som tar hänsyn till de olika delförslagen allt under det att man upprätthåller kontakten med de olika produktionsenheterna. Detta förslag går tillbaka till de berörda enheterna och diskuteras på nytt av arbetarna.

⁶ 1 *jin* väger 0,500 kg.

En av medlemmarna i Liaonings revolutionskommitté beskriver processen på följande sätt:

”För det första från basen till toppen; för det andra en kombination av basen och toppen (det vill säga att ”toppen” inte arbetar i ett slutet kärl, utan att det därmed sätter sig i förbindelse med de olika produktionsenheterna för att utarbeta ett nytt planförslag); för det tredje en kombination som huvudsakligen lutar till provinsens insatser och för det fjärde en kombination av provinsens och centralregeringens ansträngningar.”

”Statens” behov, det vill säga de som utgår från centralregeringen och som återspeglar de andra provinsernas, Folkets befrielsearmés, osv. behov, meddelas de olika provinserna och slås in i provinsplanerna. Likaså ingår de resurser som kommer från andra provinser och som man kan påräkna i provinsplanerna. På det hela taget försöker man emellertid alltid se till att provinserna och distrikten är relativt självständiga.

Exempel på hur planen förverkligas tack vare och med stöd av folkmassorna

Förutsatt villkoren för planförberedelsen och det faktum att man bemödar sig om att vara blygsam inte bara uppfylls planerna i de flesta fall, utan de överträffas. Men om en plan inte kan förverkligas diskuterar man sig fram till vad som måste offras i den från början förutsedda planen. Övervägandena kommer då att göras under genomförandet av planen och i nära samråd med folkmassorna.

Före kulturrevolutionen brukade man överlämna alla dessa problem i experternas eller företagsledarnas händer. Denna tendens har trots massrörelsens kritik inte helt försvunnit.

Det har t.ex. hänt att medlemmarna i revolutionskommittén på en fabrik ansett planen ogenomförbar och velat skära ner den utan att ha rådfrågat massorna. Ledarna för denna fabrik kritiserades av arbetarna. Efter förnyad genomgång av svårigheterna fann man på lösningar och tack vare de åtgärder som föreslogs under diskussionerna med arbetarna kunde den ursprungliga planen genomföras.

Vid förberedandet och verkställandet av planen uppstår ständigt problemet hur man ska uppnå jämvikt mellan de olika behoven av slutkonsumtion och av produktiv konsumtion. Man förkastar den metod som skulle bestå i att automatiskt sänka de förutsedda produktionsmålen. Tonvikten läggs på att eftersträva lösningar som medger att hålla fast vid de högst ställda målen. Det är det man kallar att söka en ”aktiv jämvikt” och inte en ”passiv jämvikt”. Man säger också att man behandlar bristande jämvikt på ett positivt och inte på ett negativt sätt. Detta sker i samråd med arbetarna.

Sålunda berättar en medlem av Liaonings revolutionskommitté:

”I förra årets plan blev det problem med kolet. Skulle man göra förutsägelser efter kolproduktionen och således sänka planens målsättningar i fråga om de andra produkterna, eller skulle man fullt och fast mobilisera massorna för att öka kolproduktionen? Arbetarna diskuterade frågan under flera möten. De kom till slutsatsen att om det fattades kol skulle man vädja till folkmassorna för att öka produktionen och använda det sparsamt.”

”Kolbristen och de konsekvenser som följde därav påpekades för de breda massorna. När det väl blev känt hur det låg till satte arbetarna igång sina ansträngningar. Kolproduktionen ökade med några miljoner ton i provinsen. De realiserade inbesparingarna var också i storleksordningen några miljoner ton. På så sätt fick den industriella verksamheten tillräckligt med bränsle för att utveckla produktionen, och statsplanen uppfylldes.”

”Detta visar att det är bättre att stödja sig på massornas initiativ än på räkneregler.”

III. Femårsplanerna

Femårsplanerna är mycket mindre detaljerade än årsplanerna, men de utarbetas enligt samma principer. De innefattar huvudsakligen allmänna riktlinjer om hur mycket det är nödvändigt att öka den viktigaste produktionen. De går inte in på detaljerna i varje produktionsenhet, något som betraktas som ett onödigt och orealistiskt arbete. I stället gör man upp mer ingående förslag när det gäller att inrätta större produktionsenheter, vilket sker i nära samråd med alla de arbetare som har kännedom om denna typ av industri. Inte heller där handlar det om ett arbete som inskränker sig till ”experterna”, utan ett massarbete.

Femårsplanerna innefattar dessutom förslagen till djupgående reoveringar och betydande ökning av produktionsenheternas skala. Valet av vilka fabriker som ska reoveras eller utökas sker i samråd med produktionsenheterna själva. Inom en industrigren avgör de politiska instanserna och produktionsenheterna gemensamt vilka dem har störst möjligheter att utökas eller att reoveras under gynnsammaste villkor. Dessa val i sin tur fastställs slutgiltigt efter samråd med samtliga arbetare i de berörda företagen.

Detaljerna i förslagen blir också föremål för en massdiskussion inom företagen. Eventuellt har man diskussioner med arbetarna i andra fabriker, i synnerhet i de produktionsenheter som ska tillhandahålla den nödiga utrustningen för att genomföra utökningen eller reoveringen. Dessa samråd är mycket inträngande och innebär vid behov utbyte av arbetare mellan de olika företagen för att man ska få en klar föreställning om de lokala förutsättningarna.

IV. Tillämpandet av planen tar hänsyn till hela landets intressen

Om förberedelsearbetet görs i nära samråd med arbetarna och vilar på en uppmärksam och konkret bedömning av situationen i syfte att uppnå realistiska och blygsamma planer är det i princip inga större problem att förverkliga dem. Eftersom dessutom arbetarna deltagit i planarbetet och själva fastställt målsättningarna kan de anse att planens genomförande verkligen är ”deras sak” och sätta sina ansträngningar i verket för att uppnå de förutsedda målen. Emellertid finns det ständigt ojämnheter i utvecklingen. Därför går inte allt under årets lopp i detalj så som förutsetts i planen. Det är oundvikligt att vissa svårigheter och vissa problem uppstår. Också här bemödar man sig om att lösa problem och svårigheter på platsen med hjälp av arbetarnas initiativ. Först i sista hand begär man hjälp från andra produktionsenheter eller ber om nedskärning av planförutsägelse hos distriktets eller provinsens revolutionskommitté.

När planen trots allt inte helt kan förverkligas ställs problemet om vilka behov som ska offras. Enligt principen att sätta tillgodoseendet av de allmänna behoven främst är det de uppgifter som svarar mot förverkligandet av de andra provinsernas behov som i allmänhet betraktas som angelägnast.

En medlem av Nankings revolutionskommitté förklarar i fråga om detta: ”Man bör främst åstadkomma jämvikt på nationell nivå, utan nationell jämvikt skulle det inte finnas någon provinsiell jämvikt.”

Tillämpandet av denna princip blir emellertid föremål för en konkret undersökning för att ta reda på om den inte kommer att medföra alltför stora svårigheter inom provinsen.

Under alla förhållanden kan fabriken själv inte besluta om att skära ner produktionen på fabriksnivå. Det tycks bara vara i undantagsfall planen för en fabrik har måst skäras ner. Detta beror på de kinesiska ekonomiska planernas realism och på de direkta förhållandena mellan arbetarna i de olika produktionsenheter som deltar i tillverkningen av samma produkt. Dessa förhållanden spelar en avgörande roll när det gäller att hjälpa till att lösa de konkreta problem

som uppstår när ett av planens delmål hotar att inte kunna realiserats.

4. Förbindelserna mellan produktionsenheterna

Kontakterna mellan produktionsenheterna upprättas inte bara indirekt på byråernas nivå, utan också genom direkta förbindelser, framför allt mellan arbetarna i dessa fabriker. Problemen går igenom gemensamt för att se vilken lösning man kan komma fram till. Dessa direkta förbindelser är ett konkret exempel på en socialistisk samverkan.

Men att man så mycket som möjligt söker utveckla nära förbindelser mellan de olika produktionsenheterna innebär ingalunda att det skulle försiggå direkta varuutbyten mellan dem. Priserna fastställs utanför produktionsenheterna och är planerade. Omsättningen av produkter mellan företagen sker via den statliga handeln, och produkterna befordras även till de enskilda konsumenterna via samma statliga organ. Detta är mycket viktigt för att undvika utvecklingen av handelsutbyten som sker oberoende av planen.

I. Några påpekanden om problemet med planerade priser

Redan idag spelar priserna en tämligen underordnad roll i den kinesiska ekonomin. Planens målsättningar fastställs varken i landsomfattande skala eller i produktionsenheterna med utgångspunkt från en penningkalkyl med syfte att "maximera" inkomsten för varje produktionsenhet. Detta innebär inte att man inte gör priskalkyler eller att man avstår från att försöka sänka priserna. Men priserna bestämmer inte produktionens inriktning. De bestäms av den politiska linjen. Därför är priserna ett andra gradens uttryck för den politiska linjen.

Man vinnlägger sig om stabila priser och allmän balans i finanserna. Priserna bör vara stabila och produktionsenheterna bör i minsta möjliga utsträckning ta hjälp av penningresurser från de offentliga finanserna för att täcka en eventuell brist. Det skulle inte kunna leda till något annat än osundhet om en bristsituation fick utvecklas i produktionsenheterna. I stället ställs de vinster som realiserats av produktionsenheterna till förfogande för den allmänna ekonomiska utvecklingen.

Att tala om stabila priser är i praktiken detsamma som att säga att de befintliga priserna mestadels är antingen "historiska priser" eller sådana som ändrats av politiska skäl eller på grund av inkösprisernas variationer.

Fabrikerens försäljningspriser fastställs för varje industri med utgångspunkt från inköspriserna. Försäljningspriserna till de statliga handelsorganen är som regel lika med det genomsnittliga inköspriset vartill läggs en 15 % marginal. Denna marginal tillfaller den samhälleliga ackumulationsfonden.

När det gäller försäljningspriserna till konsumenterna är prispolitiken mycket olika från fall till fall.

a) På nödvändighetsartiklar tar man inte ut någon profit, och eventuellt beviljar staten t.o.m. subventioner. När det gäller spannmål t.ex. (där staten har monopol) är det pris man betalar till bönderna praktiskt taget lika med priserna i detaljhandeln (vilket innebär att staten tar på sig kostnaderna för omsättning, transport, osv.). I vissa regioner (t.ex. i norr) där inköspriset på spannmål är högre har försäljningspriset i detaljhandeln likväl förblivit detsamma som på andra håll. På dessa produkter gör handelsorganen alltså en förlust.

På det hela taget har under de senare åren försäljningspriserna på några viktiga livsmedel sänkts utan att inköspriserna till folkkommunerna sjunkit. T ex har försäljningspriset på 50 kg ris sjunkit från 17,63 yuan 1950 till 16,40 yuan 1970.

På samma sätt kan inköpspriserna till folkkommunerna höjas utan att försäljningspriserna till konsumenterna stiger. Det var vad som skedde förra året med raps och rovolja.

b) Artiklar som är nödvändiga för folkhälsan säljs till självkostnadspris, vilket innebär att man inte tar ut någon profit på försäljningen. Priserna på läkemedel t.ex. har sjunkit i takt med inköpspriserna. Sålunda säljs 200 000 enheter penicillin som 1953 kostade 2,10 yuan till 0,23 yuan 1970. När det samhälleliga behovet prioriteras tillämpas inte längre priser utan gratis utdelning, som t.ex. med preventivmedel.

c) artiklar som är nödvändiga i det dagliga livet säljs billigt samtidigt som man behåller en viss lönsamhetsmarginal. T.ex. ha priset på 50 kg kol sjunkit från 2,80 till 2,50 yuan mellan 1950 och 1970.

d) På produkter som inte faller under de fundamentala behoven (transistorapparater, kameror, osv.) bibehålls däremot i allmänhet det "historiska priset". Den sänkning av inköpspriset som kan äga rum kommer den samhälleliga ackumulationsfonden till del.

Det väsentliga är att se att prispolitiken i Kina just är en politik, att det är politiska och samhälleliga val som tas i beaktande.

Konsumtionsmedlen kan sammanfattningsvis indelas i tre huvudgrupper: sådana som tillgodoser de fundamentala behoven och som säljs så billigt som möjligt; sådana som tillgodoser mindre fundamentala behov och vilkas försäljningspris är högre än inköpspriset, men som följer en eventuell sänkning av inköpspriset; sådana som för närvarande betraktas som sekundära i behovshänseende och vilkas pris håller sig oförändrat. Som helhet är det alltså inte nog med att priserna inte stiger, utan de sjunker.

Priserna på utrustning, råvaror, energi, osv, till produktionsenheterna grundar sig på inköpspriserna. Men också där försöker man hålla stabila priser. Om ett inköpspris sjunker har denna sänkning följaktligen inte automatiskt återverkningar på försäljningspriserna till produktionsenheterna. Sänkningen av inköpspriset leder alltså först och främst till en ökning av producentfabrikernas vinster och inte till en minskning av de nyttjande produktionsenheternas utgifter. Men om inköpsprissänkningen är mycket stor får den återverkningar på produktionsenheterna, men denna återverkan äger inte rum under loppet av årsplanen för att inte förfela jämförelsen mellan de faktiska och de planerade inköpspriserna. De besparingar som skulle uppträda i redovisningen hos de företag som köpte utrustning till ett billigare pris än vad som förutsetts skulle inte vara dessa enheters verk utan ett resultat av lägre inköpspris på råvaror. För att varje produktionsenhet ska kunna jämföra sina resultat är det att föredra att priserna är stabila. För övrigt bestäms vad som ska produceras och på vilket sätt (teknik, råvaror, osv.) endast i andra hand av en penningkalkyl. De grundläggande besluten avspeglar hela ekonomins utvecklingskrav. De är inte underordnade de penningkalkyler som görs inom varje enskild produktionsenhet.

II. Den socialistiska samverkan

Huvudaspekten av den socialistiska samverkan mellan fabriker innebär att varje företag är lika angeläget om den omgivande befolkningens eller kundföretagens eller konsumenternas intressen som om sina egna intressen. Vi ska här ge två exempel på denna samverkan.

Samverkan i kampen mot naturförstöringen

Det första exemplet rör kampen mot naturförstöringen, där iögonenfallande resultat uppnåtts i stora städer som Tientsin eller Shanghai tack vare samverkan mellan befolkningen och de olika företagen.

I dessa städer har tack vare samverkan avloppsvattnet upphört att släppas ut i floderna, underjordiska kanaler grävts och fabriker som förädlar detta vatten byggts. Dessa fabriker medger att återvinna tusentals ton nyttiga produkter, att erhålla utsäde till att göda tiotusentals hektar med.

Viktiga resultat har uppnåtts också med spill, fast avfall och avfallsgas vilka används som nya råmaterial. I Fuchung i Liaoning utvinns ur avfallsgas, avloppsvatten och slagg från Oljeraffinaderiet nr 3 nitton kemiska produkter och sällsynta metaller. Luften kring raffinaderiet har renats till följd av förändringar i dess funktionssätt och råvaror till ett värde av flera miljoner yuan erhålls varje år (soda, sulfatprodukter, kolsyresnö, råmaterial för tillverkning av konstfibrer, osv.).

Samverkan i strävan efter kvalitet

Det andra exemplet rör strävan efter produkter med hög kvalitet och varaktighet tack vare en nära samverkan mellan producentföretagen och de nyttjande företagen och mellan producentföretagen och konsumenterna.

Denna samverkan utmynnar i avsevärda resultat, vilka man kan försäkra sig om hos nyttjarna i industrin och i jordbruket, i handelsförbindelserna och hos de enskilda köparna. Dessa resultat tillgodoser väsentligen nyttjarnas intressen och inte producenternas. För producentföretagen innebär förbättringen av kvaliteten, hållbarheten och varaktigheten nämligen i allmänhet mer arbete (forskning, omställning ...) och kanske högre inköspriser. Men dessa förbättringar följs inte automatiskt av en prisförhöjning eller av en ökning i den totala försäljningen. T.o.m. motsatsen inträffar när föremålen blir mer varaktiga.

Genom att handla på detta sätt sätter producentföretagen landets helhetsintressen framför sina egna intressen. Det är det som är drivkraften till ett ekonomiskt framåtskridande av ny typ, som innebär att produktionen inte längre behärskas av strävan att öka bytesvärdet, penninginkomsterna eller profiten, utan av strävan att höja bruksvärdet. Detta förutsätter radikala omvandlingar i de sociala förhållandena, såväl i den ekonomiska basen som i överbyggnaden.

Tvärtemot vad som hävdas i vissa uppfattningar som åberopar sig på marxismen men förnekar dess grundläggande idéer sker sådana omvandlingar *inte* spontant. De bestäms inte mekaniskt av produktivkrafternas utveckling. Därför, och den punkten är väsentlig för att förstå den proletära kulturrevolutionen och dess roll, måste man hävda att de *förändringar i den ekonomiska basen som man för närvarande bevittnar i Kina endast kan vara produkten av en kamp som förts och som alltjämt förs av arbetarna för att omvandla den samhälleliga arbetsdelningen, upphäva de hierarkiska förhållandena inom produktionsenheterna, överta styrelsen och behärska tekniken.* En sådan kamp är politisk och ideologisk. Det är inte bara en revolt. Det är en revolutionär kamp. För att nå sitt mål kräver den en enighet i uppfattning och handling och en korrekt bedömning av de möjliga förändringarnas natur och inbördes samband. Därför kräver den ett revolutionärt partis ledning.

III. Omvandlingarna i den samhällsliga arbetsdelningen

En första uppsättning observationer gäller de betydelsefulla förändringar som under de senaste åren påbörjats när det gäller den samhällsliga arbetsdelningens bortdöende och den kvalitativa omvandlingen av produktivkrafternas utveckling.

Dessa förändringar är av avgörande betydelse, ty de rör själva produktionsförhållandena, det vill säga förhållandena mellan produktionens agenter inbördes och mellan dem och produktionsmedlen. Socialismen är nämligen inte enbart eller ens huvudsakligen en förändring i de juridiska ägandeförhållandena. En sådan förändring kan förbli rent formell. Socialismen är också och framför allt en förändring i produktionsförhållandena.

Det är naturligtvis inte möjligt att allsidigt undersöka de förändringar som för första gången uppträdde i större skala under stora språnget framåt och som fick stor utbredning i och med den proletära kulturrevolutionen. Här kommer endast några väsentliga aspekter av dessa förändringar att nämnas.

1. Ledande uppgifter och verkställande uppgifter

I. Minoritetsstyre eller majoritetsstyre

En första aspekt av de pågående förändringarna rör delningen mellan ledande och verkställande uppgifter. Åtskillnaden mellan dessa uppgifter består visserligen, men delningen mellan dem som har hand om de ena och de andra håller på att utplånas (framför allt genom utvecklingen av tre-i-ett-gruppernas aktivitet).

Dessa omvandlingar utgör en verklig revolutionering av industriföretagen och bör göra det möjligt att övergå från minoritetsstyre till majoritetsstyre, det vill säga till en massornas styrelse.

Vi ska här tala om de statliga fabrikena (industriföretagen inom folkkommunernas ram ingår inte i denna undersökning då deras status är något annorlunda). Med ”statliga fabriker” bör man förstå de fabriker som antingen står direkt under centralregeringen eller under provinsen, distriktets eller regionens revolutionskommittéer, vilka företräder statsmakten på dessa tre nivåer¹. Alla dessa fabriker ingår i den statliga sektorn, även om de inte är förvaltningsmässigt anslutna till ett centralt ministerium, utan till ett distrikt.²

Före kulturrevolutionen leddes fabrikena i den statliga sektorn av partikommittén och styrdes, vad beträffar de alldagliga besluten, av fabriksdirektören och ganska ofta, förefaller det, av direktören ensam. På den tiden valdes direktören inte av arbetarna, utan utnämndes av det administrativa departement som fabriken var underställd.³ Partikommitténs sammansättning beslutades i princip av partimedlemmarna i själva fabriken, men i realiteten hände det ofta att partikommittén utsågs av partiapparatus högre instanser.

Redan 1960 kritiserades denna organisationsform, som utesluter massornas deltagande, av Mao Tse-tung. Mot den ställde han den 22 mars 1960 *Anshanförfattningen*, som upprättades på basis av erfarenheten av det Stora språnget framåt och av de initiativ som vid denna tid togs av arbetarna vid Anshans järn- och stålverk.

¹ Att statsmakten företräds av kommittéer vars alla medlemmar väljs och kan avsättas av massorna är ett tecken på att ett steg tagits mot statens försvinnande (jfr Marx texter om Pariskommunen).

² Ett distrikt motsvarar till storleken ungefär ett län och omfattar omkring 500 000 invånare. 45.a.

³ Jfr Ch. Bettelheim, J. Charrire och H. Marchisio, *La construction du socialisme en Chine*, Maspero, Paris 1965.

Denna författning uttalar några av de förutsättningar som måste vara uppfyllda för att man ska kunna tala om en socialistisk styrelse av företagen, framför allt genom sina fem grundläggande principer.⁴

Anshanförfattningen, som är en författning för en socialistisk styrelse av företagen, uttalar särskilt principen om att hålla politiken i fast ledning och den om arbetarnas deltagande i styrelsen och kadrernas i det manuella arbetet, principer som upprepats och verkstälts av massorna alltsedan kulturrevolutionens början. Denna författning motsätter sig den praktik för styrelsen som var allmänt förhärskande 1960 och som fortsatte att dominera fram till den proletära kulturrevolutionen. Den bildar utgångspunkten för en ny samhällelig praktik. Men i samma mån som massorna inte satte sig i rörelse i stor skala och inte själva grep sig an med alla problemen bestod det gamla sakernas tillstånd.

Det tog åtta år innan Anshanregionens revolutionskommitté antog en officiell resolution som förklarade Anshanförfattningen som organisatorisk bas för alla företag i regionen. Denna resolution antogs den 22 maj 1968 i själva Anshan. Den representerar utgången av massrörelsen, vars initiativ revolutionskommittén sålunda ratificerade.

Att ett så långt dröjsmål krävdes innan principerna, som dock härrörde från Mao Tse-tung själv, antogs och omsattes i praktiken beror på att övergången till den nya styrelseformen hade en revolutionär innebörd. Den förutsatte att en klasskamp bröt ut som satte de breda massorna i rörelse, vilket just skedde under kulturrevolutionen.

Mao Tse-tung försökte inte ändra på saker och ting ”ovanifrån”.⁵ En sådan metod skulle på sin höjd ha kunnat leda till förändringar på ytan. En revolutionär ledning kan nämligen inte ersätta arbetarna. Enligt *Kommunistiska manifestets* stora princip måste massrörelsen själv spränga de gamla förhållandena: ”Arbetarnas frigörelse kan endast vara deras eget verk.”

Massornas initiativ och revolutionära kritik var nödvändiga för att förändra det sakernas tillstånd som förelåg 1960, i synnerhet som företrädarna för den kapitalistiska vägen, det vill säga Liu Shao-chis anhängare, ansträngde sig att vidmakthålla de dåvarande styrelseformerna.

Från 1960 till 1966 inleds en period av kamp mellan de två linjerna under vilken Anshanförfattningen hölls i skymundan. I allmänhet förespråkade företrädarna för den kapitalistiska vägen en inriktning som gynnade former och principer för styrelsen liknande dem som har gällande kraft i Sovjetunionen. Det är sådana principer som ligger till grund för vad man i Kina i motsats till Anshanförfattningen ofta kallar ”Magnitogorskförfattningen”. Detta uttryck avser de regler för styrelsen som tillämpas i det sovjetiska järn- och stålverket i Magnitogorsk.

Kineserna betecknar på sitt karaktäristiska förtätade vis den tidigare organisationsformen med orden: ”Det var expertstyrda företag och experterna satte produktionen framför allt och lät profiterna vara bestämmande.” Till detta fogades de materiella belöningarna (premier, ökad lönespridning, osv.), samtliga saker som finns i Sovjetunionen. Samma tendenser var i verksam-

⁴ Se ”Författningen för Anshans järn- och stålverk stimulerar revolutionen inom produktionen” i k, nr 16, 1970, s. 3f. Innehållet i de grundläggande principerna för denna författning har sammanfattats ovan, s. 10-11.

⁵ Politiken att lita till massorna är den fasta punkt på vilken Mao Tse-tungs och Kinas kommunistiska partis hela tidigare praktik vilade. Som exempel kan man anföra detta avsnitt ur ett direktiv av Mao Tse-tung från den 1 oktober 1943: ”Eftersom arrendenedsättningen är en böndernas masskamp, bör partidirektiv och styrelsedekret vägleda och hjälpa den i stället för att försöka tilldela massorna förmåner. Det är felaktigt att tilldela massorna arrendenedsättningar som förmåner i stället för att resa dem till att uppnå dessa genom sina egna aktioner, och resultaten blir inte hållbara.” (”Sprid i basområdena kampanjerna för att sätta ned arrendeavgifterna, öka produktionen och ’stödja administrationen och visa omsorg om folket’”, *Valda verk*, Band III, Uddevalla 1971, s. 128.)

het i Kina före kulturrevolutionen, men de var betydligt mindre utvecklade.

Den revisionistiska linjens motstånd var ganska kraftigt. De dåvarande styrelseformerna medgav nämligen för en minoritet att åtnjuta en dominerande ställning i förhållande till produktionsmedlem och en privilegierad position i beslutsfattandet: ackumulationsfondens bildande och användande, planens innehåll och tillämpning, tekniska förändringar, uppgifternas fördelning, regler och föreskrifter, osv.

Motståndet mot att ersätta de dåvarande styrelseformerna med socialistiska former kunde bli så mycket segslitnare som det inte enbart var ett verk av ”experterna” i företagen, utan det hade företrädare inom kommunistpartiet ända intill den centrala ledningen genom bildandet av vad man har kallat ”borgerlighetens högkvarter” kring Liu Shao-chi.⁶

Slutligen kunde detta motstånd ständigt stödja sig på och hänvisa till den sovjetiska erfarenheten, inte bara den aktuella erfarenheten utan också från en period som föregår den tjugonde kongressen.

II. Den sovjetiska erfarenheten av fabrikenas styrelse

Principen om direktörens oinskränkta auktoritet, om experternas och specialisternas privilegierade roll i styrelsen samt premiernas och de materiella förmånernas ställning kännetecknar inte bara de sovjetiska företagens nuvarande styrelse.

Kort efter oktoberrevolutionen accepterades dessa principer i Ryssland under de svåra förhållanden som då rådde, framför allt under krigskommunismen. Efter att ha bibehållits under N.E.P. tillämpades de i allt större omfattning under den snabba industrialiseringsperiod som sammanfaller med de första femårsplanerna.

Vad beträffar principen om fabriksdirektörens oinskränkta auktoritet såsom ansvarig för verkställandet av partiets politik hade Lenin själv uttalat sig till dess förmån i mars 1918. Denna uppfattning om styrelsen liksom anlitaandet av de borgerliga specialisterna och premiesystemet mötte livliga invändningar från oppositionella tendenser inom det bolsjevikiska partiet, men dessa invändningar fann aldrig stöd annat än i små minoriteter.

”Specialisternas” plats i produktionsprocessen

Lenin ansåg inte att det var en ”proletär metod” att ge specialisterna en ledande ställning (och höga löner). Han såg däri en reträtt som framtvingsats av omständigheterna för uppbyggandet av nya samhällseliga förhållanden. Sålunda skriver han:

”Det är klart att denna åtgärd inte endast är ett avbrott på ett visst område och i en viss grad — i offensiven mot kapitalet (ty kapitalet är inte en summa pengar utan ett bestämt samhällseligt förhållande), utan också *ett steg tillbaka* för vår socialistiska, sovjetiska statsmakt, som från första början proklamerade och inledde politiken att sänka de höga tjänstemannalönerna till genomsnittsarbetarens lönenivå.”⁷

För Lenin var det alltså fråga om en reträtt och denna reträtt, detta ”steg tillbaka” maskerades inte med fraser: sovjetmakten överlät provisoriskt ledande uppgifter åt specialister och gick med på

⁶ Dessutom har yttersta vänsterns vanställande av den revolutionära linjen (jfr efterskriften till denna bok) ofta gjort det svårt att verkställa den. T.ex. medan den revolutionära linjen angav att man måste inrikta sig på att förena teknikerna och experterna med tre-i-ett-grupperna, förespråkade yttersta vänstern att man skulle avlägsna dem. Eftersom en betydande del av arbetarna vägrade att följa en sådan riktlinje fördröjdes insättandet av de nya styrelseformerna. Och även idag fortsätter kampen mot den borgerliga linjen i dess höger- eller vänsterformer.

⁷ V. I. Lenin, *Valda verk*, II:1, Moskva 1956, s. 470.

att ge dem höga löner.

I själva verket följdes detta steg tillbaka aldrig av något steg framåt. Under tidens lopp ändrades specialisternas födelseursprung. De borgerliga specialisterna ersattes av män med arbetarbakgrund, men de ställdes i samma lednings- och auktoritetsförhållanden, vilket innebär att på detta område ”steget tillbaka” i offensiven mot kapitalet såtillvida som det representerar ett ”bestämt samhälleligt förhållande” inte utplånades.

I *Sovjetmaktens aktuella uppgifter* kräver Lenin också att man ska införa arbetsnormer och skriver i synnerhet:

”Att lära sig arbeta — det är en uppgift som i hela dess omfattning måste ställas för folket av sovjetmakten. Kapitalismens sista ord i detta avseende, taylorssystemet, är — liksom alla kapitalismens framsteg — en förening av de borgerliga utsugningens raffinerade barbari och en rad storartade vetenskapliga vinningar ifråga om analys av de mekaniska rörelserna under arbetet, eliminerande av överflödiga och oskickliga rörelser, utarbetande av de riktigaste arbetsmetoderna, införande av de bästa systemen för registrering och kontroll osv. Sovjetrepubliken måste till varje pris överta allt det värdefulla i vetenskapens och teknikens vinningar på detta område. Möjligheten att förverkliga socialismen kommer att bestämmas just av våra framgångar ifråga om att förknippa sovjetmakten och den sovjetiska organisationen av förvaltningen med kapitalismens senaste framsteg. Man måste i Ryssland organisera studium av taylorssystemet och undervisning i detsamma, en systematisk prövning och anpassning av detta system. Samtidigt måste vi, då vi går till att stegra arbetsproduktiviteten, ta hänsyn till de för övergångsperioden från kapitalismen till socialismen utmärkande, dragen, som å ena sidan kräver att grunden läggs för en socialistisk organisation av tävlan, men å andra sidan kräver användandet av tvång, så att inte parollen om proletarietets diktatur profaneras genom att den proletära makten i praktiken råkar i ett geléartat tillstånd.”⁸

För Lenin, som skrev detta när Rysslands situation var kaotisk och partiet inte förmådde utveckla en verklig proletär disciplin, var det ännu fråga om en provisorisk åtgärd. I själva verket blev denna provisoriska åtgärd slutgiltig. I stort sett förblev norm- och premiesystemet dominerande och kom till och med att drivas mycket långt under feårsplanerna.

I samma text om Sovjetmaktens aktuella uppgifter hävdar Lenin att det är nödvändigt att ersätta det kollegiala systemet för ledningen, som i hans ögon alstrade ansvarslöshet, med ett system för enhetlig ledning. Härom skriver han:

”Hur kan den strängaste viljeenhet tryggas? Genom att de tusendes vilja underordnas en persons vilja.”

”Om en idealisk medvetenhet och disciplin råder bland dem som deltar i det gemensamma arbetet, kan detta underordnande mer likna en dirigents smidiga ledning. Det kan anta skarpa diktatoriska former, om den idealiska disciplinen och medvetenheten saknas. Men hur det än må vara, så är ett *ovillkorligt underordnande* under en enda vilja absolut nödvändigt för att de arbetsprocesser, som organiseras enligt den mekaniska industrins förebild ska ha framgång. För järnvägarna är det dubbelt och tredubbelt nödvändigt.⁹ Och denna övergång från en politisk uppgift till en annan, som *till det yttre* inte alls liknar den första, utgör det originella i nuvarande ögonblick. Revolutionen har nyss krossat de urgamla, oerhört starka och tunga fjättrar som massorna under knutpiskans tvång underkastat sig. Det var igår. Men idag kräver samma revolution, just för att trygga dess utveckling och stärkande, just i socialismens intresse, att massorna *ovillkorligen underordnar sig den enhetliga viljan* hos arbetsprocessens ledare.”¹⁰

Lenins rekommendationer kunde motsvara ett bestämt skede av den sovjetiska revolutionen. Men

⁸ a.a., s. 482-83.

⁹ Järnvägarnas situation var särskilt kaotisk.

¹⁰ a.a., s. 494-95. Lenins kursiveringar.

efter att ha antagits (mellan 1918 och 1922) och verkställts övergavs de aldrig Tvärtom skärptes med tiden direktörens och partisekreterarens auktoritet i fabriken, en auktoritet som inte underställdes massornas kontroll.

Stärkandet av auktoritets- och befälsförhållandena mellan å ena sidan ledningen och kadreerna, fabriken specialister och tekniker, och å andra sidan de omedelbara producenterna jämnade i själva verket marken för den sovjetiska revisionismens utveckling.

Mao Tse-tung förkastade sådana styrelseformer och har vid mer än ett tillfälle understrukit att ”den historiska erfarenheten förtjänar uppmärksamhet”.

I Kina är fabriken styrelse framför allt en *politisk styrelse*, som de ställer de *politiska målen* för uppbyggandet av socialismen i förgrunden, och inte snävt ekonomiska målsättningar.

I sitt styrelseuppdrag står revolutionskommittéerna under ledning av fabriken partikommitté. Denna är också i betydligt större utsträckning underkastad *massornas kontroll*, ty fabriken partiorganisationer sammanträder i allmänhet med deltagande av massornas representanter.

I och med arbetarstyregrupperna och revolutionskommittéerna *börjar* undanröjandet av åtskillnaden och delningen mellan ledande och verkställande uppgifter. Denna process igångsätts:

- a) genom de olika formerna av arbetarstyre;
- b) genom kadreernas deltagande i det manuella arbetet.

Denna tendens inskränker sig inte till utnämning av några delegater i revolutionskommittéerna eller till arbetarkontroll över dessa kommittéer och över partikommittéerna.

Å ena sidan måste alla som är ansvariga för styrelsen och för ledningen delta i det manuella arbetet två eller tre dagar i veckan och som regel på en bestämd post.

Å andra sidan har styrelse- och kontrollverksamheterna *förts ner till avdelningens och arbetslagets nivå* genom bildandet av arbetarstyregrupper, arbetslagens och avdelningarnas församlingar och grupper för studium och tillämpning av Mao Tse-tungs tänkande. Alla dessa gruppers aktivitet rör de mest skilda aspekter av företagens liv: utarbetande av produktionsplaner, fastställande av produktionsuppgifter, kalkylering av inköspriser, innovationer och investeringar, reglering av arbetet och av säkerheten, förvaltning av välfärdsfonden, osv. enligt uppgift uppgår andelen arbetare som regelbundet deltar i sådana aktiviteter. Sammanlagt till omkring 20 %, men de övriga arbetarna deltar också genom avdelningarnas, lagens, osv. församlingar.

Man bör lägga märke till att dessa aktiviteter har kunnat utvecklas genom massornas politisering och genom den växande dominansen av en proletär moral. Till följd härav är fabriken allt mindre enbart en produktionsenhet som sysselsätter sig med snävt tekniska och begränsade problem, det är också uttryckligen en politisk enhet och en plats för intensivt ideologiskt arbete.

2. Intellectuellt arbete och kroppsarbete

1. Mot den kapitalistiska arbetsdelningens gradvisa försvinnande.

I den kapitalistiska fabriken yttrar sig uppdelningen mellan kroppsarbete och intellektuellt arbete i åtskillnaden mellan de omedelbara producenternas arbete och ingenjörernas och teknikernas, vilket består i att leda produktionsprocesserna och fatta beslut om vilka förändringar som ska införas i arbetsprocesserna, i de maskiner som används, i de tekniska förfarandena, osv. När denna uppdelning bibehålls eller utvecklas som den gör i de kapitalistiska fabriken, placerar den de omedelbara producenterna i en underordnad ställning i förhållande till ingenjörerna och

teknikerna.

De omvandlingar som ägt rum under kulturrevolutionen är tecknet på att kampen i Kina förts för att undanröja även denna aspekt av arbetsdelningen.

Ett av resultaten i denna kamp är att det uppstått vad man i Kina kallar *tre-i-ett-grupper*, det vill säga grupper som befattar sig med tekniska frågor och som bildats av arbetare, tekniker och kadrer. Enligt det hävdvunna uttrycket i Kina utgör arbetarna stommen i dessa grupper. Det innebär att de är huvudkraften. Tre-i-ett-grupperna har hand om fabrikenas tekniska omvandling, den tekniska förnyelsen, innovationerna och förändringarna i den tekniska arbetsordning samt kampen mot de ”irrationella förordningar” som fanns på dessa områden. Dessa ”irrationella förordningar” ger ingenjörerna och teknikerna ensamma förmånen att omvandla maskinerna.

Genom tre-i-ett-gruppernas bildande, men också genom den politiska och ideologiska skolningen och ingenjörernas och teknikernas deltagande i kroppsarbetet utplånas alltmer åtskillnaden mellan å ena sidan ingenjörer och tekniker, och å andra sidan arbetare liksom de förras herravälde över de senare. Denna rörelse stärks genom utbildningssystemets djupgående omvandling.¹¹

Detta system förenar numera på ett intimt sätt undervisning och praktik i produktionen. De nya ingenjörerna och teknikerna kommer direkt från produktionen, det vill säga att vid den allmänna undervisningens slut har de under två eller tre års tid varit arbetare eller bönder eller soldater i Folkets befrielsearm, ty också den deltar direkt i produktionen. Sedan är det deras arbetskamrater som väljer vilka som ska fortsätta studera (naturligtvis med den berördes medgivande), ett val som grundar sig på hela deras praktik och inte enbart på intellektuella kriterier. Grundkriteriet är att tjäna folket, alltså inte att skaffa sig kunskaper för att göra sig själv gällande, utan för att ställa dem i folkets tjänst. För att komma in vid universitetet krävs tre saker: att man själv vill komma in där; att arbetskamraterna utsett en; att man väljer studievägar efter sina möjligheter och sin produktionsenhets behov. Dessutom står eleverna i ständig förbindelse med den produktionsplats från vilken de kommer.

De gamla formerna av arbetsdelning har naturligtvis ännu långtifrån helt sprängts. Det finns alltjämt uppgifter som är individuellt intressantare än andra, men de infogas mer och mer i ett kollektivt arbete inom vilket var och en spelar en roll som han vet är nyttig och som han har inverkan på. Dessutom finns det talrika möjligheter att byta uppgifter, inte bara via universiteten som utbildar ingenjörer, utan också genom produktionsprocessernas omorganisering och genom de olika formerna av yrkesutbildning inom fabriken.

Strävan att stycka upp arbetet genom att förändra villkoren och ge var och en en möjlighet att behärska en del av produktionsprocessen är också mycket viktig. Bandet får inte behärska arbetaren; allt oftare driver han själv fram det.

Revolutioneringen av arbetsprocessen är med nödvändighet ett långvarigt företag, men det har delvis påbörjats genom hänsynstagandet till det faktum att det inte är produktivkrafternas utveckling i allmänhet som ger upphov till den ena eller andra typen av arbetsdelning, utan att arbetsprocessens utformning är en produkt av klasskampen i det förflutna eller i nuet eftersom den omvandlar produktionsförhållandena.

II. Kampen för arbetarnas kollektiva bemästrande av vetenskapen och tekniken

De omvandlingar som syftar till att upphäva uppdelningen mellan kroppsarbete och intellektuellt

¹¹ Denna omvandling är långtifrån avslutad. Uppgiften är mycket sammansatt och kräver tid och talrika experiment. Därför är många problem ännu inte lösta.

arbete är av avgörande betydelse för utvecklingen på den socialistiska vägen. För det första innebär de på ett allmänt plan att ett av de djupaste kännetecknen för alla klassamhällen, den samhälleliga åtskillnaden mellan teorin och praktiken, håller på att elimineras. I det kapitalistiska produktions sättet konkretiseras denna åtskillnad just genom anhopningen av å ena sidan vetenskapliga och tekniska teoretiska kunskaper, å andra sidan praktiskt kunnande. De förstnämnda antar formen av vetenskaper och tekniska färdigheter som vetenskapsmännen, ingenjörerna och teknikerna anses vara suveräna bärare av, medan det praktiska kunnandet anses inskränka sig till små detaljer eller till enkla, mer eller mindre rutinmässiga handgrepp. Även om vetenskaperna och tekniken genom att anta en skenbart självständig form medgett en betydande utveckling av detta slags kunskaper, har deras allt tydligare åtskillnad från den materiella produktionen inte desto mindre samhälleliga verkningar som går i motsatt riktning. Närmare bestämt tenderar den att beröva de omedelbara producenterna kunskaper med vilka de kan berika sin praktik i produktionen och omvandla sig själva. Parallellt därmed berövar denna åtskillnad ingenjörerna och framför allt vetenskapsmännen nyttiga praktiska kunskaper. Det samhälleliga bejakandet av praktikens förtur har därför en mycket stor betydelse i Kina. I synnerhet har det viktiga verkningar på de vetenskapliga och tekniska kunskapernas produktionsprocess vars skenbara självständighet på så sätt kan brytas vid roten.

En av verkningarna av åtskillnaden mellan vetenskap och teknik och produktionens praktik är tvärtemot vad man skulle kunna tro att tekniken blir konservativ. Illusionen om teorins förtur upprepar ett ofantligt samhälleligt motstånd mot tekniska förändringar som föreslås av arbetarna, framför allt när dessa förändringar står i motsättning till de idéer som vetenskapsmännen och teknikerna anser som riktiga. Kulturrevolutionen i Kina visade hur tusentals och åter tusentals innovationer tidigare hade hållits tillbaka av teknikerna därför att de inte tyckte att de stämde med de vetenskapliga och tekniska uppfattningar som de hade fått lära sig.

Teorins förtur tillsammans med de borgerliga uppfattningarna och den kapitalistiska arbetsdelningen tenderar sålunda att göra varje produktionsmetod eller teknisk förändring ”oacceptabel” som inte är ”teoretiskt berättigad”. Vilket leder till en teoretisk konservatism.

I dagens Kina förändras ständigt förhållandena mellan de abstrakta kunskaperna i deras teoretiska form och praktiken i produktionen. Problemen upphör att ”regleras” i namn av blotta teorin. Man ser konkret att när praktikens förtur är samhälleligt erkänd kan en hel rad omvandlingar som ännu inte kan bli föremål för en teoretisk syntes likafullt genomföras i praktiken¹², vilket påskyndar de tekniska förändringarna och ger upphov till en ny typ av utveckling för tekniken. De av arbetarna ledda tre-i-ett-grupperna är den omedelbara samhälleliga basen för denna utveckling av tekniken och av produktionen inom industrin.

Dessa grupper har tillåtits att förverkliga ett avsevärt antal tekniska innovationer. Dessa innovationer gäller inte enbart produktion av nya maskiner, utan de omvandlar också de redan befintliga maskinerna. Dessa betraktas inte längre som givna och oföränderliga, utan som något som kan förändras av arbetarna själva. På detta sätt har gamla maskiners produktionskapacitet ofta kunnat fördubblas eller tredubblas till följd av innovationer eller tekniska nydaningar som tre-i-ett-grupperna gett impulsen till. Detta medger självfallet en snabb ökning av den ekonomiska potentialen, av de befintliga maskinernas produktionskapacitet, och en utveckling av produktivkrafterna som endast kräver en obetydlig föregående ackumulation.

Genom tre-i-ett-gruppernas aktivitet har inte bara tekniken omvandlats, utan arbetarnas för-

¹² På ett helt annat område, inom medicinen, är användningen av akupunktur ett slående exempel på det ”försprång” som praktiken kan ha framför teorin.

hållande till sina produktionsmedel. Utvecklandet av tre-i-ett-grupperna ingår i en klasskampsprocess.

”Tekniken” är aldrig ”neutral”. Den står aldrig ”över” eller ”vid sidan av” klasskampen. Den senare och de omvandlingar som den påtvingar produktionsprocessen och produktionsförhållandena bestämmer i sista hand den specifika karaktären hos produktivkrafterna och deras utveckling.

Den socialistiska omvandlingen av produktionsprocesserna upphäver alltså efterhand den samhällsliga *åtskillnaden* mellan de vetenskapliga och tekniska aktiviteterna och den direkt produktiva verksamheten. Emellertid förutsätter denna omvandling också att, i motsats till vad som sker i de kapitalistiska länderna, innovationernas genomförande inte är underordnat möjligheten att sälja nya produkter eller nya tjänster som tar in allt mer pengar. Kina har genom att eliminera detta underordnande öppnat ett ofantligt fält för innovationer och framför allt för detaljinnovationer och nydaningar, det vill säga tekniska omvandlingar som inte alla leder till tillverkning av nya maskiner eller till byggande av nya fabriker, utan till omvandling och förbättring av befintliga maskiner eller fabriker.

På det samhällsliga planet står man inför en integrering av de vetenskapliga och tekniska aktiviteterna med de förenade arbetarnas aktivitet, medan den kapitalistiska arbetsdelningen skiljer dessa aktiviteter åt. Denna integrering innebär bland annat att inte längre enbart ett litet fåtal specialister, utan det stora flertalet arbetare, vars kapacitet sålunda mobiliseras i full utsträckning, utformar nya tekniska metoder och nya arbetsprocesser.

Vad man ser födas är nya samhällsliga organisationsformer för den tekniska och vetenskapliga forskningen. Dessa former innebär att man lutar till vad kineserna kallar *masslinjen*. Det är nämligen i allt större utsträckning massorna själva som förverkligar och åvägbringar de tekniska förändringarna.

Masslinjen har spelat och spelar alltjämt en fundamental roll i den politiska kamp som leds av Kinas kommunistiska parti. Idag spelar den också en fundamental roll i kampen för produktionen och i kampen för arbetarnas kollektiva bemästrande av vetenskapen och tekniken. Man bevittnar där en händelse av världshistorisk betydelse som — om ordet revolution ska ha någon mening — sannolikt utgör vår tids verkliga vetenskapliga och tekniska revolution.

De omfattande resultat som uppnåtts visar att denna revolution är en av komponenterna i den frigörelse av produktiv-krafterna som blivit möjlig genom socialismen.

3. Mot en socialistisk utveckling av produktivkrafterna

Den omvandling av villkoren för produktivkrafternas utveckling som för närvarande pågår i Kina har ofantlig betydelse och räckvidd. Den ger upphov till en ny typ av tekniskt framåtskridande som inte har mer kapital som begränsande villkor, något som i förbigående sagt kastar en fullkomlig fantastisk belysning på ekonomernas försök att på Kina tillämpa ”utvecklingsmodeller” som de konstruerat för de kapitalistiska länderna. Denna nya typ av tekniskt framåtskridande svarar mot den *socialistiska utvecklingen av produktivkrafterna*.

I. Den föregående ackumulationen är inte längre den avgörande faktorn

Vad som är mest slående i den utveckling av produktiv-krafterna som man kan bevittna i Kina är att den *upphört att vara strängt underordnad en föregående ackumulation* just därför att den vilar på en process av *innovationer* och *nydaningar* genom massorna.

I det kapitalistiska produktionssättet är de tekniska omvandlingarna strängt förbundna med och dominerade av en föregående kapitalackumulation. Det är verkan av det döda arbetets dominans över det levande arbetet, medan i den socialistiska utvecklingen av produktivkrafterna samma ackumulation, som alltså är nödvändig, alltmer spelar en sekundär roll jämfört med arbetarnas gemensamma handlande, vilket ständigt bearbetar produktionsmedlen.

I de fabriker man besöker i Kina kan man konstatera att produktionens tillväxt inte längre är strängt beroende av investeringarnas storlek. Som Marx hade förutsett är *det levande arbetet den direkt och omedelbart avgörande och dominerande faktorn* i den socialistiska utvecklingen av produktivkrafterna, medan det döda arbetet endast är en underordnad och sekundär faktor.

Detta har tillika konsekvenser för formerna för produktionens samhällsliga uppdelning och för förhållandena mellan produktionsenheterna och mellan industrigrenarna. Ekonomins uppdelning mellan avdelningarna I (produktionsmedel) och II (konsumtionsmedel) återfinns också under socialismen, men uppdelningens innehåll förändras på ett djupgående sätt. Avdelning I har inte uteslutande eller till övervägande delen till uppgift att producera nya maskiner, utan ger alla produktionsenheterna mångsidig, direkt och konstant hjälp med att omvandla sina produktionsmedel.

Till omvandlingen av produktivkrafternas utveckling måste man lägga några andra förändringar som för närvarande genomförs i Kina. Så till exempel de små och medelstora företagens ytterligt snabba utveckling. Den sker i stor skala och spelar en rätt stor ekonomisk roll. Den avslöjar också att produktivkrafternas utveckling inte längre så mycket domineras av den föregående ackumulationen av produktionsmedel.

En av de mest frapperande sidorna av de små företagens utveckling är framväxten av ”hemmafruarnas fabriker” i städerna. Från början upprättas dessa produktionsenheter som regel helt genom hemmafruarnas skapande arbete. En liknande process äger rum i och med utvecklandet av små produktionsenheter i folkkommunerna och i produktionsbrigaderna.

Man bör inte betrakta denna process enbart som resultatet av ett momentant val. Den sammanhänger med existensen av en ny typ av samhällslig organisation, nya produktionsförhållanden.

II. De små och medelstora företagens roll

De flesta som besökt Kina har frapperats av de små och medelstora företagens utomordentliga blomstring de senaste åren. Dessa företag har bokstavligen ”vuxit upp som svampar ur jorden”.

Dessa små och medelstora företag är till sina juridiska former rätt olikartade. En del hör till den kollektiva egendomen, som t.ex. de små fabriker som skapats av produktionsbrigaderna eller av folkkommunerna, eller gatuverkstäderna som skapats av hemmafruarna i städerna eller i förorterna. Andra är statsegendom, som t.ex. de små fabriker som skapats på distriktsnivå.

Utvecklandet av nya tekniska metoder som inte längre är knutna till den kapitalistiska utvidgade reproduktionens förutsättningar, det vill säga till ackumulationen och centralisationen av kapital, har en direkt inverkan på de små och medelstora företagens utbredning.

I det kapitalistiska produktionssättet är det nämligen kapitalets centralisation som ger den kapitalistiska tekniska utvecklingen dess egenartade form just genom att koncentrera den vetenskapliga och tekniska forskningen till *former för tekniskt framåtskridande som ger det starkt centraliserade kapitalet största möjliga fördelar*, därav den oavbrutna tillväxten av vad som under kapitalismen föreges vara den ”optimala” företagsskalan, vilket man kan se i stålverkens,

raffinaderiernas, de kemiska fabrikernas, osv tilltagande dimensioner som är karaktäristiska för dagens kapitalism.

I Kina, där den kapitalistiska utvidgade reproduktionens lagar håller på att upphävas, konstaterar man att det tekniska framåtskridandet tar sig en annan form och att de små moderna produktionsenheterna kan vara lika effektiva och t.o.m. ofta effektivare än de stora. T.ex. kan inköpspriserna vara lägre samtidigt som de kräver mindre investeringar per enhet produktionskapacitet. Ett anmärkningsvärt exempel är de små fabriker för produktion av kvävehaltigt utsäde med en kapacitet på några tusen ton som nu fungerar i många landsbygdsdistrikt. Dessa fabriker använder små kompressorer som i sin tur på grund av sin storlek lätt kan produceras i landsbygdsfabriker.

En sådan utveckling av små och medelstora företag svarar självfallet mot en politisk inriktning, men denna har kunnat inpassas i de faktiska förhållandena i en sådan omfattning endast därför att den motsvarade existensen av nya produktionsförhållanden och nya produktivkrafter. Slående är nämligen inte bara *mångfalden* små och medelstora företag, utan deras *vitalitet*, deras förmåga att *utvecklas med egna krafter*, att på några få år övergå från en minimal storlek, på sin höjd fem eller sex arbetare, till två eller tre hundra, och detta i regel utan statliga investeringar, genom självtillväxt och genom självutrustning. Tilläggas bör att dessa företag säljer sina produkter till priser som fastställs av staten, alltså utan några överdrivna vinstmarginaler.

När man konkret granskar utvecklingen av denna företags- typ visar det sig att villkoren för deras utveckling företer två väsentliga aspekter.

Å ena sidan är det de nya samhällliga och politiska villkor för det tekniska framåtskridandet som undersöktes ovan och som genom att arbetarnas initiativ frigjorts möjliggör en organisk tillväxt av de små företagen och den gradvisa omvandlingen av deras produktionsmedel.

Å andra sidan är det den *socialistiska samverkan* mellan företag, den *hjälp* som de små och medelstora företagen får av de större och äldre företagen, det vill säga av dessas arbetare och tekniker. De hjälper också distrikten, folkkommunernas produktionsbrigader och hemmafruarna att skapa och att utveckla små och medelstora fabriker och gatuverkstäder.

Detta har gjort det möjligt att orientera sig mot en ny typ av industrier på landsbygden, att med utgångspunkt från en industrikärna i distriktet bygga upp ”enkla industrisystem”. Sålunda har varje distrikt byggt eller håller på att bygga ett industrisystem med vars hjälp det med egna krafter kan möta konsumtionens och den utvidgade reproduktionens behov i distriktet efter en första tilldelning.

Huvudaspekten av denna utvecklingsprocess är att varje distrikt främst räknar med sina egna krafter genom att utveckla sin förmåga till självutrustning och till självfinansiering.

Det är en specifikt socialistisk utvecklingstyp därigenom att den vilar på massornas kollektiva initiativ.

III. Exempel på landsbygdens industriella utveckling. Den månghundraåriga motsättningen mellan stad och landsbygd dör bort

När man besöker Kina idag och beger sig till landsbygdsdistrikten kan man konstatera den redan mycket påtagliga början till en djupgående förändring av lantlivet. I distrikten, i folkkommunerna och i produktionsbrigaderna har hundratals och tusentals små och medelstora företag uppstått som förser byarna med elkraft, tackjärn, stål, byggnadsmaterial, metaller av olika slag, metalltråd; jordbruksredskap, motorkultur, utsäde, textilier och t.o.m. olika kemiska och farmaceutiska

produkter samt produkter för den dagliga konsumtionen.

Några siffror belyser utvecklingen av ett av dessa enkla industrisystem i distriktet Chia-sing i närheten av Shanghai.

Distriktet Chia-sing omfattar nitton kommuner och fyra brigader. Befolkningen uppgår till 450 000 invånare. Vid befrielsen fanns det inte någon industri i modern bemärkelse. Det fanns några oljekvarnar med träpressar, en portföljfabrik där man sydde för hand och en kvarn där man malde spannmålen med stenar.

Vid utgången av 1956 hade distriktet 140 fabriker som sysselsatte 7 500 arbetare och tjänstemän med ett sammanlagt produktionsvärde av 31 miljoner yuan.

1960, efter det stora språnget framåt, hade distriktet 341 fabriker som sysselsatte 12 500 arbetare med en produktion på 42 miljoner yuan.

1971 hade distriktet 731 företag, med 20 000 arbetare, och industriproduktionen uppgick till 115 miljoner yuan. Med andra ord har värdet av distriktets industriproduktion på mindre än femton år nästan fyrdubblats. Och det är inte ett undantag.

Utvecklandet av enkla industrisystem är början till en djupgående brytning i den månghundra-åriga motsättningen mellan städer och landsbygd (städer—industri/landsbygd—jordbruk). Denna motsättning börjar nu dö bort. Att *motsättningen mellan staden och landsbygden dör bort* är en av de väsentliga aspekterna hos det socialistiska uppbygget. Marx underströk att denna motsättning utgör en av de materiella grundvalarna för en hel rad motsättningar som utmärker varusamhällena och klassamhällena.

Detta bortdöende kommer i Kina till uttryck genom en industriell utveckling på landsbygden och genom en ytterligare strävan att utveckla de stora städernas industri utan att öka befolkningen, en politisk strävan som bland annat består i att övertala arbetarna i de stora industricentra att flytta till landsbygdens centra.

Den extrema koncentrationen av befolkningen till stora städer som t.ex. Shanghai, ett arv från imperialismen, betraktas som oformlig och nödvändig att begränsa. I Shanghai begär nästan 200 000 ungdomar som varje år går ut skolorna att få fara och arbeta utanför staden. Hela avdelningar eller verkstäder flyttas också. Besluten fattas efter gemensamma diskussioner i fabrikerna för att avgöra vem som ska fara, osv.

Landsbygdens industrialisering medför på ort och ställe en betydelsefull omvandling av de produktiva aktiviteter som arbetarna är inblandade i. Denna omvandling har blivit möjlig genom att förlägga en del av de stora basinvesteringarna till jordbruket och genom att utveckla jordbrukets mekanisering eller halv-mekanisering. På så sätt görs arbetskrafter tillgängliga för industriell verksamhet.

Sålunda bevittnar man uppkomsten av en *ny rumslig fördelning av produktivkrafterna*. Dessa upphör att polariseras kring de allt större städerna, som fallet är i de kapitalistiska länderna. I Kina åtföljs den pågående industrialiseringen, säkert för första gången i världen, av en desurbanisering rörelse, åtminstone i de mycket stora städerna som Shanghai, men också i andra som Chenyang, i vilka avflyttningen från städerna till landsbygden rör sig om hundratusentals människor. Detta betyder inte att industrin i dessa städer går tillbaka, tvärtom. Men det betyder att den industriella utvecklingen sker på basis av en stillastående eller minskande stadsbefolkning, medan landsbygdens eller de små städernas industrialisering åtföljs av en folkökning.

Landsbygdens industrisystem är relativt oberoende. Till deras uppgifter hör att förse jordbruket

med nödvändiga produktionsmedel, att öka produktionen, att förbättra arbetsvillkoren, osv.

Alla dessa direkt påtagliga förändringar är resultatet av en mängd omvandlingar i produktionsförhållandena. De har nödvändiggjort och möjliggjort en ideologisk revolutionering, och en ny proletär världsåskådning har trängt ut på landsbygden. För bönderna innebär detta slutet på den föreställning de gjorde sig om städernas dominans. De blir medvetna om att det är möjligt för dem att själva gemensamt ändra på sitt öde, vilket medför en förändring i byns själva liv.

Det stora språnget framåt hade redan spelat en betydande roll i denna ideologiska omvandling. Det bidrog i stor utsträckning till att göra massorna medvetna om sin förmåga att bemästra industrins produktionsprocesser.

Landsbygdens industrialisering nödvändiggjorde allvarliga förändringar i förhållandena mellan de centrala planeringsorganen och de olika enheterna ute i landet. En vid marginal lämnades åt folkkommunerna och produktionsbrigaderna som på så sätt bättre kan möta bondemassornas behov. När väl en gång vissa, huvudsakligen politiska riktlinjer angetts, lämnas ett stort initiativ åt folkkommunernas små fabriker.

För att allt detta ska vara möjligt utan rubbningar av sammanhanget och utan att motsättningar utvecklas mellan regionerna och mellan produktionsenheterna, är det oundgängligt att regionerna och produktionsenheterna håller politiken i fast ledning, det vill säga att de sätter helhetsintresset främst. Detta förutsätter att var och en först ställer sig frågan vad som är riktigt i det allmänna intresset, vilket innebär att massorna får en ny inställning till de politiska och ekonomiska helhetsproblemen.

Politiken för landsbygdens industrialisering och för decentralisering är verkningsfull endast därför att den stödjer sig på samhällliga förhållanden och på produktivkrafter som tillåter den att slå rot i verkligheten. Det är raka motsatsen till den ”voluntarism” och den ”subjektivism” som vissa anklagar de kinesiska ledarna för. Inget är mer falskt än dessa anklagelser. Vad som är slående är tvärtom den utomordentliga realismen i en politik som självfallet varken utesluter fantasi eller djärva initiativ.

IV. Revolutioneringen av produktionsförhållandena

Sovjetunionens och Kinas historiska erfarenhet ställer frågan om de olika ”styrelsemetodernas” samhälleliga verkningar. Dessa metoder svarar nämligen mot samhälleliga villkor för användningen av produktionsmedlen och för uppgifternas fördelning. Enligt denna samhälleliga styrelseform är de som bestämmer användningen av produktionsmedlen, uppgifternas fördelning och produktionens utformning antingen en från de materiella produktionen avskuren minoritet som innehar den ekonomiska och politiska makten, eller en majoritet, de omedelbara producenterna. Här är det alltså produktionsförhållandena och klassförhållandena som står på spel.

Men de produktionsförhållanden som reproduceras inom en fabrik är från grunden knutna till de samhälleliga förhållanden som reproduceras i samhällsformationen som helhet och till klasskampen i hela samhället. Därför är den socialistiska omvandlingen av produktionsförhållandena alltid ett resultat av klasskampen och i synnerhet av den ideologiska och politiska klasskamp som förs i samhällsformationen.

I kombinationen produktivkrafter—produktionsförhållanden spelar de senare huvudrollen genom att ålägga produktivkrafterna villkoren för deras reproducerande. Omvänt bestämmer produktivkrafternas utveckling aldrig direkt omvandlingen av produktionsförhållandena. Denna omvandling förmedlas alltid genom de närvarande klassernas handlande, det vill säga genom klasskampen. Kampen för den socialistiska omvandlingen av produktionsförhållandena kan inte föras i namn av ”produktivkrafternas utveckling”, ty formerna för denna utveckling är knutna till klassförhållandena och bestäms av klassintressena, av de närvarande klassernas föreställningar, strävanden och idéer. Marx framhåller vid mer än ett tillfälle den sistnämnda punkten, särskilt när han understryker att man alltid måste skilja mellan förändringen i den ekonomiska basen och omvälvningen av överbyggnaden och när han tillfogar att det är genom den juridiska och politiska överbyggnaden, ”vilken motsvaras av bestämda former för det samhälleliga medvetandet”, som människorna ger sig in i kampen och för den till slut.¹

Eftersom produktionsförhållandenas omvandling är beroende av klasskampen följer att de kapitalistiska produktionsförhållandena kan fortsätta att återskapas t.o.m. när man gjort slut på bourgeoisins politiska herravälde, ty deras existens är inskriven i en produktionsprocess som inte omedelbart förändras. Innan ett system av samhälleliga förhållanden helt utvecklats och ett nytt produktionsätt fullt inrättats genomgår samhällsformationen med nödvändighet en övergångsperiod. Under denna period måste samtliga samhälleliga förhållanden revolutioneras.

Det nya och sammansatta med socialismen, som är en övergång från kapitalismen till kommunismen, ligger i dess egen natur att vara ett språng utan motstycke i historien från ett klassamhälle till ett klasslöst samhälle.

Under den socialistiska övergången är de nya produktionsförhållandena ännu inte helt dominerande. Enligt ett i Kina ofta använt uttryckssätt är de alltså ”ofullständiga”. Det är kommunistiska produktionsförhållanden på fröstadiet, och deras utveckling stöter på motstånd från existerande varuförhållanden och kapitalistiska förhållanden.

Att en sådan ”ofullständighet” skulle vara oundviklig underströks av Marx när han förklarade att det socialistiska samhället ”i varje avseende, ekonomiskt, moraliskt, andligt, ännu bär märkena efter det gamla samhället ur vars sköte det framfötts”². Mao Tse-tung har vid fler än ett tillfälle

¹ Jfr förordet till *Till kritiken av den politiska ekonomin*, Stockholm 1969, s. 9.

² *Kritik av Gotha-programmet*, Stockholm 1938, s. 16.

understrukit denna tanke, i synnerhet när han 1957 förklarar: ”Det nya samhällssystemet har alldeles nyss grundats och kräver vid för att befästas. Tro inte att det nya systemet kan fullständigt befästas i samma ögonblick som det grundas, ty detta är omöjligt. Det måste befästas steg för steg. För att uppnå dessa slutgiltiga befästande är det nödvändigt, inte bara ett genomföra landes socialistiska revolution på den ekonomiska fronten, utan även att ständigt bedriva en mödosam socialistisk revolutionär kamp och en socialistisk skolning på de politiska och ideologiska fronterna. Dessutom krävs att olika internationella faktorer bidrar härtill.”³

De socialistiska produktionsförhållandenas ofullständiga utveckling har omvänt till följd att gamla produktionsförhållanden delvis reproduceras även under proletariats diktatur. Dessa förhållanden kan försvinna, det vill säga förstöras, endast i den mån de fullständigt ersätts av socialistiska förhållanden.

Lenin har redan klart angett detta för socialismen specifikt utmärkande drag: ”Teoretiskt sett råder det inget tvivel om att mellan kapitalismen och kommunismen ligger en viss övergångsperiod. Denna måste ovillkorligen i sig förena dragen eller egenskaperna hos dessa båda samhällsekonomiska former. Denna övergångsperiod kan inte undgå att vara en period av kamp mellan den bortdöende kapitalismen och den växande kommunismen eller med andra ord — mellan den besegrade men inte förintade kapitalismen och kommunismen som fötts men ännu är helt svag.”⁴

Socialismens ”ofullständighet” som övergång mellan det kapitalistiska och det kommunistiska produktions sättet utgör en av de objektiva grundvalarna för kampen mellan de två vägarna.

En stor förvirring uppstod kring denna fråga på trettitalet i Sovjetunionen där det socialistiska uppbygget ansågs ”fullbordat”. Härigenom kom socialismen inte längre att uppfattas som en övergång utan som ett stabiliserat produktions sätt⁵ vars vidare omvandling inte tycktes vara förbunden med klasskampen, utan beroende av de befintliga förhållandenas utvidgade reproduktionsprocess. Men under den socialistiska övergången fortsätter klasserna att existera och den samhälleliga produktionsprocessens omvandling är fortfarande beroende av klasskampen, i synnerhet av den ideologiska: det gäller att bryta ner de kapitalistiska samhällsförhållandena. Därför måste man först flytta över de återstående kapitalistiska förhållandena från en dominerande till en dominerad ställning och det i hela samhällsformationen och på alla nivåer.

Förskjutningen av huvudaspekten i motsättningen mellan de kapitalistiska och kommunistiska samhällsförhållandena sker ojämnt. När proletariats diktatur inrättas förskjuts motsättningens huvudaspekt till proletariats förmån på det *politiska* och delvis på det ideologiska planet, men i en första fas fullbordas denna förskjutning inte alls eller bara till en del i själva den ekonomiska basen, det vill säga i produktionsförhållandena, om proletariatet inte dominerar inom varje produktionsenhet.

Den partiella reproduktion av gamla produktionsförhållanden som särskilt kommer till uttryck i form av en kapitalistisk ”styrelse” av industriföretagen bildar just en av de objektiva grundvalarna för bourgeoisins existens.

Den ideologiska och politiska klasskamp som fortsätter under hela övergången vilar på en gång på denna objektiva grundval och på reproduktionen av borgerliga samhällsförhållanden via de ideologiska och politiska apparaterna. Den proletära kampen på de ideologiska och politiska

³ Jfr Tal vid Kinas kommunistiska partis rikskonferens om propagandaarbete, den 12 mars 1957. *Skrifter i urval*, Uddevalla 1972, s. 440-41.

⁴ Lenin, *Valda verk*, 11:2, Moskva 1956, s. 284-85.

⁵ Jfr Sovjetunionens Vetenskapakademis *Handbok i politisk ekonomi*, Göteborg 1972, och Stalins skrifter från 1936.

fronterna förmår ensam bryta ner de gamla kapitalistiska förhållandena, inklusive produktionsförhållandena, och därmed fullt utveckla de socialistiska produktionsförhållandena. Framgången på den socialistiska vägen beror på proletariats kamp och är aldrig den direkta produkten av ”produktivkrafternas utveckling”.

Det är därför övergången sker *stegvis* och skanderas av den ideologiska och politiska klasskamen. Det är denna kamp som bestämmer på vilken väg varje samhällsformation utvecklas i övergången till socialismen.

Hur klasskampen utvecklas under proletariats diktatur beror huvudsakligen på vilken politisk linje som förs av det styrande partiet. Det är nämligen denna linje som medger att mer eller mindre väl koncentrera massornas riktiga idéer och att ge dem möjlighet att dra lärdomar av sin egen erfarenhet och av de proletära kampernas historia.

Den politiska linjen är också den viktigaste faktorn när det gäller att mer eller mindre fullständigt förkasta de kapitalistiska styrelseformerna. Omvandlingen av företagets styrelse är någonting helt annat än en enkel modifikation av ”styrelsetekniken”. Den rör själva *produktionsförhållandena*, som man vet endast kan revolutioneras genom klasskampen. När proletariatet har initiativet leder de olika stegen i denna kamp till massornas tillägnande av den proletära ideologin och till ett faktiskt samhälleligt tillägnande av produktionsmedlen.

Det samhälleliga tillägnandet av produktionsmedlen, det vill säga de omedelbara producenternas verkliga bemästrande av dessa medel, innebär att arbetarklassens *enhet* går före dess *splittring* och att följaktligen producenternas enhet med sina produktionsmedel har överhanden över *åtskillnaden*.⁶

Om en tillräcklig grad av enhet inte uppnåtts kan de omedelbara producenterna inte utöva sitt direkta samhälleliga herravälde i stor skala. De kan då endast utöva sitt herravälde via det styrande proletära partiet såsom instrument för arbetarklassens och folkmassornas ideologiska och politiska enhet och därmed såsom ett nödvändigt verktyg för proletariats diktatur. Detta parti kan vara ett sådant instrument bara under förutsättningen att det självt är bärare av den proletära ideologin och säkerställer massornas gradvisa tillägnande av denna ideologi genom en samhällelig praktik som bara kan utvecklas om partiet inte står utanför massorna utan upprätthåller ett *invändigt förhållande* till dem.

Det faktum att arbetarklassen och folkmassorna understödjer det proletära partiets handlande innebär emellertid ännu inte nödvändigtvis att massorna tillägnat sig den proletära ideologin och att den borgerliga ideologin upphört att öva ett dominerande inflytande på dem i deras faktiska praktik och i synnerhet i kampen för produktionen. Så länge detta dominerande inflytande inte brutits förblir arbetarklassen och folkmassorna splittrade och kan förmås att ge företräde åt par-

⁶ Det kapitalistiska produktionssättet åstadkommer i de samhällsformationer där det utvecklas en omvandling av arbetsprocessen. En av aspekterna av denna omvandling är maskinindustrin. I och med den framträder den kollektiva arbetaren. Arbetarens gamla individuella förhållande till sitt arbetsredskap försvinner och de arbetare som infogas i de kapitalistiska produktionsförhållandena och behärskas av dem står som ett kollektiv mot maskinerna samtidigt som de indelas hierarkiskt och organiseras i åtskilda produktionsenheter.

Begreppet ”kollektiv arbetare” bör skiljas från begreppet ”förenad arbetare”. Det sistnämnda avser vad Marx kallar de ”fritt associerade” arbetarna och som träder i från grunden annorlunda förhållanden är dem som underkastar dem under kapitalet. Det är här som den borgerliga arbetsdelningens försvinnande kommer in, ty den fullt utvecklade förenade arbetaren förutsätter slutet på uppdelningen mellan manuellt och intellektuellt arbete, mellan ledande och verkställande arbete, mellan stad och landsbygd och mellan organiskt åtskilda ”produktionsenheter”. I den proletära kulturrevolutionen märker man hur den gamla kollektiva arbetaren börjar dö bort och hur den förenade arbetaren, det vill säga ett i samhällelig skala *förenat arbete*, börjar födas.

tiella eller individuella intressen på bekostnad av revolutionens helhetsintressen. I viss grad var läget sådant i folkets Kina åren efter befrielsen, vilket förklarar att Mao Tse-tung då kunde skriva:

”I våra ekonomiska och finansiella organ måste vi komma över sådana onda ting som oenighet, oavhängighetsanspråk och bristande samordning; vi måste inrätta en enhetlig arbetsordning som hör-sammar ledningen och medger den fulla tillämpningen av vår politik och av våra förordningar.”⁷

Under kulturrevolutionen togs ett mycket viktigt steg på vägen mot arbetarnas tillägnande av den proletära ideologin. Detta gav möjlighet att utveckla en relativt enig massaktion. Den politiska linje som drivits av Kinas kommunistiska parti medgav sålunda att i en tidigare aldrig uppnådd skala ena synpunkterna, de politiska åtgärderna, planerna, kommande-ringen och aktionerna. Till följd härav tar varje företag mycket mer än förut hänsyn till hela landets intressen snarare än till sina egna.

Om den ideologiska revolutioneringen i betydelsen av massornas alltmer omfattande tillägnande av den proletära ideologin är en av förutsättningarna för revolutioneringen av produktionsförhållandena är det just därför att socialismen endast kan utvecklas genom det *samhälleliga tillägnandet av produktionsmedlen*. Detta vilar nämligen med nödvändighet på en verklig kollektiv tillägnelse av naturen och produktivkrafterna, alltså på ett *verkligt kollektivt handlande*. En sådan kollektiv tillägnelseprocess genomförs i samhällelig skala och kan därför inte fullt utvecklas annat än på grundval av de omedelbara producenternas verkliga enighet, på deras enighet i handlande och i uppfattning, på deras enighet om vilka mål som ska uppnås och om vilka medel som ska sättas i verket. En sådan verklig enighet kan inte påtvingas de omedelbara producenterna utifrån. Det är nödvändigtvis en enighet i praktiken, i idéerna och i föreställningarna, en politisk och ideologisk enighet. Den innebär att de kollektiva intressena sätts framför de särskilda eller individuella intressena. Om det inte är på det sättet förblir det samhällelige tillägnandet av produktionsmedlen och av produkterna ofullständigt, alltså delvis *formellt*.

Engels hade redan understrukit detta faktum när han påpekade att det statliga ägandet av produktionsmedlen bara är ett *formellt medel* att lösa motsättningen mellan produktiv-krafternas samhällelige och tillägnandets privata karaktär. Den statliga egendomen är inte ens under proletariats diktatur ännu ett verkligt samhälleligt tillägnande, den står för ett juridiskt förhållande och inte för omvandlingen av produktionsförhållandena som helhet.

Som Engels säger tillägnar sig staten produktionsmedlen ”i samhällets namn”, vilket väl anger att det inte är fråga om ett samhälleligt tillägnande (om ett tillägnande ”genom samhället”). Därmed har man också sagt att de omedelbara producenterna ännu inte direkt och kollektivt tillägnar sig produktionsmedlen. Staten existerar nämligen bara så länge den är skild från de omedelbara producenterna. Det är därför den fullständiga enheten mellan produktionsmedlen och de omedelbara producenterna förutsätter statens försvinnande. Och som bekant är detta möjligt först genom en lång historisk process.

Att eliminera den privata äganderätten till produktionsmedlen och verkställa en ekonomisk plan är nödvändigt men inte tillräckligt för att ett faktiskt samhälleligt tillägnande av produktionsmedlen ska uppstå. Detta förutsätter en radikal omvandling av den samhällelige produktionsprocessen, en omvandling som inte kan påtvingas de omedelbara producenterna, utan som måste vara resultatet av ett *förenat* kollektivt handlande. Denna enighet är i sin tur möjlig endast om folkmassorna förkastar de icke proletära ideologier som splittrar dem och bereder vägen för reproduktionen av exploateringsförhållandena.

⁷ Citerat efter *Peking Review*, Nr 16, 1970, s. 9.

Den proletära kulturrevolutionen utgör en av de klasskampformer genom vilka massorna kan tillägna sig den proletära ideologin, men det är bara ett steg i en mer omfattande tillägnelseprocess som utgör en *objektiv förutsättning* för byggandet av socialismen. Såvida denna förutsättning inte alls eller endast delvis är uppfylld kommer uppfattningar som härrör från de exploaterande klassernas ideologi att bestå. Dessa uppfattningar medger att splittra arbetarna och att underkasta dem under exploateringsförhållandena. De medger alltså även att reproducera dessa förhållanden och det privata tillägnandet av produktionsmedlen och produkterna genom en klass av exploatörer. Denna möjlighet finns kvar vilken *juridisk form* det privata tillägnandet än antar (den ”statliga” eller ”kollektiva” egendomen döljer t.o.m. exploateringsförhållandena *bäst*, ty de *representerar* det privata tillägnandet i form av dess motsats).

Om det är väsentligt att massorna tillägnar sig den proletära ideologin är det därför att denna ideologi ger folkmassorna möjligheten att enas genom att analysera motsättningarna och lösa dem genom klasskampen. Genom att tillägna sig den proletära ideologin kan de direkta producenterna förstå att den samhälleliga produktionsprocessen inte rätt och slätt är ”sidoställda individuella handlingar”, utan en kollektiv verksamhet som för att bemästras måste behandlas som en sådan.

Så länge den samhälleliga produktionsprocessen inte kan behandlas som en enda process av de omedelbara producenterna är den *uppdelad* i enkla, mer eller mindre *åtskilda* processer. Den samhälleliga processens enhet tryggas då genom agenter utanför produktionen som, om de inte hålls under proletariatets politiska ledning genom den proletära diktaturen, utgör en härskande och exploaterande klass. De förhållanden genom vilka produktionsprocessernas enhet realiserats framstår som ”nödvändiga” och ideologin hos den klass som behärskar den samhälleliga produktionsprocessen framställer denna som en enkel summa av individuella eller särskilda processer som endast kan genomföras, samordnas och ”fullbordas” genom ingripande av privilegierade agenter som ställs över de omedelbara producenterna. Den borgerliga ideologin tillhandahåller alltså liksom de andra exploaterande klassernas ideologi ett illusoriskt ”rättfärdigande” av produktionsätt som innebär en grundläggande uppdelning av samhället i klasser. Dessutom åstadkommer denna ideologi en splittring inom själva den behärskade klassen genom att framställa illusionen att de exploaterade skulle kunna ”befria” sig antingen individuellt eller genom isolerade aktioner, vilket gör det möjligt att upprätthålla den härskande klassens exploatering och att reproducera de samhälleliga och materiella villkor som är oundgängliga för denna exploatering.

Om å andra sidan den proletära politiken inte hålls i ledningen i företagets styrelse är dessa *inbördes splittrade* liksom de omedelbara producenterna är. Därför dominerar antingen varu- och penningförhållandena eller en produktionsplan som utifrån påtvingats de omedelbara producenterna. I det första fallet är det profiten som hålls i ledningen, i det andra produktionen. I själva verket underkastas de omedelbara producenternas verksamhet i bägge fallen under särintressen och inte under revolutionens helhetsintressen.

När den proletära politiken inte hålls i ledningen tenderar företagen — vare sig det är för att ta hem en större profit eller för att uppfylla ”sina planer” — att sätta sina egna intressen framför allmänintresset. I stället för att verkligen samarbeta och eventuellt fullgöra de mera svårforcerade eller mindre ”lönsamma” uppgifterna kommer företagen att sträva efter att få de lättaste planerna och de lönsammaste ordena. Intriger utvecklas för att få den ena eller andra ordern, den ena eller andra planen, för att få produktionslättnader eller för att få en produktion av låg kvalitet att gälla som tjänlig. Samtidigt uppmanas arbetarna att i sitt eget intresse producera så mycket som möjligt i stället för att ta sig an revolutioneringen av produktionsförhållandena, de

individuella belöningarna ges en överviktig plats, och deras fördelning påkallar hierarkisk övervakning, kontroll och organisation. Denna fördelning tryggar reproduktionen av kapitalistiska förhållanden inom företagen och ställer den proletära ideologin på undantag. Pengarna är då den faktor som behärskar produktionen och själva planen.

Under sådana omständigheter kan massornas initiativ och entusiasm inte utvecklas, och produktionen kan endast ökas genom ackumulation av ytterligare produktionsmedel och ovanifrån framtvingade tekniska omvandlingar. Ackumulationen, som är drivkraften till kapitalismens utvidgade reproduktion, har då försteg framför den socialistiska utvecklingen av produktivkrafterna. Ackumulationens ställning ger den ekonomiska planen ett specifikt innehåll: den måste *i första hand* ta hänsyn till vad som krävs för att bilda ett produktionsöverskott utöver massornas konsumtion, och de senares behov kommer i skymundan. Detta kan inte annat än inverka menligt på de omedelbara producenternas initiativ och arbetsvilja. Under sådana förhållanden måste även planens genomförande påtvingas producenterna med ett system av individuella materiella belöningar och med förtrycket. Detta system gör det möjligt för en för de direkta producenterna främmande klass att återställa eller utvidga sitt herravälde över arbetarna och därmed att exploatera dem.

Understrykas bör att tvärtemot vad den revisionistiska ideologin hävdar är det inte möjligt att genom strävan efter profit uppnå ”liknande” resultat som när den proletära politiken prioriteras. På den ideologiska nivån är strävan efter profit och de individuella och särskilda intressenas företrädare inte förenliga med den proletära ideologin. På den politiska nivån påkallar det individuella intressets dominans nödvändigtvis ett stärkande av kontrollen, misstron och förtrycket. På den ekonomiska nivån föreligger alltid en motsättning mellan de enskilda intressena och arbetarnas och revolutionens helhetsintressen.

Det är en ”ekonomistisk”, med ”liberalismen” analog illusion att tro att det skulle finnas ett ”system” som på alla punkter och vid alla tillfällen kan förena strävan efter det individuella intresset med de krav som ställs för att tillgodose helhetsintressena. Det finns ständigt fall där det som är mest ”tillfredsställande” för ett enskilt företag inte är det för alla arbetarna, för produktionsförhållandenas revolutionering och för världsrevolutionen. Det finns ständigt fall där det enda sättet att tillgodose helhetsintressena är genom en individs eller ett företags uppoffringar. Som kineserna säger: ”Vi får inte glömma att vi själva och vårt företag bara är en del av helheten, så att vi alltid strävar att ta hänsyn till helheten när vi gör vår enskilda uppgift.”

När de ger den proletära politiken företrädare omvandlar de kinesiska arbetarna företagen, som på så vis blir något annat än blott och bart ”produktionsenheter”. De blir sinsemellan förbundna *politiska enheter*, ställen där producenternas *makt* utövas, och *ideologiska enheter*. När den proletära politiken prioriteras kan man därför med Mao Tse-tung säga att ”styrelsen är också socialistisk skolning”.⁸

För den socialistiska styrelsen av företagen, för utvecklandet av kampanjen och för producenternas socialistiska omvandling är det alltså nödvändigt att hålla den proletära politiken i ledningen.

Den proletära kulturrevolutionen utgör en mycket viktig etapp utan motstycke på den socialistiska utvecklingens väg, men det är bara en etapp. Klasskampen är långtifrån avslutad, och kampen mellan de två linjerna fortsätter. Därför är kritiken och kampanjerna för att korrigera de nya organens arbetsstil alltför och ständigt nödvändiga. Utan denna kritik och dessa kampanjer kan man inte undgå risken att få se dessa organisationer eller en del av deras

⁸ Citerat efter *Peking Review*, Nr 16, 1970, s. 10.

medlemmar avvika från den socialistiska vägen.

Som Mao Tse-tung understrukt kommer det att vara nödvändigt med flera kulturrevolutioner:

”Den pågående stora kulturrevolutionen är bara den första i sitt slag. I framtiden kommer sådana revolutioner oundvikligen att äga rum många gånger. Revolutionens utgång — vem som till slut kommer att hemföra segern — kräver en mycket lång historisk period för att avgöras. Om man inte för den med framgång kommer kapitalismens återupprättande att vara möjligt i varje ögonblick.” (Citat publicerat i augusti 1967.)

Efterskrift

När jag läser igenom de föregående sidorna märker jag att de kanske inte tillräckligt klart belyser att de omvandlingar i de samhälleliga förhållandena som kulturrevolutionen åstadkommit inte, som den ”spontanistiska ideologin” inbillar sig, är en produkt av massornas ”spontana handlande”, utan av massornas handlande, väglett av Mao Tse-tungs revolutionära politiska linje och av den aktivitet som nedlagts av företrädarna för denna linje, arbetare, bönder, kadrer, osv.

Endast genom denna linje och denna aktivitet har man nämligen kunnat koncentrera arbetarnas riktiga initiativ och ge det kinesiska folkets breda massor möjligheten att ena sin kamp och bestämma vilka mål den skulle ta sikte på och uppnå för att besegra den borgerliga linjen. Ty den borgerliga linjen å sin sida syftar till att vidmakthålla de samhälleliga förhållanden som står i vägen för Kinas framgång på den socialistiska vägen.

Om man inte klart visar på den revolutionära linjens aktiva roll och ger en minimal antydning om under vilka historiska förutsättningar denna linje drabbat samman med den borgerliga linjen, skulle texten med orätt kunna ge intrycket att de beskrivna och diskuterade samhällsförändringarna ”tryggats” rätt och slätt genom de objektiva villkorens mognad. Ett sådant synsätt skulle göra det svårt att förstå den omfattande och sammansatta kamp som de kinesiska massorna måst föra mot den borgerliga linjen, revisionismen såväl som yttersta vänstern.

Om man vill få ett bättre grepp om kampen under kulturrevolutionen får man inte glömma att även om de motsättningar som den kunde lösa genom att föra Kina vidare på den socialistiska vägen var objektiva motsättningar, fick kulturrevolutionen inte desto mindre fast form genom K.K.P.:s centralkommittés vädjan till de kinesiska massorna¹ och fördjupades genom deras tillägnande av marxismens revolutionära idéer.

Man måste också påminna om att den revolutionära linjen stötte på motstånd från borgerliga och småborgerliga idéer även bland massorna själva. Om dessa idéer inte hade funnits bland massorna, skulle den borgerliga linjen endast ha kunnat mobilisera det obetydliga fåtal som hade dragit fördel av dess seger.

Kulturrevolutionen måste alltså förstås som ett moment i kampen mellan K.K.P.:s proletära linje och den borgerliga linjen. Detta moment har sina egenheter, men kampen, den fortsätter: den fanns före kulturrevolutionen och den kommer att pågå så länge borgerligheten och de borgerliga idéerna finns, alltså så länge borgerligheten och proletariatet fortsätter att stå mot varandra.

För att bättre förstå varpå detta grundar sig måste man erinra om några viktiga punkter.

Proletariat och borgerlighet fortsätter att existera under proletariatets diktatur därför att de kapitalistiska förhållandena (på vilka borgerlighetens och proletariatets existens objektivt vilar) inte försvinner hur som helst i och med den proletära revolutionen ens när socialistiska egenomsformer överväger. Till följd av dessa kapitalistiska förhållandens existens är arbetarna fortfarande delvis skilda från produktionsmedlen, och en minoritet har fortfarande möjligheten att bestämma de senares användning. Den proletära linjens grundläggande målsättning är just att undanröja de kapitalistiska förhållandena och med dem de klasser som de ligger till grund för. Denna målsättning kan uppnås endast genom att revolutionärt omvandla de samhälleliga förhållandena som helhet, produktionsförhållandena och de politiska och ideologiska förhållandena.

¹ Särskilt i form av K.K.P.:s centralkommittés beslut ”angående den stora proletära kulturrevolutionen”, antaget den 8 augusti 1966, och i kommunikén från centralkommitténs XI:s plenarsammanträde, antagen den 12 augusti 1966.

Den borgerliga linjens grundläggande målsättning är att bevara klasskillnaden, att bevara och om möjligt utveckla de kapitalistiska förhållandena. Det är syftet med den borgerliga linjens handlande även om det inte nödvändigtvis motsvarar vad dess företrädare ”tänker”, i synnerhet inte när det bland dem finns vanliga arbetare.

I enlighet med de utmärkande dragen för klassförhållandena och den av dem bestämda klasskampen uppvisar den borgerliga linjen två skenbart antagonistiska aspekter:

— En aspekt med relativt tydlig konservativ karaktär. Företrädarna för denna aspekt av den borgerliga linjen kan sålunda t.ex. kräva att man ska ”uppskjuta” alla nya omvandlingar av de samhälleliga förhållandena tills ”produktivkrafterna är tillräckligt utvecklade”. I väntan på detta ögonblick förespråkar de den ”ekonomiska effektivitetens” nödvändighet och i dess namn en viss typ av disciplin. I Kina har denna aspekt av den borgerliga linjen motsvarats av Liu Shao-chis linje. Denna form av den borgerliga linjen har redan varit föremål för en mängd analyser, även i Frankrike, t.ex. i den redan anförda boken av Jean Daubier, *Historie de la Révolution culturelle prolétarienne en Chine*, och jag tar inte upp frågan här.

— Den andra aspekten av den borgerliga linjen uttrycker utåt i form av sin ”motsats”, varför dess verkligt konservativa karaktär är relativt dold och endast en uppmärksam analys av dess paroller och av dess praktik förmår uppdaga dess verkliga klasskaraktär. Denna andra aspekt av den borgerliga linjen, som motsvarar yttersta vänsterns linje, har kommit till mycket verksamt uttryck under kulturrevolutionen. Föreliggande efterskrift ägnas framför allt åt att ge några antydningar om denna linje vars ingripande skapat mycken förvirring. Dessa antydningar är så mycket nödvändigare som yttersta vänsterns ingripande ännu i denna dag inte varit föremål för en systematisk analys i Frankrike (denna efterskrift gör för övrigt ingalunda anspråk på att presentera en sådan analys, utan vill bara framlägga några fakta och några reflexioner).

Yttersta vänstern har fört fram två typer av paroller.

Å ena sidan har man försökt tvinga fram åtgärder som inte svarat mot ögonblickets krav och möjligheter (man har sålunda behandlat en sekundär motsättning som huvudmotsättning). Det är en källa till splittring bland arbetarna, som förelagts målsättningar som för ögonblicket inte kan uppnås.

Å andra sidan, vad som är viktigast, har man fört fram småborgerliga paroller, det vill säga sådana som svarar mot den borgerliga ideologin i den form den antar när den tillställs massorna. Eftersom dessa paroller förelägger massorna målsättningar som inte går i riktning mot en verklig förändring av de samhälleliga förhållandena och samtidigt till det yttre är ”radikala”, står de i vägen för de möjliga samhälleliga omvandlingarna. I det långa loppet tenderar de att avvärja, avskräcka och splittra folkmassorna.²

För att förstå hur den borgerliga linjen framträtt i sin form av yttersta vänster under kulturrevolutionen — vilket just är ett av syftena med denna efterskrift — måste man i korthet erinra om vissa åtgärder och handlingssätt som förordats av denna linje och jämföra dem med den proletära linjens paroller och handlande.

² Yttersta vänstern tenderade genom sitt handlande att spränga massornas revolutionära enhet i många andra frågor än de som tas upp här, t.ex. genom att tvinga medlemmarna i vissa folkkommuner som inte var beredda på det att avstå från all ersättning efter arbetsinsatsen eller genom att omedelbart och fullständigt avskaffa de enskilda jordlapparna och den enskilda boskapsskötseln.

I. Ideologisk klasskamp eller personkamp

Medan den proletära linjen lade tonvikten på den ideologiska klasskampen, som sätter massorna i stånd att tillägna sig marxismen-leninismens idéer och analyser och dem som kritiserats att inse sina misstag och att i allmänhet rätta till dem, tillämpade yttersta vänstern så mycket som möjligt personangrepp under anlitanande av förödmjukelseanser³ och t.o.m. fysiskt våld.

Under de förhållanden som råder i Kina är det ett utmärkande drag för den borgerliga linjen att ersätta den ideologiska klasskampen med personangrepp, förödmjukelseanser och våld. Medan kritiken av felaktiga idéer hjälper massorna att få klart för sig vad som är riktigt och vad som är felaktigt (det vill säga vad som motsvarar revolutionens intresse och vad som motverkar det), fyller personangreppen på intet sätt denna väsentliga roll. Sådana angrepp hjälper inte dem som ska rätta till sina misstag, de avskräcker dem, i synnerhet när de försöker framställa obetydliga administrativa fel eller t.o.m. handlingar som inte är felaktiga som allvarliga politiska misstag.⁴

Framför allt riktar personangreppen massornas uppmärksamhet på fakta som inte är väsentliga (den ena eller andra personens förflutna) och vänder bort deras uppmärksamhet från det som är grundläggande: de felaktiga eller riktiga idéerna och deras ursprung, det vill säga de samhälleliga förhållanden och den samhälleliga praktik där dessa idéer har sin rot och som man måste omvandla. Jag återkommer till denna punkt längre fram.

Eftersom det är en borgerlig och småborgerlig praktik att ersätta den ideologiska klasskampen med personangrepp har denna praktik också bestämda politiska syften. Genom att befrämja en sådan praktik försökte yttersta vänstern uppnå två varandra kompletterande mål: å ena sidan att ersätta de erfarna och tillgivna revolutionära kadrenna med sina egna män; å andra sidan att inte omvandla de rådande samhälleliga förhållandena genom att försöka övertyga massorna att det är viktigare att ersätta en person med en annan än att revolutionera de rådande samhällsförhållandena.⁵

Under 1967 förordar yttersta vänstern öppet ”kamp till det yttersta”, i stil med att ”ställa Peng till ansvar inför massorna” och ”slå de galna hundarna som rasar”.⁶ Man ser där klarare att för yttersta vänstern gäller det inte att kämpa för omvandlingen av de samhälleliga förhållandena, utan att ge kampen ett väsentligen personligt innehåll.

Under senare hälften av 1967 betonar företrädarna för den revolutionära linjen med allt större eftertryck nödvändigheten av att samtidigt genomföra en dubbel handling, nämligen å ena sidan att ”fullständigt misskreditera ... den handfulla partipersoner i ansvarsställning som slagit in på den kapitalistiska vägen”, och å andra sidan att ”genomföra uppgifterna inom kamp-kritik-

³ 1967, närmare bestämt den 29 juli vid Shanghais järnindustriella institut, var jag vittne till en sådan förödmjukelseanser. Jag trodde då att det var fråga om en isolerad handling utan politisk betydelse. 1971 frågade jag vid mitt återbesök på institutet och jag fick veta att förödmjukelseanserna hade bedrivits av representanterna för yttersta vänstern, att de hade varit ofta förekommande och att de slutligen lett till utövande av fysiskt våld. Arbetet på institutet praktiskt taget förlamades under några månader och kunde återupptas först sedan yttersta vänsterns huvudman på institutet avlägsnats. Det var för övrigt inte en arbetare, utan en intellektuell.

⁴ I tidskriften *Vento dell'Est*, nr 26, finner man talrika uppgifter om hur representanterna för yttersta vänstern handlade och om vilka verkningar detta handlande hade såväl i fabriken som på universitetet (om den sistnämnda punkten, se t.ex. s. 35f.).

⁵ I personangreppen använde sig yttersta vänstern i stor utsträckning av metoden med ”biografier”, som består i att söka rätt på så många upplysningar och detaljer som möjligt om varje partimedlems förflutna. Genom ett sådant handlingsätt avledde yttersta vänstern återigen massornas uppmärksamhet från de idéer och den praktik som de faktiskt kunde iakta och sökte ersätta analysen med väntan på vilka ”avslojanden” det ena eller andra ”hemliga dokumentet” kunde innehålla.

⁶ Jfr *Peking Review*, nr 35, 1967.

omvandlingen i varje enhet”,⁷ det vill säga att kämpa för omvandlingen av de samhälleliga förhållandena. Yttersta vänstern fortsätter däremot att inte tala om annat än kritik och fördömanden,⁸ vilket tillåter den att med tystnad förbigå nödvändigheten av att revolutionera de samhälleliga förhållandena.

Som en av medlemmarna i revolutionskommittén vid Shanghais järnindustriella institut uttryckte saken när jag i augusti 1971 frågade honom om yttersta vänstern (jfr ovan, s. 123, not 3).

”I stället för kamp-kritik-omvandlingen ville de (företrädarna för yttersta vänstern) bara kamp-kritik, de ville inte omvandla institutet, utan överge det. De ville avlägsna de gamla intellektuella i Stället för att hjälpa dem att omvandla de borgerliga idéer som de hade. Yttersta vänstern förstår inte att en delar sig i två, att de gamla intellektuella också har kunskaper som kan vara nyttiga för socialismen. Vi har bekämpat dessa felaktiga tendenser.”⁹

Mao Tse-tungs proletära linje i överensstämmelse med K.K.P.:s revolutionära praktik sedan årtionden tillbaka är naturligtvis en helt annan. Den ställer problemet om ”omvandlingen”, det vill säga om förändringen av de samhälleliga förhållandena, i synnerhet förändringen av styrelsen i industrins produktionsenheter (i enlighet med de uppräknade principerna för Anshanförfattningen) och problemet om omskolningen av de kadrer som begått misstag och av de intellektuella. I september 1968 publicerades följande direktiv av Mao Tse-tung:

”Ett problem uppstår här. Vi måst ägna särskild uppmärksamhet åt att omskola många studeranden som utbildats i högskolorna och i gymnasier och som redan länge varit ute i arbetet och även åt dem som nyss börjat arbeta för att de ska förena sig med arbetarna och bönderna. Bland dem finns det säkert sådana som uppnått goda resultat i denna förening och som gjort uppfinningar och innovationer. Vi hör omnämna det i pressen och uppmuntra dem. De oförbättrliga utgör ett mycket begränsat antal. Det är de som man kallar de ansvariga som oåterkalleligen slagit in på den kapitalistiska vägen och de borgerliga tekniska 'höjdare' som utsatts för massornas vrede och som man bör störta. Men också dessa individer bör vi ge en utväg. Att handla annorlunda är inte i enlighet med den proletära politiken. De olika ovannämnda politiska åtgärderna gäller för alla intellektuella, unga som gamla, vare sig de är naturvetare eller humanister.”¹⁰

Två motsatta linjer framträder klart. Å ena sidan den borgerliga linjen i dess form av yttersta vänster, som hänger sig åt personangrepp och ”kamp till det yttersta”, å andra sidan den proletära linjen, som kämpar för omskolning och för omvandling av de samhälleliga förhållandena.

II. Den abstrakta kampen mot egoismen eller kampen för de revolutionära omvandlingarna

När yttersta vänstern ersätter den ideologiska klasskampen med personangrepp, för den fram abstrakta moraliska kriterier att ”bedöma” varje individ efter. Ett av dessa kriterier är egoismen.

⁷ Jfr *Peking Review*, nr 43, 1967, s. 26.

⁸ Yttersta vänsterns linje fortsatte att göra sig gällande under 1968, t.ex. i den artikel som publicerades i Kina och översattes i *Peking Review* (nr 37, s. 4), där det väsentligen är fråga om ”våldsamma angrepp”, ”oförsonlig” kamp och att ”avsätta alla kontrarevolutionärer”, och inte att omvandla de samhälleliga förhållandena.

⁹ Anteckningar förda under min resa i Kina sommaren 1971. Under samma samtal, som ägde rum den 7 september 1971, nämndes att yttersta vänstern vanställde kampen mot svanspolitiken och undergivenheten gentemot utlandet genom att hävda att de var onödigt att läsa utländska publikationer och böcker, medan den revolutionära linjens paroll var att ”kritiskt tillgodogöra sig det gamla och det utländska för att ställa det i det nys och det kinesiskas tjänst”. I själva verket närdes yttersta vänsterns kampanj mot studiet av den utländska erfarenheten av samma chauvinistiska strävanden som utmärker borgerligheten och småborgerligheten.

¹⁰ Jfr *Peking Review*, nr 37, 1968, s. 13.

Yttersta vänstern framhåller ständigt den abstrakta kampen mot egoismen, som man ibland kallar att ”förinta jagbegreppet”. Detta ”förintande” blir på så vis en inbillad ersättning för nedrivandet av de borgerliga samhälleliga förhållandena och för den verkliga kampen mot revisionismen. Sålunda kan man läsa i en artikel som publicerades i Kina 1967:

”(...) egoismen står i centrum för den borgerliga världsåskådningen och är revisionismens härd. Revisionism är den oundvikliga följden av egoismens utveckling. Om inte egoismen slås ned kan de teorier, den linje, de principer och den politik som förordas av ordförande Mao beträffande den stora proletära kulturrevolutionen inte på allvar förstås och tillämpas av massorna, kampens allmänna inriktning kan inte vinna fotfäste och den antirevisionistiska kampen kan inte föras till slut ... Det socialistiska fosterlandet kan räddas endast om egoismen övervinnes och allmänintresset bringas att härska.”¹¹

Sådana formuleringar bidrar till att dölja vad revisionismen verkligen är: en borgerlig politisk linje rotad i borgerlighetens existens och i de samhälleliga förhållanden som ligger till grund för den. För yttersta vänstern framstår revisionismen och kapitalismen helt enkelt som ”produkter” av egoismen. Sådana formuleringar är uttryck för en borgerlig världsåskådning, för en idealistisk uppfattning. De har ingenting att göra med den historiska materialismen och marxismen, för vilka idéerna, vare sig de är felaktiga eller riktiga, ”inte faller från himlen”, utan härrör från praktiken och alltid bär klassprägel.

Men yttersta vänstern har inte kunnat försvara sina idealistiska uppfattningar i den förenklade formen av idéer ”som faller från himlen”. Man gör inte som den vanliga borgerliga idealismen egoismen till ”människans naturliga böjelse”, utan framställer egoismen som en kvarleva från kapitalismen som bara skulle finnas ”i människors tänkande”. Sålunda kan man läsa i den redan citerade ledaren i *Röda fanan*:

”Kärnan i de utsugande klassernas ideologi är egoism, själviskhet. Eftersom det privata egendoms-systemet funnits i många hundra år har sådan egoism ett djupt rotat inflytande. Det gamla samhälls-systemet har rivits ned, men som vår store ledare ordförande Mao har påpekat, 'Det finns alltid rester av de gamla idéerna som återspeglar det gamla systemet kvar i människornas tänkande under lång tid, och de ger inte efter så lätt.' Borgerligheten begagnar sig just av detta skräp för att korrumpera massorna och den yngre generationen, för att försöka erövra folkets hjärtan och kämpa mot proletariatet.”¹²

När man påstår att ”det gamla samhällssystemet har krogats” *tar man bort alla nuvarande rötter* till klassernas och deras ideologis existens, man gör själva de ideologiska kvarlevorna obegripliga och framför allt uppställer man för massorna bara en ”moralisk måltavla” (nedbrytandet av egoismen) och inte också en politisk sådan, nedbrytandet av de samhälleliga förhållanden på vilka borgerlighetens, dess praktiks och dess idéers existens vilar. Följaktligen bevarar man de borgerliga förhållandena, eftersom man förklarar att de inte längre existerar och att enbart de idéer ”som dessa redan försvunna förhållanden hade gett upphov till” finns kvar.

En sådan uppfattning är identisk med Liu Shao-chis, ty för honom gällde det också att ”jaga bort” de felaktiga idéerna.

Inte nog med att yttersta vänstern på detta sätt bevarar de borgerliga förhållanden som fortfarande existerar (man bevarar dem genom att förneka deras existens), utan man hindrar själva kampen mot egoismen. Denna kamp är ett nödvändigt moment i en ideologisk strid som inte illusoriskt syftar till att omedelbart och fullständigt krossa egoismen, utan till att bekämpa den konkret,

¹¹ Jfr *Peking Review*, nr 42, 1967, s. 16.

¹² A.a., s. 11

inom ramen för en ideologisk revolution som bereder vägen för ekonomiska, materiella omvandlingar, vilka ensamma förmår befästa den proletära ideologin. Den materialistiska historieuppfattningen belyser klart att endast en ständig omvandling (innefattande offensiva faser och faser av konsoliderande, det vill säga etapper) av de objektiva förhållandena och av ideologin leder framåt mot ett klasslöst samhälle. Genom att föra fram abstrakta och idealistiska paroller verkställer yttersta vänstern en borgerlig linje under vänsterradikal mask.

Det kan vara värt att på den punkt som är under diskussion jämföra yttersta vänsterns och den revolutionära linjens ståndpunkter. De senare kommer till särskilt klart uttryck i en nyligen publicerad artikel i *Röda fanan* och bär rubriken: ”Varför bör man studera politisk ekonomi?” I denna artikel kan man framför allt läsa:

”I det socialistiska samhället finns både överensstämmelse (det är den grundläggande aspekten) och motsättning mellan produktionsförhållandena och produktivkrafterna och mellan överbyggnaden och den ekonomiska basen. De socialistiska produktionsförhållandena motsvarar produktivkrafternas utveckling men de är ännu inte fullkomliga, och denna ofullkomlighet står i motsättning till produktivkrafternas utveckling. Den socialistiska överbyggnaden motsvarar den ekonomiska basen, men i en del länkar har den ännu brister som står i motsättning till den socialistiska ekonomiska basen. I synnerhet står de kapitalistiska faktorerna i produktionsförhållandena och på överbyggnadens område i vägen för produktivkrafternas utveckling, försvagar och t.o.m. undergräver den socialistiska ekonomiska basen. Proletariatet och de andra arbetande massorna, som vill slå in på den socialistiska vägen, kräver hela tiden oförtröttligen att de delar av produktionsförhållandena och av överbyggnaden som inte motsvarar produktivkrafterna resp. den ekonomiska basen ska omvandlas för att de socialistiska produktionsförhållandena och den socialistiska överbyggnaden ska befästas och förbättras. Borgerligheten och dess agenter i partiet, som vill slå in på den kapitalistiska vägen, bemödar sig ständigt om att förhindra en sådan omvandling. Skälet till detta är att en sådan omvandling efterhand eliminerar de kapitalistiska faktorerna i produktionsförhållandena och överbyggnaden, och att eliminera de kapitalistiska faktorerna innebär att eliminera borgerligheten och dess agenter inom partiet ...”¹³

Det är klart att för den revolutionära linjen är den revolutionära omvandlingen av de samhälleliga förhållandena en väsentlig aspekt av att ”eliminera borgerligheten och dess agenter inom partiet”.

III. Yttersta vänstern och kampen mot de irrationella förordningarna

Yttersta vänsterns småborgerliga linje kom till särskilt slående uttryck i sättet att angripa problemen om arbetsordningen i fabriker.

Även på denna punkt konstaterar man en betydande motsättning mellan de ståndpunkter som försvaras av representanterna för den revolutionära linjen och yttersta vänsterns ståndpunkter.

För de förstnämnda gäller det att upphäva vad man i Kina kallar ”irrationella förordningar”;¹⁴ det vill säga ”lagstiftningen” om en arbetsordning (tidigare påtvingad av fabriksledare som påverkats av revisionismen) som ”beskyddade” de borgerliga produktionsförhållandena och de kapitalistiska formerna av arbetsdelning i industriföretagen: åtskillnaden mellan manuellt och intellektuellt arbete, mellan verkställande och ledande uppgifter, och de omedelbara producenternas underordnande under teknikerna, ingenjörerna, administratörerna, ledarna, osv. För den revolutionära linjens representanter skulle man genom att eliminera ”irrationella förordningar” ge arbetarna möjlighet att utöva sin ledning genom att införa en proletär arbetsordning och under arbetarklassens ledning förena teknikerna, ingenjörerna och kadreerna.

¹³ Citerat efter den dagliga bulletinen *Nya Kina*, nr 1496, depesch nr 083107 den 1 september 1972.

¹⁴ I denna fråga och i åtskilliga andra som behandlas i denna efterskrift kan det vara värt att konsultera den italienska tidskriften *Vento dell'Est*, isht s. 26f.

I praktiken ställde yttersta vänstern problemet om arbetsordningen på en helt annan grund. Inte på den verkliga grunden att omvandla förordningarna (det vill säga de lagstadgade formerna för produktionsförhållandena och för arbetsdelningen), utan på inbillningens grund, att krossa alla förordningar, däribland sådana som gällde säkerheten i arbetet, närvaron i fabriken, produktionens kvalitet osv. I sitt handlande tog yttersta vänstern sikte på två mål:

För det första, genom att uppställa ett inbillat mål (krossa alla förordningar) och inte ett verkligt (faktiskt omvandla de samhälleliga förhållandena och de förordningar som "lagstadgar" dem i en socialistisk riktning) opponerade man sig i praktiken mot att det verkliga målet skulle kunna uppnås.

För det andra, genom att opponera sig mot den socialistiska omvandlingen av arbetsdelningen och genom att i det oändliga fortsätta en kamp för ett inbillat mål, bidrog man till att skapa oordning i produktionen och till att kränka parollen "genomför revolutionen och befrämja produktionen". Vidare tenderade man att nedvärdera kulturrevolutionen i massornas ögon genom att inlåta sig på ändlösa diskussioner med negativ inverkan på produktionen och på det dagliga liv av sammandrabbningar som dessa diskussioner gav upphov till.

Yttersta vänstern mobiliserade massornas missnöje mot den borgerliga arbetsordningen, men man vilseledde detta missnöje genom att lägga tonvikten, inte på dess proletära aspekt, utan på dess småborgerliga aspekt. Denna småborgerliga inriktning yttrade sig på ett flertal olika sätt, i synnerhet när yttersta vänstern gynnade missnöjets "individualistiska" sidor, t.ex. genom att godta tanken att om man inte har lust att arbeta så gör man det inte. En sådan uppfattning har självfallet inget kommunistiskt i sig. Den svarar mot den "falska kommunismen" sådan som borgerligheten och småborgerligheten föreställer sig den.

Genom sin aktivitet och sina paroller mångfaldigade yttersta vänstern hindren på vägen till den revolutionära linjens seger. Dessa hinder kunde emellertid övervinnas därför att massorna och K.K.P.:s revolutionära kadrer förmådde utveckla den proletära praktiken på grundval av den revolutionära linjen och Mao Tse-tungs direktiv. Dessa direktiv koncentrerade de lärdomar som det var möjligt att dra både av massornas skapande initiativ och av yttersta vänsterns negativa praktik. De visade konkret vilka mål som skulle uppnås (kämpa mot den kapitalistiska arbetsdelningen) och vilka medel som skulle sättas i verket för att uppnå detta mål, att upphäva de "Irrationella förordningarna", i synnerhet genom att tillämpa trippel-alliansen (mellan arbetare, tekniker och kadrer) under arbetarklassens ledning.

När massorna började handla efter dessa riktlinjer och dessa paroller (i synnerhet när de fullt tillgodogjort sig det revolutionära innehållet i direktivet av den 16 maj) kunde yttersta vänsterns motstånd mot den verkliga omvandlingen av produktionsförhållandena övervinnas. Yttersta vänstern led då sitt första stora nederlag, men man behöll en del av de organisatoriska ställningar som man hade kunnat tillvälla sig genom att utveckla praktiken att understödja den småborgerliga aspekten av massornas strävanden (vilket hade gjort det möjligt att undvika att ta hänsyn till den revolutionära och proletära aspekten av samma folkmassors strävanden).

IV. Yttersta vänstern och löneproblemet

I frågan om lönerna finner man naturligt nog samma motsättning mellan den revolutionärt proletära linjen och yttersta vänsterns småborgerliga linje.

För den revolutionära linjens representanter är det grundläggande problemet att i största möjliga utsträckning avskaffa de materiella belöningarna, ty dessa utvecklar arbetarnas borgerliga (individualistiska) förhållande till sitt arbete. Yttersta vänstern ville däremot göra det till ett

grundläggande problem att omstöpa hela lönesystemet.

Även om den revolutionära linjen också ställer problemet om lönesystemets omstöpning (vilket har gett upphov till viktiga förändringar, genom att avskaffa de materiella belöningar som förkastats av massorna, förenkla lönesystemet, vars komplicerade uppbyggnad bidrog till att splittra arbetarna, osv.), har man inte gjort det till ett grundläggande och omedelbart problem. Eftersom man ställer sig på marxismens grund, glömmar man inte att distributionsförhållandena endast är ”produktionsförhållandenas frånsida” (Marx). Anledningen till att den proletära linjen betraktar revolutioneringen av produktionsförhållandena som avgörande och inte omvandlingen av distributionsförhållandena är att den senare är illusorisk så länge produktionsförhållandena förblir oförändrade.

Dessutom är för den proletära linjen revolutionens mål kommunismen, det vill säga själva löneförhållandenas försvinnande. Vad som är viktigt under övergången är därför att bereda marken för löneförhållandenas avskaffande, inte bara genom att revolutionera produktionsförhållandena, utan genom att parallellt utveckla distributionsformer som på annat sätt än i löneformen kompenserar de faktiska olikheterna (i fysisk styrka, i hälsotillstånd, osv.). Lönekompensationerna för dessa olikheter tenderar nämligen att förlänga löneformens existens. Därför är det att föredra att så snart som möjligt anlita compensationer som motsvarar kollektiva distributionsformer och som följaktligen ligger ”utanför” löneförhållandena. Det är vad som sker när man utvecklar kantineerna, barnkrubborna, hälsovårdsinrättningarna, osv.

Yttersta vänstern, som ensidigt lägger tonvikten på den lönemässiga jämlikheten, bidrar däremot till att befästa löneformen.

Yttersta vänsterns borgerliga uppfattningar kom också till uttryck. i folkkommunerna genom försöket (som ganska ofta genomfördes) att variera folkkommunmedlemmarnas belöningar efter deras politiska inställning.

Detta var ett slags ”materiell belöning” för politiska ståndpunkter, men dessa kan vara revolutionära endast om man intar dem på klassmässig grund, och inte av personligt vinstintresse. Om en sådan uppfattning hade vunnit utbredning skulle den ha kunnat få ”till följd att så småningom omvandla ett avantgardes politiska och ideologiska framsteg till förmån för en minoritet”, att ”uppmuntra politiska äventyrare ... som gör till sitt yrke att alltid 'stå för den rätta linjen' ... Sådant riskerar att omärkligt ersätta den kollektivistiska inställningen med ostentativa åtbörder, ty den politiska inställningen uppmärksammas då för att bedömas och *belönas*. Därav en uppenbar risk för inflation på de yttre tecknen på revolutionär anda”.¹⁵

V. Yttersta vänstern och massornas tillägnande av den revolutionära ideologin

Av yttersta vänsterns alla utslag av borgerlig anda är det viktigaste dess *faktiska opposition* mot massornas tillägnande av den proletärt revolutionära ideologin.

Yttersta vänsterns opposition mot massornas tillägnande av den proletärt revolutionära ideologin tar sig mångahanda former. En av dessa är att leda bort massorna från ett fördjupat studium av marxismen-leninismen, att ersätta det med något helt annat, nämligen ”studiet” av citat ur Mao Tse-tungs verk i syfte att ”uppnå omedelbara resultat”.¹⁶

En sådan inriktning tenderar att förvandla marxismen-leninismen till en samling ”praktiska

¹⁵ Citerat i den bok som Claudie Broyelle ägnat kvinno- och familjeproblemet i Kina under titeln *La Moitié du ciel*, Denoël, 1973, s. 213.

¹⁶ Detta yttrande återfinns i Lin Piaos förord till 1966 års upplaga av *Citat ur ordförande Mao Tse-tungs verk*.

recept” och att hindra massorna från att få tillgång till det väsentliga, att tillgodogöra sig principerna. Tillämpningen av denna linje ledde bland annat till att när yttersta vänsterns representanter fick hand om utgivningen, upphörde praktiskt taget publicerandet av de flesta av marxismens grundläggande verk. I stället försökte man få in i arbetarnas huvuden att vad Mao Tse-tung skrivit och vad de fick sig till livs i småstycken inte ingick i en stor teoretisk traditions kontinuitet.

Ett annat sätt för yttersta vänstern att opponera sig mot massornas tillägnande av marxismen-leninismen bestod i att ersätta ett verkligt studium med ständigt samma upprepning av några citat och tom. med tvång att lära sig några av Mao Tse-tungs texter utantill.¹⁷

Yttersta vänsterns praktik är naturligtvis inte nödvändigt förbunden med bruket av *Den lilla röda*, som i och för sig kan vara en nyttig förberedelse till studiet av marxismen-leninismen och av Mao Tse-tungs tänkande just under förutsättning att man inte försöker förminska dess betydelse genom att använda den som en ”receptsamling” som man bara skulle behöva tillämpa eller en citatsamling som man måste lära sig utantill, det vill säga under förutsättning att man använder den i syfte att förbereda arbetarna för studiet av marxismen-leninismen och inte i syfte att leda dem bort från det.

I praktiken ägnade sig yttersta vänstern åt att leda bort massorna från studiet av marxismen-leninismen, och i synnerhet (vilket endast skenbart är paradoxalt) genom att förorda ”Mao Tse-tungs tänkandes absoluta auktoritet”. Till en sådan formel kunde man nämligen lägga: ”Vi bör handla efter ordförande Maos instruktioner vare sig vi begriper deras fulla innebörd eller inte.”

Genom att förfara på detta sätt ledde yttersta vänstern bort massorna från studiet av marxismen-leninismen och ålade dem att lyda vare sig de förstod eller inte, varför yttersta vänstern, samtidigt som man åberopade sig på Mao Tse-tung, förespråkade motsatsen till vad Mao själv hade sagt: ”En kommunist bör alltid ställa sig frågan varför. Han bör aldrig blint följa någon annans åsikt.” Här upprepade yttersta vänstern bara med andra ord innehållet i Liu Shao-chis linje, som också förespråkade ”en blind disciplin”.

Den ”personkult” som utvecklades av yttersta vänstern tenderade också att ersätta massornas djupa förtroende för ordförande Mao med blind lydnad mot varje direktiv som antogs komma från honom. Om allt detta hade fått fortgå skulle det ha kunnat skapa förutsättningar för en massmanipulation. Yttersta vänsterns opposition mot arbetarnas tillägnande av marxismen-leninismen yttrade sig också i följande formulering: ”Mao Tse-tungs tänkande är marxismen-leninismen på ett högre utvecklingsstadium. I vår tid är att studera Mao Tse-tungs tänkande det bästa sättet att studera marxismen-leninismen.”¹⁸ Vilket var detsamma som att förklara att det var urmodigt att studera marxismen-leninismen och en alltför lång väg att gå, alltså att det var onödigt att företa ett fördjupat studium av den historiska och dialektiska materialismen, av marxismen-leninismens grundläggande verk.

Efter yttersta vänsterns politiska nederlag har man återupptagit utgivningen av marxismens och leninismens grundläggande verk i stor skala och — vilket är lika betydelsefullt — man har uppmuntrat massstudiet av dessa verk för att hjälpa arbetarna att ”skilja mellan sann och falsk

¹⁷ 1967 var det vanligt att man såg arbetarna, uppställda på led innan arbetet, utantill läsa upp citat av Mao Tse-tung. Vid Shanghais järnindustriella institut, som jag talade om ovan, lät yttersta vänsterns språkrör två forskare vid institutet läsa upp hela texten till *Tjana folket* för mig. I själva verket förordades denna uppfattning om ”studier” också av Lin Piao när han skrev: ”Det är bäst att lära in viktiga uttalanden utantill” (denna mening återfinns också i förordet från 1966 till citat av ordförande Mao Tsetung).

¹⁸ Jfr *Peking Review*, nr 46, 1967, s. 22.

marxism”.

Nu ser man hur den kinesiska pressen publicerar allt fler artiklar av arbetare och kadrer som belyser vad deras fördjupade studier av marxismen-leninismen gett dem och varför dessa studier är nödvändiga. Så här skriver t.ex. en arbetarkader:

”En arbetarkader som jag hyser djupa klasskänslor för partiet och ordförande Mao och har erfarenheter från sitt arbete, men enbart klasskänslor kan inte ersätta medvetenheten om kampen mellan de två linjerna, och praktisk erfarenhet kan inte ersätta marxismen-leninismen. Om jag försummar att studera marxismen-leninismen, Mao Tse-tungs tänkande, som är sammanfattningen av världsrevolutionens och den kinesiska revolutionens erfarenhet, kommer jag inte att undgå att begå empiristiska misstag.

”Även om direkt erfarenhet som förvärvats i praktiken delvis återspeglar den objektiva världens verklighet, är det endast sinnlig kunskap, och återspeglingen är ytlig, begränsad och ofullständig.”¹⁹

Den sista meningen tar sikte på en annan sida av yttersta vänsterns praktik, som också tenderade att avvärja massorna genom att ensidigt betona den direkta kunskapen, vilket var detsamma som att inta empirismens och spontanismens ståndpunkter, alltså att stärka den borgerliga ideologin och leda arbetarna på villovägar.

VI. Yttersta vänstern och empirismen och spontanismen

Genom att systematiskt underskatta studiernas betydelse och ensidigt betona den ”direkta kunskapen” förlitade sig yttersta vänstern på den kollektiva erfarenheten och ”glömde” att kunskapen bara kan utvecklas om man förenar praktik och teori och grundar sig på en så fullständig helhetsyn som möjligt. Först och främst är den direkta kunskapen begränsad, eftersom den förvärvas på ett bestämt ställe och vid en bestämd tidpunkt av en eller flera individer som befinner sig under speciella omständigheter. Att sätta den direkta kunskapen framför den indirekta är vidare att ersätta massornas nationella och internationella historiska praktik med den individuella praktiken. Men den historiska praktiken kan man bara tillgodogöra sig genom studier och under förutsättning att erfarenheten i förväg systematiserats och sammanfattats. När yttersta vänstern understödde en sådan ersättning talade man sig varm för empirismen och tenderade därför att beröva de kinesiska massorna klasskampens historiska, nationella och internationella erfarenhet. I avsaknad av denna erfarenhet — som finns närvarande i marxismen-leninismens verk och hålls levande genom ett proletärt partis handlande — kan den revolutionära rörelsen inte annat än gå tillbaka, vilket tillåter borgerligheten att förstärka sina positioner i förhållande till proletariatet.

Under hela kulturrevolutionen har den revolutionära linjen bekämpat yttersta vänsterns handlande till förmån för empirismen. Efterhand har empirismen slagits tillbaka och den revolutionära linjen minskat inflytandet av denna borgerliga ideologiska tendens.

Man kan dock inte säga att en ”slutgiltig seger” hemförts. Därför fortsätter kampen, vilket alla de artiklar som nyligen publicerats i den kinesiska pressen visar, i synnerhet den redan citerade artikeln med rubriken ”Övervinn empirismen”. I den artikeln står också att läsa:

”Vi kommer att begå empiristiska misstag om vi betraktar direkt erfarenhet som någonting absolut och orubbligt — använder begränsad erfarenhet som en oföränderlig formel och tillämpar den överallt, använder gammal erfarenhet till att bedöma nya saker som utvecklats och förändrats eller överskattar vår begränsade erfarenhet och underskattar eller t.o.m. förnekar andras riktiga erfarenheter ... Praktiken täcker ett mycket stort område, men en individs praktik är alltid begränsad. När vi lägger vikt vid den direkta erfarenhet som förvärvas i den personliga praktiken bör vi också uppskatta massornas ska-

¹⁹ Jfr *Peking Review*, nr 43, s. 7. Artikeln bär rubriken ”övervinn empirismen”.

pande, vara bra på att göra undersökningar och på att studera, och med öppet sinne lära av andra människors erfarenhet. Endast på det sättet kan vi göra väl ifrån oss i vårt arbete ... Man kan inte ha direkt erfarenhet av allting. I själva verket kommer den mesta kunskapen från indirekt erfarenhet. Om någon bara tror på sig själv och sätter sin personliga erfarenhet i motsats till massornas och direkt erfarenhet i motsats till indirekt, kommer han också att begå empiristiska misstag ... De människor som förfallit till empirism bortser från marxismens vägledande roll i den revolutionära praktiken, fäster inte något avseende vid att studera den revolutionära teorin, är belåtna med sin ... principiösa 'pragmatism' utan framtid och saknar fast och riktig politisk linje ...”²⁰

På det politiska planet är yttersta vänsterns spontanism empirismens direkta förlängning. Liksom den senare hävdar spontanismen att kunskapen kan uppstå direkt ur en begränsad praktik och följaktligen att massorna aldrig tar miste. På så vis förvandlas marxismens ståndpunkt, enligt vilken de riktiga idéerna kommer från praktiken och i första hand från massornas praktik, till att ”massornas alla idéer är riktiga”.

I januari 1967 utvecklade *Röda fanan* denna yttersta vänsterns synpunkt genom att förorda kampen till det yttersta och försöka driva massorna till våldshandlingar mot många kadrer. Gentemot den revolutionära linjen, som vaksamt fördömde denna praktik och förespråkade ”kamp genom övertalning och underbyggda fakta”, hävdade yttersta vänstern att massorna hade rätt och att de inte kunde begå ”överloppsgärningar”. Den revolutionära linjens representanter kritiserade denna småborgerliga synpunkt och garderade sig för utvecklingen av tendenser till ”storhetsvansinne, karriärism, kottierianda, individualism, ultra-demokratism”, tendenser som yttersta vänsterns praktik utvecklade.

Som bekant försökte även Lin Piao glorifiera spontanismen genom att förklara: ”Massornas revolutionära rörelse är naturligt förnuftig. Även om det bland massorna finns vissa grupper och vissa individer som begår höger- eller vänsteravvikelser, är massrörelsens huvudströmning alltid förnuftig och tjänar alltid samhällsutvecklingen.”

En sådan formulering går ut på att förneka allt vad historien lär, nämligen att det finns och att det kan finnas massrörelser under borgerlig ledning, vilket tyvärr erfarenheten av fascismen, hitlerismen, olika slag av rasism, osv. bevisar.

VII. Dogmatismens och spontanismens enhet

Motsättningen mellan yttersta vänsterns empirism och spontanism (vad man skulle kunna kalla dess påstående om ”massornas absoluta auktoritet”) och dess dogmatism (som kommer till uttryck i talet om ”Mao Tse-tungs tänkandes absoluta auktoritet”) är bara en skenbar motsättning. I bägge fallen är det eftersträfvade målet detsamma: att förneka nödvändigheten av att studera marxismen-leninismen, att förneka teorins och partiets roll som oundgängliga instrument för att hjälpa massorna att skilja mellan de riktiga och de felaktiga idéerna och att därigenom ena sitt handlande. I bägge fallen bidrar de formler som förs fram av yttersta vänstern till att försvaga och splittra arbetarna. Yttersta vänsterns empirism och spontanism vittnar alltså även om den politiska linjens borgerliga karaktär.

VIII. Yttersta vänsterns tillfälliga framgångar och slutliga nederlag

De tillfälliga och partiella framgångar som yttersta vänstern vunnit har fördröjt den revolutionära linjens seger. De har bidragit till att utså förvirring eftersom yttersta vänsterns skenbara ”radikalism” i linje och i praktik kunnat ge upphov till illusionen att det var fråga om en autentisk vänsterströmning. Tvetydigheten i yttersta vänsterns praktik och paroller har kommit till uttryck

²⁰ A.a., s. 6-7.

på flera nivåer.

För det första har yttersta vänstern i taktiken självfallet inte öppet hävdad sig som en självständig strömning med sina egna särdrag. Tvärtom har man försökt inge skenet av att vara en autentisk marxist-leninistisk revolutionär strömning genom att ge sina idéer en bedräglig form och utan åtskillnad blanda sina egna påståenden (sådana som medger att identifiera dess sanna klassnatur) med marxismen-leninismens formuleringar och Mao Tse-tungs texter. Denna kombination av marxistiska och revolutionära formuleringar och borgerliga och småborgerliga paroller och praktiker gjorde att yttersta vänsterns sanna klassinnehåll inte blev omedelbart ”synligt”. Härigenom kunde man lura vissa arbetare och tränga in i maktorganen.

Vidare har yttersta vänsterns egentliga paroller obestriddligen ett eko inom en del av de arbetande skikten. Anledningen till att det kunde vara så är att arbetarnas strävanden under övergångsperioden har en dubbel karaktär. En del av dessa strävanden svarar alltså mot massornas objektiva splittring (som är ett resultat av reproduktionen av borgerliga förhållanden, av de kapitalistiska faktorernas existens, osv.) och är därför småborgerliga, individualistiska och idealistiska till sin karaktär. En annan del av dessa strävanden motsvarar viljan att verkligen förändra världen, det vill säga den revolutionära viljan. Yttersta vänsterns empirism, spontanism och dogmatism ”anpassade” sig till den ännu småborgerliga aspekten i en del av de breda massornas strävanden, varför man kunde få en viss förankring och utsträcka denna genom att låna vissa av den proletära linjens formuleringar. Först i det långa loppet, genom erfarenheten av komplicerade strider och med hjälp av den proletära linjens representanter, kunde de arbetare som låtit sig påverkas av yttersta vänstern skilja mellan de formuleringar som man lånat från den revolutionära linjen — och som yttersta vänstern inte tillämpade — och formuleringar vars ”radikalism” inte har något revolutionärt i sig. Detta visade sig särskilt när man ersatte den verkliga kampen för omvandlingen av de samhällsliga förhållandena, som massorna strävade efter, med ”kamp till det yttersta” och personangrepp.

Även en annan faktor bidrog till yttersta vänsterns tillfälliga och partiella framgångar. I kulturrevolutionens första fas, när tonvikten faktiskt borde läggas på kamp och kritik, kunde yttersta vänstern nämligen synas stå den revolutionära linjen nära och t.o.m. inte skilja sig från den, ty man skulle då i första hand angripa den borgerliga linjen i dess revisionistiska form. Visserligen var skillnaderna även i denna fas mellan den revolutionära linjen och yttersta vänstern lika djupgående och påtagliga som i alla andra ögonblick (eftersom dessa skillnader hänför sig till motsättningen mellan borgerligheten och proletariatet), men de övergick tillfälligt till ett sekundärt plan, samtidigt som de visade sig uttryckligen i många texter och i många formuleringar. För att övertyga sig om det behöver man bara läsa texterna med minsta uppmärksamhet. När emellertid kulturrevolutionens första fas var över, när den revisionistiska linjen lidit några stora nederlag och det gällde att bygga nya förhållanden, kunde yttersta vänsterns borgerliga linje (som syftade till att bevara de gamla förhållandena) inte längre framstå som lika nära förbunden med den revolutionära linjen som förut. I detta ögonblick antog kampen mellan de två linjerna, den borgerliga och den proletära linjen, direkt och allt synbarligare formen av en kamp mellan den revolutionära linjen och yttersta vänstern.

Under kulturrevolutionens första fas hade yttersta vänstern en egen bas bland massorna, nämligen en del av den radikaliserade ungdomen (studeranden och gymnasieelever). Den specifika vikten av denna bas var till en början relativt stor när kampen huvudsakligen gällde överbyggnaden, i synnerhet de ideologiska apparaterna, universitetet, forskningsinstituterna, osv. I denna miljö bevittnade man ett slags ”prolifikation” av grupper på yttersta vänsterkanten som drabbade

samman med varandra.²¹

När kampens huvudfront försköts till fabrikena minskade den specifika vikten av yttersta vänsterns sociala bas snabbt, ty denna förskjutning medförde ett ofantligt uppsving för arbetarklassens politiska aktivitet. Yttersta vänsterns inflytande gick tillbaka högst betydligt när arbetarklassen ingrep direkt på universiteten, i skolorna, i forskningsinstitutet, osv. Arbetarnas ingripande gjorde det möjligt att mer och mer ena massorna kring den revolutionära linjen. Ju mer isolerad yttersta vänstern blev, desto mer försökte man dölja sitt handlande och tillgripa personangrepp.

Från den proletära linjens sida var kampen verkligheten, kunde vara och måste vara en kamp för idéer och principer. Det är inte individer som angrips (utom när de medvetet deltar i organiserandet av en verklig komplott) utan idéer. Därför har många av den som låtit sig förledas av yttersta vänsterns ideologi och erkänt sina fel behållit ansvarsposter i de olika maktorganen.²²

Om massorna efter en tids förvirring enades kring den proletära linjen var det därför att de kunde göra upp bokslutet över sin egen erfarenhet. I denna vanskliga uppgift fick de hjälp av företrädarna för den revolutionära linjen, av den överväldigande majoriteten av K.K.P.:s medlemmar och av sina egna studier av marxismen-leninismen. De kinesiska arbetarna fick på så vis allt klarare för sig yttersta vänsterns falska ”revolutionära” karaktär, dess verkliga borgerliga ståndpunkter. Detta förklarar varför de flesta gamla anhängarna av yttersta vänstern förmåtts att erkänna sina misstag och anslutit sig till den revolutionära linjens led. På detta sätt kunde en mängd omvandlingar genomföras i den ekonomiska basen och i överbyggnaden. Sådana omvandlingar är nämligen bara möjliga om arbetarna enas kring en revolutionär linje.

När massorna väl enats bokstavligen upplöstes yttersta vänstern. Nästan alla dess anhängare anslöt sig till den revolutionära linjen och behöll ofta de ansvarsposter som de kunde ha. Krossandet av vad som hade varit yttersta vänstern förbryllade många utländska ”observatörer”. Det förvillade också en inte obetydlig del av de politiska militanter olik länder som hade påverkats av den kinesiska yttersta vänsterns pseudoradikalism. Eftersom de i allmänhet bara hade följt händelserna på avstånd och inte ägnat den ideologiska klasskamp som dock sedan flera år pågick öppet i den kinesiska pressen tillräcklig uppmärksamhet, hade de och har de svårt att förstå att yttersta vänstern, som för dem sammanföll med den revolutionära linjen och som hade upptagit en betydande plats på den kinesiska politiska scenen kunde krossas så plötsligt. Förklaringen är emellertid mycket enkel: när de kinesiska arbetarna insåg yttersta vänsterns sanna klassnatur var den dömd att förlora vad som hade varit dess gamla bas bland massorna.

Visserligen hade det politiska krossandet av yttersta vänstern tunga konsekvenser för de av dess anhängare som i stället för att erkänna sina fel ville fortsätta ett konspirativt handlande, men historiskt sett är dessa konsekvenser — som ensamma rönt uppmärksamhet i ”världspressen”, det vill säga i den borgerliga pressen — bara sekundära verkningar av det djupgående krossandet av yttersta vänsterns inflytande.

²¹ Vid mitt samtal med revolutionskommittén vid universitetet Pei-ta den 13 augusti 1971 betecknade en ung kommittémedlem yttersta vänstern efter krossandet av Liu Shao-chis linje som en klick som försökte splittra de revolutionära leden: ”Eftersom vi andra, unga studeranden, saknade samhällserfarenhet och vår världsåskådning ännu var svag, kunde dessa klassfiender nästla sig in i våra led.” Han erinrade sig då att man i juni 1967 gick till väpnad kamp inom universitetet, så att kulturrevolutionen där förlamades. Först när en grupp arbetare ingrep på universitetet upphörde stridigheterna. Samma medlem av revolutionskommittén vid Pei-ta tillägger: ”Efter den praktiska erfarenheten fick vi klart för oss att vi inte kunde räkna enbart med studenterna om vi skulle föra kulturrevolutionen framåt ..., att vi ingenting kunde göra utan arbetarnas och böndernas hjälp.”

²² Jfr härom *Vento dell'Est*, nr 26, s. 26-27.

Som redan sagts får man inte av det föregående dra slutsatsen att yttersta vänsterns nederlag är ”slutgiltigt och fullständigt”.

Det går inte att undvika att den proletära linjen ännu måste drabba samman med den borgerliga linjen i dess revisionistiska och i dess form av yttersta vänster, vilken kommer att kunna uppträda med nya ansikten. Denna sammandrabbning är själv en oundviklig följd av klasskampen, som har sin rot i de borgerliga förhållandenas existens under övergångsperioden. Dessa förhållanden kan brytas ned och ersättas med nya bara genom revolutionär kamp som utvecklas i efter varandra följande etapper. Därför kommer andra kulturrevolutioner att vara nödvändiga som fortsättning på vad den första utträttat.

Detta är några av de utvecklingslinjer jag ville lägga fram i denna efterskrift. Som jag redan sagt är åtminstone en minimal kännedom om huvudaspekterna i kampen mellan de två linjerna, och närmare bestämt om kampen mellan den proletära linjen och den borgerliga linjen i dess form av yttersta vänster, oundgänglig för att förstå kulturrevolutionens senaste fas och framför allt för att förstå under vilka ideologiska och politiska förutsättningar de samhällsliga förändringar som kulturrevolutionen åstadkommit har kunnat genomföras. Även om alla aspekterna av den klasskamp som utspelat sig i Kina mellan 1966 och idag ännu inte är kända och hittills inte blivit föremål för ett bokslut ens i Kina,²³ kvarstår inte desto mindre ett vad som kunnat sägas i denna efterskrift inte kräver mer än en uppmärksam läsning av de texter som publicerats i Kina (och översatts) sedan kulturrevolutionens början.

²³ Det är möjligt att K.K.P. drivit detta bokslut längre än vad som framgår av de publicerade texterna, ty en stor del av diskussionerna som ägt rum i Kina och av slutsatserna som dragit därur är inte nödvändigtvis avsedda att tryckas och spridas utanför Kina. Dessutom antar den ideologiska kampen mot yttersta vänstern specifika former alltefter som den stora majoriteten av dess gamla representanter ärligt misstagit sig och sedan erkänt sina misstag. Av allt att döma tycks denna kamp kännetecknas av att den kritiska analysen av några ideologiska teman hos yttersta vänstern överväger, och inte en systematisk kritik av denna strömning som helhet. Om det är på det sättet beror det säkerligen på att yttersta vänstern aldrig framträtt som enad strömning (eftersom den själv var splittrad i fraktioner och i mer eller mindre motstridiga tendenser), och även därför att en ideologisk kamp som förs på detta sätt i förevarande fall medger att bäst bevara partienheten och massornas enhet, vilket är en ständig angelägenhet för K.K.P.